Ketabton.com

پښتو معاصر لیکوال

عبدالقدوس نجیب

۱۳۹۴ لمریز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو معاصر لیکوال

لیکوال:

عبدالقدوس نجیب

سریزه، سمون او څېړنه

د

محمدویس

۱۳۹۴ل کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: پښتو معاصر لیکوال

لیــکــوال: عبدالقدوس نجیب

سریزه، سمون

او څېړنه: محمد ویس

خپرونـدی: د افغانستان ملي تحریك، فرهنګي څانګه

وېـبپـاڼه: www.melitahrik.com

ډیزایـن: ضیاء ساپی

پښتی ډیزاین: فیاض حمید

چـاپشمېـر: ۱۰۰۰ ټوکه

چـاپـکــال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵م

د تحریك د خپرونو لړ: (۱۰۷)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسولیت لیکوال پورې اړه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننه او کور ودانی

په دې برخه غواړم د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې له درنو استادانو،دوستانو او په ځانګړي توګه له خپل لارښود استاد سرمحقق زلمي هیواد مل څخه چې د لارښود استاد په توګه یې ، د تیزس د لیکلو په جریان کې پوره لارښوونه راته وکړه او د تحقیق ترپایه یې خپلې همکاري له مانه ونه سپمولې د الله ج له در بارڅخه ورته د ډیر عمر او ښه صحت غوښتنه کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

گڼه سرلیک.. مخګڼه

د سر خبرې........ .... ۱

لنډیز... ۳

سریزه.. ۴

د تذکرې مأخذ ۵

د تذکرې لیکوال... ۶

د عبدالقدوس نجیب آثار ۶

د څیړنې هدف ۹

د څیړنې میتود ۹

د څیړنې شالید ۱۰

۱ د تذکرې اصلي متن

۱-۱ . د پښتو ژبې معاصر لیکوال.......................... ۱۲

۱-۲ . آشنا ۱۲

۱-۳ . آریا.. ۱۳

۱-۴ . ارشاد ۱۵

۱-۵. ابوالوفا ۱۶

۱-۶ . الفت ۱۷

۱-۷ . ایوبي محمد انور ۱۸

۱-۷-۱ . د محمد انور ایوبی د کلام نمونه ۱۸

۱-۸ . ایوبي ۱۹

۱-۸-۱ . د ایوبی د کلام نمونه ۲۰

۱-۹ . ایوبي محمد نادر ۲۱

۱-۹-۱ . د کلام نمونه ۲۲

۱-۱۰ . ایوبي غلام فاروق ۲۳

۱-۱۰-۱ . د شعر نمونه ۲۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۱ . اخلاص ۲۴
۱-۱۱-۱ . د اخلاص د نظم نمونه ۲۴
۱-۱۲ . ایازي ۲۵
۱-۱۳ . ایازي محمد یوسف ۲۶
۱-۱۴ . ایازي محمد انور ۲۷
۱-۱۵ . احمدي ۲۸
۱-۱۵-۱ . د احمدي د کلام نمونه ۲۸
۱-۱۶. اخک ۳۰
۱-۱۶-۱ . د اخک د نظم نمونه ۳۰
۱-۱۷ . اتم ۳۲
۱-۱۸ . احمد جان ۳۳
۱-۱۸-۱ . د منشي احمد جان د کلام نمونه ۳۴
۱-۱۹ . رحمت الله بابا.. ۳۶
۱-۱۹-۱ . د رحمت الله بابا د شعر نمونه ۳۷
۱-۲۰ . بینوا ۳۸
۱-۲۰-۱ . د بینوا چاپ شوي آثار ۳۹
۱-۲۰-۲ . د کلام نمونه ۳۹
۱-۲۱ . رشاد ۴۲
۱-۲۱-۱ . د رشاد شعر او شاعري ۴۳
۱-۲۱-۲ . د رشاد تألیفات ۴۳
۱-۲۱-۳ . د کلام نمونه ۴۳
۱-۲۲ . خواخوږی ۴۶
۱-۲۲-۱ . د خواخوږي د شعر نمونه ۴۶
۱-۲۳ . سید ۴۷
۱-۲۳-۱ . د سید د ماموریت دوره ۴۹
۱-۲۳-۲ . د کلام نمونه ۵۰
۱-۲۴ . جانان ۵۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۴-۱ . د جانان د کلام نمونه ۵۵
۱-۲۵ . واسعي ۵۸
۱-۲۵-۱ . د واسعي د کلام نمونه ۵۹
۱-۲۶ . قاضي عبدالصمد ۶۰
۱-۲۶-۱ . د قاضي عبدالصمد د شعر نمونه........................ ۶۱
۱-۲۷ . مسلم ۶۳
۱-۲۷-۱ . د مسلم د کلام نمونه ۶۳
۱-۲۸ . نوميالی ۶۵
۱-۲۸-۱ . د نوميالي د کلام نمونه ۶۵
۱-۲۹ . حيدري ۶۷
۱-۲۹-۱ . د پښتون ناظم مير حيدر کورنۍ ۶۷
۱-۲۹-۲ . د مير حيدر حيدری د پښتون ناظم د تحصيل دوره ۶۸
۱-۲۹-۳ . د پښتون ناظم د پښتو سره مينې د پيداکولو عوامل...... ۶۹
۱-۲۹-۴ . د پښتون ناظم د شاعرۍ دوره ۶۹
۱-۲۹-۵ . د پښتون ناظم د مطبوعاتو سره پيژند ګلوي ۷۰
۱-۲۹-۶ . د حيدری د شعر نمونه... ۷۱
۱-۳۰ . پښتون ۷۴
۱-۳۰-۱ . د پښتون د کلام نمونه ۷۴
۱-۳۱ . مستغني ۷۶
۱-۳۱-۱ . د مستغني د کلام نمونه ۷۸
۱-۳۲ . بينوم ۷۹
۱-۳۲-۱ . د شعر ديوان ۸۰
۱-۳۲-۲ . د ده اشعار او کلام ۸۱
۱-۳۲-۳ . د بينوم د کلام نمونه ۸۱

۲ تعليقات

۲-۱ . آشنا ۸۳
۲-۱-۱ . د آشنا يو بيت له فرهنګه.. ۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲ . محمد نجیم آریا ۸۵
۲-۲-۱ . د محمد نجیم آریا آثار ۸۶
۲-۲-۲ . د محمد نجیم آریا د دري شعر نمونه ۸۶
۲-۳ . محمد شاه ارشاد ۸۷
۲-۳-۱ . د محمد شاه ارشاد آثار ۸۸
۲-۳-۲ . د ارشاد د شعر نمونه.. ۸۸
۲-۴ . محمود شاه ابوالوفا ۹۰
۲-۵ . ګل پاچا الفت ۹۱
۲-۵-۱ . د الفت آثار ۹۲
۲-۵-۲ . د ګل پاچا الفت د نثر نمونه ۹۳
۲-۶ . محمد انور ایوبي ۹۵
۲-۷ غلام محی الدین ایوبي ۹۵
۲-۸ . محمد نادر ایوبي ۹۶
۲-۸ -۱ . د محمد نادر ایوبي آثار ۹۶
۲-۸-۲ . د محمد نادر ایوبي د نثر یوه بیلګه ۹۸
۲-۹ غلام فاروق ایوبي ۹۹
۲-۱۰ عبد الخالق اخلاص ۱۰۰
۲-۱۰-۱ . د عبدالخالق اخلاص آثار ۱۰۰
۲-۱۱ . محمد اعظم ایازي ۱۰۲
۲-۱۱-۱ . د محمد اعظم ایازي آثار ۱۰۳
۲-۱۲ محمد یوسف ایازي... ۱۰۴
۲-۱۲-۱ . د محمد یوسف ایازي آثار ۱۰۴
۲-۱۳ محمد انور ایازي ۱۰۶
۲-۱۴ . لعل محمد احمدي ۱۰۶
۲-۱۵ . نظر محمد اښک ۱۰۷
۲-۱۵-۱ . د نظر محمد اښک د نظم نمونه ۱۰۷
۲-۱۶ . سید حسن اتم ۱۰۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۷ منشي احمد جان ۱۰۹
۲-۱۷-۱ . د منشي احمد جان آثار ۱۱۰
۲-۱۷-۲ . د منشي احمد جان د نثر نمونه ۱۱۰
۲-۱۸ . رحمت الله بابا ۱۱۲
۲-۱۹ . عبدالرؤف بینوا ۱۱۳
۲-۱۹-۱ . د استاد بینوارسمي دندې ۱۱۴
۲-۱۹-۲ . د بینوا آثار ۱۱۵
۲-۱۹-۳ . د عبدالرؤف بینوا د نثر نمونه ۱۱۹
۲-۲۰ عبدالشکور رشاد ۱۲۱
۲-۲۰-۱ . د عبدالشکور رشاد چاپي آثار ۱۲۳
۲-۲۰-۲ . د عبدالشکور رشاد ناچاپ آثار ۱۲۶
۲-۲۰-۳ . د علامه رشاد د نثر نمونه ۱۳۱
۲-۲۱ محمد ابراهیم خواخوږی ۱۳۳
۲-۲۱-۱ . د خواخوږي آثار ۱۳۴
۲-۲۱-۲ . د محمد ابراهیم خواخوږي د کلام نمونه ۱۳۴
۲-۲۲ . سید حسین سید ۱۳۵
۲-۲۲-۱ . د سید حسین سید د نظم نمونه ۱۳۶
۲-۲۳ ملامحمد شریف جانان کاکړ ۱۳۶
۲-۲۳-۱ . د ملا محمد شریف جانان آثار ۱۳۷
۲-۲۳-۲ . د ملاجان د نظم یوه نمونه ۱۳۸
۲-۲۴ . عبدالخالق واسعي ۱۳۹
۲-۲۴-۱ . د عبدالخالق واسعي د ماموریت دوره ۱۳۹
۲-۲۴-۲ . د ښاغلي واسعي ترجمې او تألیفات ۱۴۰
۲-۲۴-۳ . د ده د نظم نمونه ۱۴۱
۲-۲۵ . قاضي عبدالصمد ۱۴۳
۲-۲۵-۱ . د قاضي عبدالصمد د نظم نمونه ۱۴۳
۲-۲۶ . محمد رسول مسلم ۱۴۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۶-۱ . د محمد رسول مسلم د شعر نمونه ۱۴۵
۲-۲۷ . محمد نومیالی ۱۴۷
۲-۲۷-۱ . د محمد انور نومیالي چاپ شوي آثار ۱۴۹
۲-۲۷-۲ . د ښاغلي نومیالي ځینې نا چاپ آثار ۱۵۰
۲-۲۷-۳ . د نومیالي د نثر نمونه ۱۵۰
۲-۲۸ میر حیدر حیدري ۱۵۳
۲-۲۹ . محمد رسول پښتون ۱۵۳
۲-۳۰ . عبدالعلي مستغني ۱۵۴
۲-۳۰-۱ . د مستغني آثار ۱۵۵
۲-۳۰-۲ . د عبدالعلي مستغني د نظم نمونه ۱۵۵
۲-۳۱ . فضل اکبر بینوم ۱۵۶
۲-۳۱-۱ . د بینوم د کلام نمونه ۱۵۸
پایله ۱۶۰
مناقشه ۱۶۱
کلي پایله ۱۶۳
وړاندیزونه اوسپارښتنې ۱۶۴
مأخذونه ۱۶۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تحریك یادښت

د افغانستان ملي تحریك د (۱۳۹۳ ل) کال په پیل کې له خپلو ګرانو هېوادوالو سره ژمنه کړې وه چې د دې کال په بهیر کې به (شل عنوانونه) بېلا بېل دیني، علمي، ادبي او ټولنیز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې کوي. ملي تحریك دا ژمنه د یاد کال د کب پر (۲۸)مه نېټه پوره او د یوې پرتمینې غونډې په ترڅ کې یې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې کړل. ملي تحریك په یاده غونډه کې ژمنه وکړه چې د (۱۳۹۴ ل) کال په بهیر کې به انشاء الله د خدای (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې کوي. طبیعي خبره ده چې دا اسانه کار نه دی، ډېر زیات زیار او زحمت ته اړتیا لري، خو ملي تحریك ټینګ هوډ کړی چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملي کوي. دا اثر چې ستاسو په لاس کې دی د همدې (سل عنوانونو) ژمنه کړو اثارو له جملې څخه دی، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحریك هیله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې ګټه پورته کړي. ملي تحریك له ټولو هغو لیکوالو، ژباړونکو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندویانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهیر کې یې یو بل سره مرسته او ملګرتیا کړې او دا فرهنګي بهیر یې بریالی کړی، د زړه له کومې مننه کوي او کور ودانی ورته وایي.

د هېواد د فرهنګ د ښېرازۍ په هیله

د افغانستان ملي تحریك فرهنګي څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر خبرې

د ماسترۍ د تحصیلي دورې د تیزس لپاره د یوې داسې موضوع په هڅــه کــې وم چې د ژبې او فرهنګ په بډاینه کې موثره تمامه شي او تکراري نــه وي. پــه همدې خاطر ما د خپل استاد سرمحقق زلمي هیوادمل صاحب څخه د موضوع د ټاکلو لپاره مشوره وغوښته هغه راته وویل ،چــې د پښــتو یــوه تــذکره ده د عبدالقدوس نجیب په نامه یوه لیکوال لیکلې او د شاعرانو او لیکوالو سوانح او فرهنګي فعالیتونه په کې بشپړ نه دي، مستقله نه ده چاپ شوې، متن بــه یــې چاپ ته آماده کې او هم په بانــدې تعلیقات،تحشــیه او ســریزه ولیکــې ښــه موضوع ده، د تذکرې کاپي مې پخپله له استاد څخه واخیسته او لیکــل شــوې بڼه مې د سرمحقق زلمي هیواد مل په وساطت له مطیع روهیال څخه ترلاسه کړه او د ثبت لپاره مې په ۱۳۹۴ کال کې د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي ته فهرست او غوښتنلیک ورکړ چې له نیکه مرغه د بورد له خــوا زمــا د تیــزس موضوع (د پښتو معاصر لیکوال تحشیه،تعلیق اومکملــه ســریزه) تــر عنــوان لاندې ومنل شوه او کار مې ور باندې شروع کړ.

د تیزس د لیکلو په جریان کې مې له بیلابیلو کتابخانو، تــر ډیــره د جمهــوري ریاست د کتابتون څخه چې د درانه استاد سرمحقق زلمي هیواد مل پــه هلــو ځلو د پخواني جمهور رییس حامد کرزي د حاکمیت په دوران کې جوړه شوې وه او زما دتیزس اړوند ډیری ماخذونه همدلته وو استفاده وکړه، له دې سربیره مې د یو شمیر فرهنګیانو سره هم مصاحبې کــړې دي لــه هغــوی څخــه مــې معلومات راټول کړي چې دلته یې ځای بولم څو د هغوی یادونه او مننه ورڅخه وکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د استاد ښاغلي سر محقق زلمي هېوادمل څخه ډېره مننه کــوم ،چــې ددې تېزس د لارښود استاد په توګه يې د دې تيزس د ليکلو له پيله تر پايه له مانه خپلې لارښوونې او مرستې نه دي سپمولي،په هره برخه کې يې راســره پــوره همکاري وکړه او واقعا د دې موضوع په بشپړولو کې راسره ډېر پــه تکليــف او ستړی شو، چې ډېره مننه ورڅخه کوم کور دې يې ودان وي او الله ج دې ډيــر عمر له روغتيا سره ورکړي.

همدارنګه د مطيع الله روهيال څخه هم مننه کوم چې د تذکرې پوره متن چې په طلوع افغان اخبار کې خپور شوی وه ماته را کړ او د ځينو ليکوالو چــې پــه پښتو تذکرو کې د هغوی په باب معلومات نــه وو راغلــي د هغــوی د محترمــو کورنيو غړي يې را ته معرفي کړل او د معلوماتو په راټولو کې يې زماکار اســان کړ چې کور ودانۍ ورته وايم.

ديوې خبرې يادونه بايد دلته وکړم چې د دې تذکرې د څو محدودو ليکوالانــو په باب مې پوره معلومات پيدا نه کړای شول، د دوی شرح حــال څنګــه چــې تذکرې ضبط کړی، هماغسې پاتې دی.

په پای کې د ټولو هغو دوستانو او استادانو څخه مننه کوم،چې په يو نه يوه بڼه يې په دې موضوع کې له ماسره مرسته کړې ده.

په درنښت

محمدويس

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډیز

دا تیزس د پښتو لیکوالو او شاعرانو د یوې معاصرې تذکرې تـدوین او احیاتـه وقف شوی دی. دا تذکره شاوخوا ۶۰ کاله وړاندې ترتیـب شـوې او ۳۱ افغـان لیکوال او شاعران پکې معرفي شوي دي.

د پیل په خبرو کې دا روښانه کیږي، چې د ماستری دورې په پای کې بایـد یو تیزس ولیکل شي، چې دهمدغې اړتیا پر بنسټ مې د دې تیـزس فهرسـت برابر کړ، د پوهنتون بورډ ومانه او د سرمحقق زلمي هیوادمـل تـر لارښـوونې لاندې مې د موضوع د تحقیق کار بشپړ کړ.

په مقدمه کې مې د تذکرې د معرفـی، مأخذونو،هـدف ، د کـار میتـود او د موضوع شالید په باب خبرې کړي.

ورپسې د تذکرې اصلي متن راغلی په دغه برخه کې ۳۱ شـاعران تـر اولسـم نمبر پورې د الفبا هجا پراساس معرفي شوي دي، په پاتې نورو کې دا ترتیب په نظر کې نه دی نیول شوی.د تذکرې متن مې د تدوین له معاصرو روشونو سـره سم تدوین کړی دی، هغه شرایط چې د تدوین روش شناسي ښوولي دي.

له دې وروسته د تعلیقاتو برخه ده د تعلیقاتو په برخـه کـې مـې د تـذکرې د شاعرانو شرح حال پـه بشـپړ ډول راوړی دی، د تعلیقـاتو د تحقیـق میتـود تشریحي دی.

له تعلیقاتو وروسته په ترتیـب سـره پایلـه، مناقشـه، کلـي نتیجـه ګیـږي وړاندیزونه او مأخذونه راوړل شوي دي.

د دې تذکرې له موادو د ادبي تاریخ په تحقیقـاتو او نـورو ادبـي څیړنـوکې د څیړونکو لپاره د استفادې موارد لري. او ویلي شو چې دا یوه نـوې تـذکره لـه مقدمې او تعلیقاتوسره زموږ فرهنګي حلقوته وړاندې شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

ادبې تذکرې د شاعرانو او لیکوالو د احوالو او آثارو د خوندي کولو او د شاعرانو د معرفي لپاره له ډېرې پخوا څخه په شرقي فرهنګ کې دود دي او تراوسه لا لیکل کیږي، عمده ګټه او هدف یکې دا نغښتی دی چې د هرې ژبې د ادبیاتو تاریخ دلیکنې لپاره له بنیادي منابعو څخه ګڼل کیږي.

د پښتو ادبیاتو په معاصره دوره کې چې په افغانستان کې کومې تذکرې لیکل شوې دي قدیمه تذکره په کې په ۱۳۱۶ او۱۳۱۷هـ ش کلونو کې لیکل شوې ده، نوم یې دی د پښتو نني لیکوال دا تذکره استاد خادم او استاد رشتین دواړو په ګډه جوړه کړې، د دې تذکرې څه برخې مرحوم خادم د کابل کالنۍ د ۱۳۱۸ هـ ش کال په ګڼه کې چاپ کړې دي د دې تذکرې لومړنۍ برخې د کابل کالنۍ د ۱۳۱۶او ۱۳۱۷ هـ ش کلونو په ګڼو کې خپرې شوې دي. بله تذکره عبدالرزاق زهیر لیکلې د ده تذکره په فارسي ژبه ده او نوم یې دی،شعرای معاصر پښتو چې تراوسه نه ده چاپ شې او خطې نسخه یې د افغانستان په ملي آرشیف کې خوندي ده او دریمه همدا تذکره ده.

د تذکرې معرفي:

په دې تذکره کې ټول یودیرش شاعران معرفي شوي البته لـه دغـو شـاعرانو څخه ډېری یې هغه وخت ژوندي وو او د یادې شوې تذکرې له لیکلو وروسته د پښتنو لیکوالو په وروسته لیکل شویو تذکروکې یې دځینوشاعرانو او لیکوالو د سوانحو او د دوی د علمي او ادبي کړنو په باب معلومات راغلي دي.

په یاده شوې تذکره کې څوتنه لیکوال او شاعران داسې دي چې زما د معلوماتو له مخې د پښتنو لیکوالو په بله تذکره کې نه دي معرفي شوي یوازې د همدې تذکرې لیکوال یې سوانح راوړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو معاصر ليکوال دغه تذکره ما د خپل استاد سرمحقق زلمي هيواد مـل په وساطت له مطيع الله روهيال څخه ترلاسه کړه له دواړو ښـاغلوڅخه مننـه کوم چې په دې برخه کې يې له ماسره پوره همکاري وکړه.

دا تذکره (د پښتو معاصر ليکوال) په مستقله توګه تراوسه نه ده چـاپ شـوې خو په طلوع افغان کې په ترتيب سره په څو برخـوکې خپـره شـوې ده د دې تذکرې د ليکلو تاريخ په باب هم ښاغلي ليکوال څه نه دي ليکلي خو دومـره ښکاري چې ياده شوې تذکره د عبدالروف بينوا د اوسني ليکوال څخه ښـايي څو کاله مخکې ليکل شوې وي. بله يادونه داده چې دا تذکره هغه وخت ليکـل شوې چې مرحوم نجيم آريا د طلوع افغان مدير و،ځکه مولـف چـې د محمـد نجيم آريا په باب خبرې کړې دي، هلته ليکي"دطلوع افغان اوسنی چلوونکی" له دې يادونې ښکاري چې دا تذکره د ديرشمو کلونو په جريان کې ليکل شوې ده، ځکه مرحوم نجيم آريا په ديرشمو کلونکې د طلوع افغان مدير و.

داسې ښکاري چې دا تذکره يو څه متفرقه په ديرشمو کلونـو کـې پـه طلـوع افغان کې چاپ شوې او بيا د څلويښتمو کلونو په اوايلو کې چې کلـه ښـاغلی ايوبي د طلوع افغان مدير و، دا تذکره مسلسله بيـا خپـره شـوې ده، ځکـه د تذکرې کوم متن چې موږ ته رسيدلی په پيل کې يې د ايوبي يادداښت دی.

د تذکرې مأخذ:

د دې تذکرې د زياتره ليکوالو او شاعرانو معرفي خپلـه مؤلـف پيـدا کـړې او بيا يې تنظيم او ليکلي دي. اما د ځينو شـاعرانو او ليکوالـو سـوانح او د آثـارو نمونې يې د پوهاند رښتين، خادم، واسعي، ژواک او نورو لـه ليکنـو اخيسـتي دي. هغه ليکوال چې يې له نورو منابعو پيداکړي دي، هرځای يې خپـل مأخـذ ښوولي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تذکرې لیکوال:

د تذکرې لیکوال او ټولوونکی عبدالقدوس نجیب د عبدالغفور خان زوی د حاجي محمد ایاز خان لمسی په ختېه بابړ او په ۱۳۰۲ هـ کال کې د کندهار د بابړو په کوځه کې زیږیدلی د پښتو ژبې شاعر او لیکوال تیر شوی دی.

رسمي زدکړې یې تر لسم صنف پورې دي او نور تحصیلات یې په خصوصي توګه کړي دي.

له زده کړو وروسته یې د ښوونکي وظیفه اخیستې او له ۱۳۱۸ هـ ش کال څخه تر ۱۳۳۰ هـ ش کلونو پورې نور رسمي کارونه کړي دي او له هغه وروسته یې بیا شخصي کارونه ترسره کړي دي.

په پښتو او دري ژبو یې لیکنې کړي او په اردو، هند ي،عربي او انګلیسي ژبوهم پوهیده.

ښاغلی نجیب له هغو مقالو، اشعارو او یا ترجمه شوو وړو مضامینو علاوه چې په طلوع افغان، کابل مجله، هلمند، اتفاق اسلام ،او یا نورو وطني جرایدو کې خپاره شوي دي په پښتو او دري هم ځینې مستقل ترجمه شوي او یا تألیف شوي آثار لري او هغه دادي.

د عبدالقدوس نجیب آثار:

۱ـ لارنس یادافغانستان پیرکرمشاه،دا کتاب له اردو څخه په ۹۳ مخونوکې په پښتو ترجمه شوی او د ۱۳۴۰ هـ ش کال د مطبوعاتي جوایزو له پاره کاندید شوی وه.

۲ـ واقعات رویدادبغاوت بچه سقاو: له اُردوڅخه دري ژباړه چې د ۳۰ مخونوپه شاوخواکې په ۱۳۷۶هـ ش کال کې چاپ شوی دی.

۳ـ جغرافیهء پښتونستان جنوبي ـــــ دا کتاب د ۱۰۴ مخو په اندازه په دري ژبه لیکل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ـ نواب امیرخان سالارزی د ټونګ دریاست مؤسس چې د اکبرشاه یوسـفزي تالیف دی:
دا کتاب له اردو څخه په ۹۰ مخونوکې په پښتو ترجمه شوی او د پښتو ټـولنې په کتابخانه کې خوندي دی.
۵ـ متن بیانیه خان عبدالغفار خان در دادګاه لاهور ـــ دا رساله له اردو څخـه په دري ترجمه شوې ده.
۶ـ زیب النساء بیګم: دا کتاب له اردو څخه ترجمه شوی او پـه ۱۳۲۵ هـــ ش کال کې په طلوع افغان اخبار کې مسلسل خپور شوی دی.
۷ـ د کوه نور الماس: دا کتاب له اردو څخه ترجمه شوی او په ۱۳۳۰ هـ ش کال کې په طلوع افغان اخبار کې په مسلسل ډول خپور شوی دی.
۸ـ خوني غل : دا قصه له اردو ژبې څخه په پښتو ترجمه شوې او د ۱۳۳۴ هـــ ش کال د طلوع افغان په اخبار کې په مسلسل توګه خپره شوې ده.
۹ـ د کندهار پخواني فضلاء: دا تألیف شوی کتاب د ۱۳۳۲ هـ ش کال د طلـوع افغان د اخبار په ۸۰ ګڼو کې مسلسل خپور شوی دی.
۱۰ـ د ژان ژاک روسو دوې مقالې : دا کتاب له اردو څخه ترجمـه شـوی او پـه ۱۳۳۵ هـ ش کال اوبیا په ۱۳۴۰ هـ ش کال کې د طلوع افغان پـه اخبـار کـې مسلسل خپور شوی دی.
۱۱ـــالدخان : یوه وړوکې رساله ده چې له عربي څخه ترجمه شوې او په ۱۳۳۵ هـ ش کال کې په طلوع افغان اخبار کې خپره شوې ده.
۱۲ـــالهاویه : د مصطفی لطفي منفلوطي یوه افسانه ده چې له عربي پـه پښـتو ترجمه او په طلوع افغان کې مسلسله خپره شوې ده.
۱۳ـ الاحنجه المتکسره او مضجع العروس : د جبران خلیـل دوې افسـانې دي چې له عربي څخه په پښتو ترجمه او په ۱۳۴۰ هـ ش کال کې په طلوع افغـان کې خپرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴ــ آراکوزیا: دا کتاب د کندهار د تاریخي وضعیت تر اسلام د مخه او وروسته بیانوي.(۷: ۱۲۸۳)

همدارنگه د ښاغلي عبدالقدوس نجیب د یو شمیر نورو اثارو او د وفات تــاریخ په باب معلومات چې په پښتو تذکرو کې یې ذکر نه وو راغلی مــا د کنــدهار د فرهنګیانو څخه ترلاسه کړل دلته یې وړاندې کوم:

۱۵ــ افغانستان درسال ۲۰۰۱ میلادی (از طالب شاهی تا حامد شاهی) ۹۰مخه.

۱۶ــ طالب شاهی او دهغه ناوړه اثرونه ترجمه په ۶۰ مخو کې.

۱۷ــ مجله الاحکام الشرعیه : دوه ټوکه جلد الاول ، جلد الثــاني پــه دري ژبــه ترجمهشوې ، تعلیقات او تحشیه د اروابناد له خوا پر لیکل شوې او د ۱۲۰ مخونو په شاوخوا کې ده.

۱۸ــ رونې اوښکې یا دپردېس سوغات :۱۱۸ مخه شعري ټولګه ده.

۱۹ــ خوشا ل ختټک : په اردو ژبه یې لیکونکی دوست محمد کامــل او دپښــتو ترجمه یې داروابناد له خوا تر سره شوې او د ۸۰ مخونو په شاوخوا کې دی.

۲۰ــ دعلامه اکاډیمسن پوهاند رشاد دمړینې ګزارشات ، انځورونه ، شــعرونه او نظریات، ۳ ټوکه.

۲۱ــدعلامه اکاډیمسن پوهاند رشاد ژوند لیــک، علمــي ، ادبــي ، کلتــوري او سیاسي کارنامې د مرګ تر ساعته پورې ،۴۵ مخه.

۲۲ــتاریخ وقوعات افغانستان از سال۱۸۰۰ - ۲۰۰۰ میلادي.

۲۳ــ پښتو معاصر لیکوال (همدا تذکره).

استاد عبدالقدوس نجیب د ۱۳۸۴ هــ ش کال دچنګاښ دمیاشتي پر شپاړسمه چې د جولاي دمیاشتي د اوومي سره سمون لري د ۸۲ کلنۍ په عمر دسرطان د ناروغۍ له امله چې ورپېښه وه د امریکا د متحده ایالاتو د کلفورنیا ایالــت د لاس انجلس ښار د(Wephill) ویپ هیل په روغتون کی د افغانستان د وخــت د نهو بجو په شاو خوا کې وفات شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څېړنې هدف:

د دې تذکرې له تدوینه زمونږ هــدف دادی، چــې د پښــتو د معاصــرې دورې تذکرې لیکنې ټولې ورکې کړې سره پټلیس شي او دا لړۍ لکه څنګه چــې ده زمونږ په فرهنګي تاریخ کې ځای ونیسي.

ما په همدې نیامت دا تذکره تدوین کړه، سره له دې چې ددې تذکرې ځینــې لیکوال او شاعران تردې تذکرې د مخه د پوهاند رښتین او اســتاد خــادم پــه تذکره کې معرفي شوي دي او بیا وروسته د اوسني لیکوال په دریو ټوکونو کې هم راغلي دي، خو بیا هم ځینې داسې لیکــوال او شــاعران پکــې شــته چــې تراوسه بل ځای نه دي معرفي او د نورو(معرفي شویو) شاعرانو او لیکوالــو پــه سوانحو کې ځینې داسې خبرې شته چې یې د شــرح حــال د بشــپړتیابه پــه مراتبو کې له څېړونکو سره مرسته کوي.

د څېړنې میتود:

د دې تذکرې په لیکلو کې ما له دوو میتودونو څخه کار اخیستی دی:

(۱) د تذکرې متن: د تذکرې متن مې د تدوین له معاصرو روشــونو ســره ســم تدوین کړی دی، هغه شرایط چې د تدوین روش شناسي ښوولي دي.

(۲) د اثر د سریزې او تعلیقاتو میتــود: د دې تــذکرې د بشــپړتابه او د مــوادو توضیح په منظور پر تذکره سریزه او تعلیقات ما لیکلــي دي، د دې ســریزې او تعلیقاتو د تحقیق میتود تشریحي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څېړنې شالید

د هر تحقیقي اثر د بشپړولو په موخه څېړونکی اړ دی د موضوع د لا ښه وضاحت په منظور له تخنیکي پلوه ورته یو عنوان پسمنظر یا په ساده اصطلاح شالید نومبږي و کاږي. له دې څخه د محقق او څېړونکي هدف دا وي چې خپل ځان او لوستونکو ته دا معلومه کړي چې ایا کومه موضوع چې مورږ د تحقیق په موخه انتخاب کړي پخوا تر مورږ کوم ښاغلي پرې کار کړی که نه.

په داسې مواردو کې مورږ هم اړ یو چې په یاده لړۍ لږ غوندې رڼا واچوو، دغه تذکره (پښتو معاصر لیکوال) د دیرشمو کلونو په جریان کې ښاغلي عبدالقدوس نجیب لیکلې ده، په مستقل ډول تراوسه نه ده چاپ شوې اما په طلوع افغان اخبار کې په مسلسل ډول نشر شوې ده. په دې تذکره کې ۳۱ شاعران او لیکوال معرفي شوي دي چې د لیکوالو او شاعرانو سوانح په کې بشپړې نه وې اړتیا وه څو د دغو شاعرانو او لیکوالو شرح حال په کې بشپړ شي. په همدې خاطر ما تصمیم ونیوه چې په تذکره کې د راغلو لیکوالو او شاعرانو د سوانحو د بشپړتابه لپاره په باندې تحشیه، تعلیق او سریزه د ماسترۍ د تیزس موضوع په حیث انتخاب کړم، د موضوع د ثبت لپاره مې په ۱۳۹۴ کال کې د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي ته فهرست او غوښتنلیک ورکړ چې له نیکه مرغه د بورد له خوا زما د تیزس موضوع (د پښتو معاصر لیکوال تحشیه،تعلیق او سریزه) تر عنوان لاندې ومنل شوه او کار مې ور باندې شروع کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تیزس په بشپړولو کې مې د علومو اکاډمۍ کتابتون، د جمهـوري ریاسـت د کتابخانې، د کابل پوهنتون کتابتون او ځینو نور کتابخانو څخه استفاده او د یو شمیر استادانو او فرهنګیانو سره مرکې کړې دي او تیزس مې بشپړ کړی دی. باید وویل شې چې په دې تذکره کې داسې شاعران هم شته چې په نورو پښتو تذکرو کې د هغوی په باب معلومات نه دي راغلي او یواځې ښاغلي نجیب یـې شرح حال راوړی دی. په دې هیله چې دغه تیزس د پښتو ادبیـاتو تـاریخ پـه برخه کې د استفادې وړ وګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تذکرې اصلي متن

۱-۱ د پښتو ژبې معاصر لیکوال:

زموږ یوه تکړه ادیب ښاغلي نجیب د پښتو ژبې د ادب د بڼ د بلبلانو د پېژندګلوۍ دپاره د پښتو ژبې د معاصرو لیکوالو په نامه یو کتاب لیکلی دی چې تر خپله وسه پورې یې د پښتنو لیکوالو پر ژوند، افکارو او نظریاتو باندې ښه روښنایي اچولې ده.

نو د یوې خوا موږ د نوموړي کتاب د لیکونکې قدر کوو او د داسې ګټورو کتابو په لیکلو کې تر دې لا زیات توفیق ورته غواړو او د بلې خوا د دې دپاره چې د طلوع ګران ویونکې له هغه څخه استفاده وکې نو د دې پسه موږ د نوموړي کتاب د تخلص د هجا د حروفو په ترتیب سره په مسلسل ډول خپروو.

۲-۱ آشنا

عبدالباري آشنا، د ملا محمدنور آخند زوی په ختنه بختیاری، یو د ښو احساساتو لرونکی تعلیمیافته ځلمی دی، تقریباً دوه کاله کېږي چې تحصیلات یې په موفقیت سره پای ته رسولي دي، او د قندهار د احمدشاه بابا په لېسه کې د ښوونکې په حیث سره کار کوي، که څه هم نوموړی په فارسي او پښتو ژبه مضامین لیکلای سي مګر میل او مینه یې د خپلې مورنۍ ژبې پښتو د لیکني و خوا ته زښته ډېره ده، دی وایي "که پښتانه غواړي چې پښتو ژبه وروزي او دا قول یې په صدق سره وي نو باید دې خوا ته ډېره توجه وکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله ژبه له هره حیثه ثروتمنده کې، که داسي نه وي نو خدای خبر چې پښتو په پښتو کېږي او د پښتنو به ارمان په خېژي"، له دې څخه معلومېږي چې محبت يې له خپلې مورنۍ ژبې سره د هومره افراط و حد ته رسېدلی دی چې او اندازه نه لري.

د انګلیسي ژبې له آثارو څخه خو بشپړه استفاده اخیستلای سي، ګمان کوم چې په عربي ژبه به هم لږ لږ پوهېږي، د منثورو او منظومو آثارو له ويلو څخه يې دا معلومېږي چې د وطن د اعتلا او اصلاح ډېر ډېر خاطرات او امیدونه يې په زړه کې پټ ساتلي دي، د تحصیل په زمانه کې به يې ګاهي ګاهي څني آثار د وطن په جرايدو کې ليدل کېدله، مګر دا دوه کاله کېږي چې ببخي چپ دی، نه یم خبر چې د وظيفوي موانعو له حيثه څخه ځه نه ليکې او که په دې ځوانه ځواني کې ستړی سوی دی؟

زه له ښاغلي آشنا څخه خواهش کوم چې باید داسي ژر ستړی یا مایوسه نه سي او خپل د پښتو او پښتونوالي خدمت ته د قلم له لاري څخه چې ايماني او وجداني وظيفه يې ده بيرته دوام ورکې، که ګران ويونکې غواړي چې د ده د کلام نمونې ووینې د طلوع افغان د ورځپاڼي د (1327 ـ 1328)سنې کلکسیونونو ته دي مراجعه وکې.

۱-۳ آريا

محمدنجیم آریا د خان محمد زوی په ختِه ګردېزی، د طلوع افغان د اخبار اوسنی چلوونکی یو اخلاقي، متحمل او متواضع، اعتدال پسنده او د ښو احساساتو لرونکی ادیب دی، نشريات يې د وقت او زمان له مقتضا سره سم دي، له نویسنده ګۍ سره يې د عین متعلمۍ له زمانې څخه مینه درلوده.

په (1321) سنه کې چې د حبيبې لېسې څخه په اعلٰی درجه سره فارغ التحصیل سو نو فوراً يې د نوموړي ذوق له خاطرو څخه د مطبوعاتو په مستقل

(c) ketabton.com: The Digital Library

رياست کې مقرره کی، د (1326)سنې په ابتدا کې يــې د لياقــت او اهليــت لــه خاطرو څخه خارجه وزارت له نوموړي رياسته څخه د تبديلی خواهش وکی، د (1328)سنې د جوزا په مياشت کې د زيات فعاليت په نتيجه کې په ډهلي کــې يې د مطبوعاتي آتش دنده په غاړه کې ولوېدله، سره له دغسي درنو وظيفــو د ده ميل د نګارنده ګی او ادب و خوا ته زيات و، هر رنګه مهمو چوکېو د ده آزاد روح چې د ادب په فضا کې روزل سوی و، نه سوای اېلولای نو هغه و چــې پــه (1329) سنه کې بيرته مطبوعاتي صحنې ته راغی او د انيس د ملي ورځپاڼي په مديريت سره مقرر سو، هغه روش چې ده له ثقافتي او نشرياتي حيثه څخه په نوموړې جريده کې کړی دی، د ډېري ستايني وړ دی، د (1332)سنې د حمل په مياشت کې د صلاحيت لرونکې مقام له خوا د طلوع افغان د چلوونکې په حيث وټاکل سو، له هغي زمانې څخه چې دلته يې په کــار پيــل کــړی دی، عــلاوه د اخبار پر چلولو باندې يې د نوموړي مديريت د کتابخانې تنظيم تر پخــوا ســم کړی او د پوهني ننداري مفيده علمي موّسسه يې پرانيستلې ده، لا پــه پســې دی چې د تودې د افکارو د تنوير له پاره نور عصري وسايل لا هم غونډ کــې، د ليکني طرز يې اجتماعي رنګ لري، ګاهي ګاهي د نــړۍ پــر سياســي واقعــاتو باندې ښه په زړه پورې تبصره هم کوي، نوموړی پر هغو ليکوالــو بانــدې چــې فارسي يې ژبه ليکني کوي او پښتو يې نه وي زده، سخت انتقاد نيسي، منظوم مضامين يې زما تر نظر نه دي تېر سوي، منثور مضامين يې کــه غــواړي چــې ګران ويونکې ولولي د (1331)سنې د انيس کلکسيون دي وګوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۴ ارشاد

محمدشاه ارشاد د عبدالخالق زوی، د کوهدامن او اوس د کابل اوسېدونکی، د فارسي او پښتو ژبې يو زبده ليکونکی او په عربي علومو کې پوره واک لري، نوموړی د عربي دارالعلوم تر فراغت څه موده وروسته د کابل د حقوقو په مديريت کې مقرر سو او دغه وظيفه يې په ښه ډول سره اجرا کړه. بيا څه وخت د جمعيت العلماء غړی هم و، د څه مودې له پاره د حی الفلاح په مديريت انتخاب سو، پسله هغې څخه يې د طلوع افغان د ورځپاڼې په مديريت سره تقرر پيدا کی، تقريباً دوه کاله يې دا جريده چلوله، بيا کابل ته تبديل او هلته د مطبوعاتو د مستقل رياست د مشاور په حيث سره وټاکل سو، تر اوسه پورې پر هغه وظيفه باندې باقي دی .

ارشاد يو تجربه کاره او د عصر و زمان د ايجابه سره مطاب کارکوونکی دی، مضامين يې يو نوع اجتماعي او تنقيدي رنګ لري چې د وخت د اقتضا سره يې سم نشروي، که ويونکې غواړي چې له مضامينو څخه يې حظ واخلي د طلوع افغان د تېرو کلو کلکسيونونه دي وګوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۵ ابوالوفا

محمود شاه ابوالوفا د مولوي مبارک شاه زوی اصلاً د قندهار او یو جید عــالم او د پښتو ژبې د لغاتو یو زبردست محقق او لیکونکی دی، پرتــه د دې ژبــې لــه لیکني څخه یې په عربي ژبه هم ډېر کتابونــه لیکلــي او د عربــي ممــالکو پــه مختلفو ځایو کې یې نشر کړي دي، که څه هم له وطنه څخه لیري په هند کــې د پردېسۍ په حال کې شپې او ورځې صبا کوي او د وظیفوي موانعاتو له لاملــه د سر و ګرولو ته نه دی خلاص، مګر سره له هغه یې خپله مورنۍ ژبه پښتو نــه ده هېره کړې، ګاهي ګاهي خپل خواږه مضــامین او مفیــد فرمایشــات پښــتو ټولنې ته را استوي، لیکني یې تل د پښتو ژبې د لغاتو د څېړني او حل و فصــل کولو په شاوخوا کې دي، د ده مقصد لــه دې لاري څخــه دا دی چــې دا ژبــه د پردیو ژبو له لغاتو څخه مستغني کې، هغه کومکونــه چــې ده د پښــتو ژبــې د قدیمو شاعرانو د دېوانونو په را استولو کې د پښتو ټولنې سره کړي دي د ډېــر قدر وړ دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۶ الفت

ګل پاچا خان الفت د مير سيد پاچا خان زوی ډېر فاضل او د پښتو معلوماتو څښتن دی، په پښتو او افارسي ژبه کې خو په ښېځي آزاده پيمانه سره ليکنه کولای سي، تر فارسي د پښتو سره چې مورنۍ ژبه يې ده زياته مينه لري او څه چې يې ليکلي دي ګرده په پښتو دي. د فارسي ژبې کوم اثر خو يې تر اوسه پورې زما تر نظر نه دی تېر سوی.

په مطبوعاتي نړۍ کې پسله مديريت، ماموريت، عضويت او د اخبار د نګارندګۍ له دندو څخه دا دوې دورې کېږي چې د زيات اهميت او لياقت له خاطرو څخه يې د مشرقي خلک په شورا کې د وکالت په حيث سره ټاکې، ګرچه ما ښاغلی الفت رويتاً نه دی ليدلی مګر له ليکنو او خوږو منظومو څخه يې د ملي درد او زياتو احساساتو لرونکی بولم، د شعر او کلام و نمونې ته يې څه حاجت نسته، آثار او اشعار يې د وطن په مطبوعاتو کې هومره چاپ سوي دي چې بيان يې نه کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۷ ايوبي محمدانور

محمدانور ايوبي د محمدايوب زوی، يو فهيم او عالم سړی دی، چې اوس يې عمر 50 کالو ته رسېږي. په قندهار کې يې ابتدايي تحصيلات و سر ته ورسول او د مطالعو او تجربو له کبله يې ډېر معلومات حاصل کړه، نوموړي د وطن په اکثرو ادارو کې رسمي ماموريتونه کړي دي، خو اوس پر خپله مځکه باندې حاضر او بزګرۍ ته يې مخ سوی دی.

دی د پښتنوالي، کلک عزم او حريت خاوند دی، چې يو کار ته يې مخ سو تر ځو چې سر ته يې ونه رسوي له خپل عزم څخه نه اوړي، په عين حال کې متدين او په زړه پاک او صاف سړی دی. اکثره وخت د کتابو خصوصاً د ديني موضوعاتو په مطالعه تېروي، په اردو ژبه پوهېږي او له عربي څخه هم استفاده کولای سي. په اشعارو کې يې شعري سلاست زيات ليدل کېږي. پخوا يې ډېر منظوم مضامين په اصلاح کې خپاره سوي دي، مګر اوس يې انزوا اختيار کړې او اشعار نه وايي، د مضامينو رنګ يې اجتماعي دی، اشعار يې چنداني نه دي ويلي..

۱-۷-۱ د محمد انور ايوبي د کلام نمونه :

مسلمان به عقلمند وي بلندخياله
بې کوښښه هيڅ کار نه ځي پر مخ باندې
هوښيار بوله چې په کار کې کوښښ کاندي
له ويلو سره سم که دي عمل وي
فايده مند به دي نو هله دا ويل وي
زيات ويلو به هوښيار ته حاجت نه وي
په يوه نکته سي پوه که غفلت نه وي
مسلمان به به عقلمند وي بلندخياله
وي مسلک بې د اصلاح له قيل و قاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

محکم عـــزم پـــه خپـــل رب بـــې توکـــل وي
لـــوی نامـــداره پـــه دنيـــا کـــې بـــه اول وي
اتحـــاد او اتفـــاق بـــه يـــې خاصـــه وي
صـــداقت، وفـــاداري بـــه يـــې پېشـــه وي
د وفـــا او د ســـخا بـــه وي لـــوی غـــر
هـــم شـــجاع او دلاور بـــه وي عســـکر
چـــې خـــاطر يـــې لـــه ايمانـــه منـــور وي
نېـــک اخلاقـــه، نېـــک خصـــلته نېـــک ســـير وي
وي ظـــاهر يـــې لـــه باطنـــه ســـره ســـم
حـــق ويـــل کـــا، نـــه څـــه زيـــات او نـــه څـــه کـــم
دا نـــارې وهـــي کـــه څـــه يـــې لـــږ اثـــر دی
د وطـــن پـــه غـــم غمجـــن "محمـــدانور" دی

۱-۸ ايوبي

غلام محی الدين ايوبي د محمدانور ايوبي زوی د (۲۶) کالو ځلمی، د اخلاقـو او مذهبي قيوداتو زښت ډېر پابند دی، له پښتو او پښتونوالي سره خاصـه مينـه لري. د قومي تعصب منحوس عناصر يې عصري تعليم وژلي او محوه کـړي دي. دی صرف ځان مسلمان او پښتون ګڼي، د پښتو سره يې د مورنۍ ژبې توب لـه خاطرو څخه د ډېري مودې راپدېخوا د ليکني ټينګه علاقه نښلولې او د عـين متعلمۍ د زمانې څخه لا پر تعليمي موانعو سربېره نه وه هېره کړې.
ښاغلی ايوبي (12) صنفه د قندهار د احمدشاه بابا په لېسه کې سر ته ورسـول او وروسته تر هغه په کابل کې د ادبياتو په فاکولته کې په تحصيل لګيا سـو او تېر کال د هغې فاکولتې څخه بريالی راووت او څو مياشتي دمخه د قنـدهار د مطبوعاتو په مديريت کې د لومړي ځل له پاره د آژانس د مامور په حيث مقـرر

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو اوس سربېره پر دغه د مطبوعاتو معاون هم دی، د هغه وخت راهیسي چې نوموړی مطبوعاتو ته راغلی دی، د طلوع افغان په اخبار کې یــې ډېــر تحــول پېښ کړی او غواړي چې نوی رنګ ورکــې، دی د وطــن او قــوم د ترقــۍ ډېــر شوقمن او اصلاحات غواړي، په ژوند کې یــې اعتــدالي روش غــوره کــړی او د اعتدال پر خوا دی، اخلاقي ژوند خوښوي او له غرض څخــه خــالي دی، د هــر ډول اجتماعي مضمون پر لیکلو قادره دی، پخوا یې منظوم مضامین ډېــر ویــل خو اوس یې ډېر شوق د نثر نویسۍ خوا ته دی، مګر تر نظم یــې نثــر خونــدور دی. د ده منظوم او منثور مضامین د وطن په اکثرو جریــدو کــې لکــه طلــوع افغان، انیس، اصلاح، کابل مجله، زېری، ژوندون او نورو کې چــاپ ســوي دي. ښاغلی ایوبي په انګلیسي ژبه کې پوره واک لري او له انګلیسي ژبې څخه یــې ځیني ترجمې هم کړي دي.

ده د قندهار د علماوو او پوهانو یوه رساله تالیف کړې ده چې تر اوسه پورې نه ده چاپ سوې. د مرحوم مخلص رباعیات د ده په اهتمام او تصحیح سره چــاپ سوه.

۱-۸-۱ د ایوبي د کلام نمونه :

رنـــګ دې ورک ســـي د دې هســـي مختـــورن
پـــه کـــار نـــه دی د ځلمیـــانو تـــش فېشـــن
پـــوه هغـــه دی چـــې ودان کـــړي خپـــل وطـــن
عاقبـــت بـــه لـــوړ معـــراج تـــه ورســـېږي
هغــه څــوک چــې اوس حاصــل کــا علــم و فــن
چـــې غمخـــوره د دې خـــاوري ملـــت نـــه وي
رنـــګ دې ورک ســـي د دې هســـي مختـــورن
پـــه ظـــاهره کـــه ځـــان پـــاک ښـــیي ملـــت تـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــــه بـــاطن کـــې لـــوی خـــاین وي د وطـــن
ځـــان ځـــاني ســـوله قيامـــت نـــه دی نـــو څـــه دی؟
ځلـــه بېـــل يـــې کـــړه يـــاران د خپـــل ګلشـــن
پـــه ټـــول عمـــر هـــيڅ مايـــل علـــم تـــه نـــه ســـوو
جهالـــــت لا هـــــم بربـــــاد کـــــړو واړه نـــــن
کـــه دغـــه زمـــوږ احـــوال وي چـــې مـــې ووې
خـــدای خبـــر چـــې يـــو ذره بـــه ســـو ســـودمن
لـــږ څـــه هـــوښ دي ســـر تـــه درولـــه اې وروره!
رب دپـــاره پـــر دې حـــال دي ســـه غمجـــن
دا غفلـــت دی ملتفـــت عمـــل تـــه نـــه ســـوې
کـــه دانـــا يـــې ډېـــر عمـــل کـــا لـــږ ګفـــتن
"ايـــوبي" دغـــه وينـــا دي ځـــان تـــه وکـــړه
څـــه چـــې وايـــې عملـــي کـــا خپـــل ســـخن

۱-۹ ايوبي محمدنادر

محمدنادر ايوبي د محمدسرور ايوبي د تاجر د جريدې د موّسس زوی، يو د ښو اخلاقو لرونکی تکړه ځوان دی. هغه زياته مينه چې دی يې د خپلې مورنۍ ژبې (پښتو)سره لري د ډېري ستايني وړ ده. اوس د حقوقو د فاکولتې محصـل دی، په انګليسي ژبه ښه پوهېږي او له اردو څخه لږ لږ استفاده اخيستلای سـي، د ليکني طرز يې اجتماعي او اصلاحي دی، منظوم او منصـور مضـامين لـيکلای سي، د ده يوه ښه رساله د طلوع افغان په ورځپاڼه کې د "سپين او مرغلره" پـه نامه خپره سو يده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۹-۱ د کلام نمونه:

هغـــــه کـــس بـــه ســــي نېکنــــام
چـــــې ښــــه خُلــــق لـــري مــدام
دغــــه ژونـــــد درنــــه تېر بـــږي
بــــدان تېــــر ســـوله ناکـــــام
د نېکـــــــی هــــيخ زوال نســــــته
ښــــه بــــه واخلــــي تـــل انعـــام
ثـــوک چـــې دام ايــــږدي و بـــل تـــه
هغــــه بنــــد ســــي پــــه خپــــل دام
ســــود و زيـــان دي ټولـــه خپـــل دي
کـــه نېـــک نـــام ســـې يـــا بـــد نـــام
هــــــر ثــــه ښـــــه دي د نېکــــانو
نېکــــــــان ټولــــــــــه دي آرام
چـــې هـــر چـــا ســــره بـــدي کـــا
ثـــوک بـــې نـــه کـــا احتـــرام
ثـــه چـــې بـــد وي تـــه يـــې پر بـــږده
پــــه ښـــو تـــل کانــــده قيـــام
کـــه ښـــه نـــه ســـې "ايـــوبي" تـــه
ثــــه پــــه کـــار دی تـــش کـــلام.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۰ ایوبي غلام فاروق

غلام فاروق ایوبي د حاجي محمدانور ایوبي زوی د احمدشاه بابـا د لیسـې زده کړی دی، چې نوی د لیکنې میدان ته راغلی او غواړي د خپل ورور غلام محـی الدین ایوبي په څېر پښتو او پښتنوالي ته خدمت وکې، د ده دا حس د ډېر د قدر وړ دی، په منثورو او منظومو مضامینو کې بد نه دی، قوي امید سته چې د خپل مشر ورور په لارښوونه سره به په دې مسلک کې یو تکړه ځلمی سي، د کـلام طرز یې عشقي دی.

۱-۱۰-۱ د شعر نمونه:

د جدایی رېغ

مبــتلا هســـي پــه غــم د جانـــان چـــا کـــړم؟
د خپــل ګـــل ځخــه جــلا پــه ارمــان چـــا کـــړم؟
لېـــونی ګــــرزم د خلکـــو پـــه نظـــر کـــې
خبـــر نـــه یـــم چـــې پـــر دې لار روان چـــا کـــړم؟
ســـرې لمبـــې د بېلتانـــه رابانـــدې ګـــرزي
نــه پــوهېږم پــه دې اور کـــې ســوزان چـــا کـــړم؟
د همزولـــو لـــه تـــولی یـــم راوتلـــی
پــه دې ژونــد کـــې نـــن پــه اه و فغــان چـــا کـــړم
دا عزیـــز وطـــن پـــر مـــا بانـــدې انګـــار ســـو
د شېرین حیات پــه تــرخ کـــې ګریــان چـــا کـــړم؟
"ایـــوبي" وم شـــکایت مـــي لـــه چـــا نـــه و
اوس حیران یم مبــتلا پــه خپــل ځــان چـــا کـــړم؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۱ اخلاص

عبدالخالق اخلاص د ملا جان اخندزاده زوی د چغسرای د دهوز په مقام کې زېږېدلی دی. د فقه او نظم کتابونه یې د خپل پلار څخه، حدیث او ځینې نور یې د وطني علماو څخه ویلي دي. د ماموریت په خوا کې یې د غنډ کاتبي، د شورا د وکالت دورې تېرې کړي دي، په (1316) سنه کې د انجمن عضو سو په پښتو او فارسي کې نظم او نثر لیکې، د نظم او نثر نمونې یې په انیس او کابل مجله کې سته. عبدالخالق په نظم کې خپل تخلص (اخلاص) لیکې، ده دا لاندي کتابونه لیکلي دي-:

۱ـ استقلال : په دې کتاب کې د افغانستان د محمدزایي شاهانو تاریخ او د استقلال موضوع په پښتو نظم لیکل سوېده، دا کتاب چاپ سوی دی.

۲ـ تصحیح التلاوت یې د قرائت په علم کې لیکلی دی.

۳ـ نهضت پښتو : په دې کتاب کې د پښتو لغتونه د فارسي په نظم کې د نصاب الصبیان په اصول راوړل سوي دي، دا دوه کتابونه، نه دي چاپ سوي.

۱-۱۱-۱ د اخلاص د نظم نمونه :

پوه او ناپوه

پښتو کې یو متل دی د ناپوه په باره
کم عقل له کوتک دی او هوښیار له اشاره
ناپوه کله پوهېږي د دنیا په باریکو
هر څو که ورته ووایې د عقل سېپاره
ناپوه د هوښیار په مصلحت نه راځي کله
هیچا څخه د یو کار نه کوي دی استشاره
که څه یې د پردي په مخکې ووایې په ورو
دی کېدي په بازار کې کوتکې په نغاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

لا دا عجبه زياته چې ناپوه نه ګڼي ځان
هوا ته يې پروا کړي د علم طياره
خو خير که دی په دې څه پوهېدلی لږ و ډېر
چا څله به راوړلای د ناپوهو په شماره
نادان مه ګڼه هغه چې له چا کوي پوښتنه
يا ځان ورته ښکاربږي له بل چا نه بېکاره
نادان هغه باله شي چې يې نه وي عقل خپل
هم نه کاندي له کبره له بل چا استعاره
د احمق پوه په دنيا د توري وار دی يا د شل
ويشتل په تپانچه دي يا وهل په کټاره
هوښيار هغه سړی دی رشتيا "عبدالخالقه"
چې ځان کړي د ناپوهو له مجلس نه کناره

نوټ-:

د ښاغلي اخلاص پوره شهرت ځکه چې ما ته نه و معلوم نو له دې جهته څخه مي د ده سوانح د ښاغلي خادم په قلم ليکل سوې او د (1318) سنې په سالنامه کې خپره سوې وه، کټ مټ بېله څه زياتوني څخه رانقل کړه.

۱-۱۱۲ ايازي

ښاغلي محمداعظم ايازي د محمداسلم زوی يو عالم او پر پښتو ژبې مين ليکونکی دی، تحصيلات يې په هند کې تر لسم صنفه پورې پای ته رسولي، په انګليسي او اردو ژبه کې د بشپړو معلوماتو څښتن سوی دی، وختي چې وطن ته بيرته راغبرګ سو، لمړی وار د قندهار په مکاتبو کې د معلم په حيث او بيا د پښتو د ادبي انجمن په عضويت سره مقرر سو، هغه وخت چې د نوموړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

انجمن نوم پښتو ټولنه سوه او د پښتو ژبې د نهضت دورې پیل وکی نو ایازي د صرف و نحوي د شعبې په مشرتوب سره وټاکل سو، عـلاوه د نومـوړي دونـي وظیفې پر اجرا باندې یې د کابل د لېسو د لوړو صنفو او د ادبیاتو د فـاکولتې و هلکانو ته هم د پښتو درس ورکاوه، په آخر کـې ببخـي د معـارفو وزارت تـه تبدیل او هلته یې د نوموړي وزارت د تدریساتو د ریاست د پښتو پـه څانګـه کې و خپلې مورنۍ ژبې ته ستر خدمتونه وکړه، یو څو عمـر یـې د جنـوبي د ولایت د معارفو د مدیریت دوره هم تېره کړه او بیا متقاعد سوی دی، د نظـم و د نثر لیکني او ترجمه کړي آثار یې اصلاحي او تبلیغي جنبه زیاته لري او بل د پښتو ژبې د صرف و نحوي د قواعدو جمع کول او روښول یې د زیات تقـدیر وړ دي، پرته د قواعد پښتو او لس زره لغاتو له اثر څخه یې بل اثر ما نه دی لیدلی، افواهي اورم چې الفاروق یې هم پښتو کړی دی، د نظم او نثر نمونه یـې ګـران ویونکې په انیس، کابل مجله او د پښتو په مجله کې کتلای او لوستلای سي.

۱-۱۳ ایازي محمد یوسف

ښاغلی محمدیوسف ایازي د محمدعلم زوی یو پوه ځوان او تکـړه ادیـب دی، رسمي تحصیلات یې په هند کې تر اعدادي پورې پـای تـه رسـولي او د ښـو معلوماتو خاوند سوی دی، له انګلیسي او اردو آثـارو څخـه بشـپړه اسـتفاده اخیستلای سي، په فارسي او پښتو ژبه کې پوه لیکـونکی دی، دی څـو عمـر معلم او بیا د طلوع افغان د اخبار معاون سو، هغه وخت چې مدیر یې کابل تـه وغوښتل سو نو د دغه اخبار د چلولو مهمه وظیفه د ده په غاړه کـې ولوېدلـه، تقریباً دیرلس کاله یې نوموړی اخبار په ډېر ښکلي ثقافت او ښه صورت سـره وچلاوه، پروسږ کال د قنـدهار د بلـدیې د ریاسـت معـاون و، اوس اورم چـې بېکاره دی. ایازي یو زړه سواندی، معتدل مزاجه او د ښو افکارو لرونکی سـړی دی، په هر ځای او هر کار کې له عدم تشدد اولین کلامه څخه کـار اخلـي؟، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکني و نمونې ته يې حاجت نسته، که ګران ويونکې غواړي چې ودې لــولي د (1327)سنې کلکسيون ته دې مراجعه وکړي.

۱-۱۴ ايازي محمدانور

محمدانور ايازي د محمدعلم زوی، يو تعليم يافته اخلاقي ځــوان دی. دی پــه قندهار کې زيږېدلی او سن يې و (30) کالو ته رسېږي. پسله تحصيله څخه يې تقريباً دا يوولس کاله کېږي چې د قندهار په معارفو کې د معلمی يا سرمعلمی په حيث کار کوي، په انګليسي ډېر ښه پوهېږي او له اردو څخه لږ لږ اســتفاده اخيستلای سي، په طلوع افغان کې يې مفيد اجتماعي مضامين نشر سوي دي او ښې ښې ترجمې يې هم کړي دي. دی د ښه فکر لرونکی او د وطــن پــه درد دردمند ځملی دی، منظوم مضامين يې ما نه دي ليدلي او نثر يې ډېر خونــدور او د معنٌی ډک دی، د کلام نمونه دې ګران ويونکې د طلوع افغان د تېرو کلو په ګڼو کې وګوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۵ احمدي

لعل محمد احمدي يو ډېر عالم، متواضع او معتدل مزاجه سړی دی. دی په 1328 سنه کې چې د عربي دارالعلوم څخه فارغ التحصيل سو نو دستي د بالامرغاب د محکمې د قاضي په حيث مقرر سو، د پښتو له شعر و شاعرۍ سره يې د عيني متعلمۍ له زمانې څخه مينه درلوده او هر کله به يې د کابل و مجلې ته ښه خوندور اجتماعي مضامين د نثر يا نظم ورکوله، دا څو عمر کبرې چې ببخي چپ دی، ګمان کوم لکه چې د وظيفوي کارو ډېرښت دی غلی کړی دی.

۱-۱۵-۱ د احمدي د کلام نمونه:

پښتانه ويښ دي نن يې سور بيرغ ښان ايښی دی
پر دښمنانو ظالمانو يې لړزان ايښی دی
نوم د اجدادو به تازه کړي په رشتيا هيواده
پښتنو لاس د اتفاق نن پر قرآن ايښی دی
د قوم عزت او شرافت په ښه مړانه غواړي
ويښو زلميانو د وطن سر په ميدان ايښی دی
پښتون ولاړ دي هيڅ پروا د پاکستان نه کوي
پاکستان نه دی خوشي نوم يې پاکستان ايښی دی
زه يم خادم د پښتنو په ننګ کې سر ورکوم
ځکه مې نوم د پښتونخوا پښتونستان ايښی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدخواهان غواړي چې خپل طوق کړي د پښتون پــه غــاړه
ځکــه محــبس کــې يــې بنــدي فخــر افغــان ايښــی دی
يـــو مـــو هـــدف د پښــــتنو پښتونســــتان ښــــودلی
مرګ ته خوشحال يو بل هــدف مــو ګورســتان ايښــی دی
"احمــدي" وايــي يــا بــه ژونــد کــړو د ژونــدو پــه شــاني
يــا کوچيــدل مــو لــه جهــان ثخــه پيمــان ايښــی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۶ اڅک

ښاغلی نظرمحمد اڅک د لعل محمد زوی یو احساساتي او د ښې رواني لیکنې خاوند دی. د طلوع افغان د اخبار د معاونۍ په زمانه کې به یې کله کله ډېر خوندور اجتماعي، اصلاحي او تنقیدي مضامین لیکله، مګر دا څو عمر کېږي چې د اقتصادي مشکلاتو او د روزګار د ناګوارو حوادثو له لامله څه نه لیکې، مضامین یې مبتکر او مفید دي.

اڅک یو خوش خلقه، متواضع، محتاط او نرم طبیعته سړی دی، دایماً د لیکلو په وخت کې اعتدال مدنظر نیسي، که څه هم له مضامینو څخه یې اخبارونه ډک دي مګر لاندي منظومه یې د نمونې په ډول سره ګرانو ویونکو ته وړاندې کوم-:

۱-۱۶-۱ د اڅک د نظم نمونه:

غزل

ټوله کرښي لټوم د هر مکتوب
پکښي غواړم نښانه د خپل محبوب
لکه زه چې د خپل ځان په ویر اخته یم
اخته نه و په یوسف پسي یعقوب
دغه دومره صبوري چې ما ځغملې
له دې زیاته صبوري نه و ایوب
په تهمت د غمازانو مي زړه تنګ سي
پر ناحقه سوم رسوا په سل عیوب
که څوک وڅکې د حیات اوبه ژوندی سي
زه ژوندی یم په حیات د زړه مرغوب
رنځوران د زماني په نفس رنځور دي
زه بې رنځه زماني کړمه مغلوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه مي څوک په درد دردمن نه څوک دوا سوه
د غنچې په شان مې زړه ډک له مطلوب
که زاهد د زاهدۍ په لقب موړ وي
ما په عشق کې دی مینـدلی شـه مقلوب
طوفاني ابر طوفان غمازه خوار سې
زه "اڅک" کړم زماني په زړه مجذوب.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۷اتم

سید حسن اتم د سید حسین زوی، سره له دې چې ژبه يې فارسي ده مګـر د پښتو ژبې د ليکنې حق د خپل مات قلم په نيمکله ژبـه سـره ادا کـوي، د ده محبت د پښتو ژبې سره د زيات تقدير وړ دی. اتم سره له دې چې په ژوند کې هر راز مشکلات پر راغلي دي د نويسنده ګۍ قلم يې لـه ګوتـو څخـه نـه دی شېوه کړی، د خپل زخمي او ټوکر ټوکر زړه تاثرات د قلم پـه څوکـه ګـاهي د فارسي او ګاهي د پښتو شعر په صورت سره ليکـې، اکثـره فارسـي اشـعار او مضامين يې په انيس کې چاپ سوي دي. د پښتو ژبې ځنـي ادبـي او اخلاقـي مضامين يې په(1327) کال کې په طلوع کې خپاره سوه. دې نوموړي پخـوا څـو کاله د قندهار د مطبوعاتو په مديريت کې رسمي وظيفه په صداقت سره اجـرا کړه او وروسته تر هغه يو څه وخت په ډيپو او بيا د معـارفو پـه مـديريت کـې مقرره سو، اوس د مرستون په رياست کې وظيفه دار دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۱۸ احمدجان

احمدجان چې مشهوره په منشي احمدجان سره دی، د پښتو د ادب د آسمان ځلانده ستوری دی، ده د پښتو ژبې له پاره ډېر شانداره خدمتونه کــړي دي او ټول عمر يې په دې لياره کې تېر سوی دی، دی د اشنغر د تنګي دی، تنګی په اشنغر کې يو ډېر لوی کلی دی. دی په مولــوي احمــد او منشــي احمــد دواړو يادېږي، مګر په وروستني نوم زيات مشهور دی. منشي احمد د پښتو پــه ادب کې د قوي لاس خښتن او د يو لوی نوم خاوند دی، په تېره د پښتو په نثر کــې زيات حق او شهرت لري، ده ته موږ د پښتو د نثر د ميدان يو تکړه او غښــتلی پهلوان وايو، منشي احمد جان شعر کم وايي، شعر يې په زياته انــدازه نــه دی ليدل سوی اما په نثر کې د ډېرو غورو آثارو او تاليفاتو خاوند دی، برســېره پــر دې دی د پښتو په نثر کې د يوه نوي ليک موّسس هم باله کېږي، دی د پښتو د موجوده نثر يو زبردست پالونکی او د پښتو په نثر کې د يو ادبي مکتب خاونــد دی، د ده د نثر مکتب (1300)هجري سن څخه را په دې خوا شــروع کېــږي، د دې سن څخه پخوا د پښتو نثر داسي يو قوي مکتب نه دی پيدا کــړی، تقريبــاً پنځوس کاله پخوا ده د پښتو د نثر په کتابونو شروع کړېده او تر اوســه پــورې يې لا جوړوي، د اورېدو له قراره منشي احمدجان لا ژوندی دی او دا يې د عمر آخري شپې ورځې دي.

منشي احمد د ټولو انګرېزانو چې پېښور ته په څه منصب راځي او پښــتو زده کول غواړي استاذ دی، منشي احمد هغه سړی دی چې يو بل قوم ته د خپلــې ژبې د زده کولو وظيفه يې پر غاړه اخيستې ده. ده ډېر د پښتو څخــه نــاخبره خلق د پښتو په خوږو پوه کړي دي او دوی ته يې خپله ژبه ورياده کړېده. ده د پښتو د نثر لمن ډېره ارته کړې ده او تاريخي کېسې، حکايــات او داســي نــور خواږه خواږه آثار يې و پښتون قوم ته وړاندي کړي دي، د ده لمړی کتاب چــې د پښتو په نثر کې ليکل سوی دی او د ښو ښو قيصو مجموعه ده "ګنج پښــتو"

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومېږي، بل يې د افغانستان تاريخ چې يو انګرېز ليکلی ترجمه کړی دی، د دې تاريخ د لوستو څخه سړي ته معلومېږي چې منشي احمد په پښتو کې د ځومره اقتدار خاوند دی، په دې کتاب کې بلکل د ترجمې رنګ نه ليدل کېږي د ده نثر عموماً ډېر خوږ روان د پښتو پر محاوره برابر، په ټولو معنّی يو عصري او صحيح نثر بللی سو، منشي احمد جان د "قصه خوانی ګپ" او د "هغه دغه" په نوم دوه کتابونه هم لري دا دواړه کتابونه هم ډېر خواږه، دلچسپ او خوندور دي، او د پښتو د يو ډېر خوږ نثر نماينده ګي کوي، پرته له دې ممکن چې نور کتابونه هم ولري، مګر موږ ته فعلاً هم دا معلوم وه، د ده د نظمونو څخه دا يو لاندي نظم زموږ ګوتو ته راغلی دی چې دا دی اوس يې تاوس ته د ده د کلام په نمونه کې وړاندي کوو.

۱-۱۸-۱ دمنشی احمد جان دکلام نمونه:

ژبه

په هر دم په هر زمان په کار ده ژبه
د همه واړه جهان په کار ده ژبه
نا اشنا اشنا کوي سره خبري
په خبرو نزدې کېږي خلق ليري
چې د چا خوله کې خوږه ژبه غږېږي
د مچانو په شان خلق پر بونېږي
د تورزن به په کار نه وي هومره توره
لکه ژبه په هر ځای کې وي منظوره
کاروبار د مصلحت په ژبه کېږي
مصلحت د سلطنت په ژبه کېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کــه کاتــب دی کــه کاغــذ کــه دی قلــم
ټــول د ژبــې خــدمتګار دي دم پــه دم
پــه مرغــانو کــې طــوطي دی عزتمنــد
دا پــه دا چــې ښــې خبــري کــړي د خونــد
مګــر دوه شــرطه پــه ژبــه کــې ضــرور دي
دغــه دواړه ضــروري پــه ښــه دســتور دي
اول دا چــې ښــې صــحيح کــول خبــري
چــې خبــري شــي پــه مثــل ملغلــري
بــل پــه بــدو دي خولــه نــه خوځــوي خپلــه
تــل دي ســم پــه انــدازه وي لکــه تلــه
بــده ژبــه د ســړي پــه ځــان بــلا شــي
خــوږه ژبــه د ســړي چــاپېر قــلا شــي
هــر ســړی د ســړیتوب دعــوی چــې کانــدي
ځــان دي پــوه کانــدي پــه ډېــرو ژبــو بانــدې
پــه یــوه ژبــه مطلــب نــه پــوره کېــږي
کــه هوښــیار وي هــم لــه ســره نــه پوهېږي
کــه حــاکم وي غــور هــیڅ نــه شــي کــولی
کــه عــالم وي طالــب نــه شــي پوهــولی
پــه ســفر کــې لکــه نقــش د دېــوال
ګنــګ ولاړ وي بــې طاقتــه بــې مجــال
خصوصــاً چــې پښــتو ژبــې تــه حاجــت
پــېښ و ډېــر زیــاتي لــه حــده دا ســاعت
احمــد وکــړ پــه دا شــان آســان کــلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

ي پـــوهېږي پـــرېِ کـــل واړه خـــاص و عـــام

نوټ:

منشي احمدجان د (1330 شمسي) کال د قوس پر پنځمه نېټه بانـدې وفات سوی دی، د ده د سوانح پورتنی مضمون مي د پښتانه شـعراء د دوهـم ټوک له کتابه څه کټ مټ رانقل کی.

۱-۱۹ رحمت الله بابا

یادونه:

د طلوع ګرانو ویونکو!

د ځینو معاذیرو له کبله مو ونه سو کړای چې د پښتو معاصر لیکوال د تخلص د هجا په قرار په ترتیب سره خپار کړو، نو تر دې وروسته بـه تاسـي د پښـتو د مقتدرو لیکوالو او پخوانو ادیبانو د ژوند شرح حال ولولئ.

"ایوبي"

حاجي ملا رحمت الله بابا د بلدي د عبدالله شاعر زوی د پښـتو ژبـې د شـعر و شاعرۍ په نړۍ کې یو نابغه فرد تېر سوی دی، دا د رحمن بابا لو ماتوونکی او د حمید بابا د یاد تازه کوونکی شاعر هسي پخه او پر شعري قواعدو باندې برابره طبع درلوده چې نظیر یې غیر له پخوانیو نظمي استادانو څخه اوس کم میندل کېږي، پلار یې د قندهار له زبردستو شاعرانو څخه و، چې یو ضخیم دېوان یې په یادګار پرې ایښی او اوس په پښتو ټولنه کې بې طبعي پروت دی.

حاجي ملا رحمت الله بابا سره د مسکنته، ضـعیفتیا او یـا د زمـانې د نورو ناګوارو حوادثو په فشار راوړلو د پښتو او پښتنوالي له خدمته څخـه اوړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کړه خالي، په ډېر کلک عزم او ټينګه اراده سره يې د مرګ تر آخرينو سوګليو پورې د شعر په موثره خوله سره د پښتو ژبې د ژوندي کولو او د پښتنانه کام د ويښولو بلغاکې وهلې، که څه هم د کويټ وچې رېګني مځکې به زموږ د دې ګران سپين ږيري شاعر هډو پوست خپل جز ګرزول او اثر به يې لا نه وي پرې ايښی، مګر موږ دا د خپلې مورنۍ ژبې خواخوږی مين چې د شعر و شاعرۍ د آسمان ځلانده ستوري و، کله هېروو، هغه سپېڅلي روڼ احساسات چې د ده له پاکې سينې څخه راوتلي او د کاغذ پر بياض باندې ليکل سوي دي د ده ياد هر کله تازه کوي او دا خير باقي يې تل تر تله پورې ژوندی ساتي.

د شعري ابتکار يا د طبعي د پوخوالي له حيثه په دې زمانه کې لمړی سړی و، ده به تل د قديمو لغاتو څخه قافيه جوړوله او په دې ډول سره يې غوښته چې مړه لغات ژوندي کې.

۱-۱۹-۱ د رحمت الله بابا د شعر نمونه:

چې سړی وي پخپل کور کې پخپل ځان اړ
څه به هيله ورنه وکړي د جهان اړ
نه پوهېږم مېنګاه ده د پمنو
که يوازي زما په ځان دي خپل نوکان اړ
د عدم په کنج کې ښې آسودګی وې
د وجود پر مېنه ډېر سوه په هجران اړ
چې لري ورکړه له هغو څخه کېږي
وبې نه سپموم څوک دی د ارمان اړ
چې پوره دی يو غني پروردګار دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورتـــــه شــــــاه او ګـــــدا دواړه د جهـــــان اړ
کائنــــــات يــــې پيـــــدا کـــــړي او ســـــاتلي
چې قـــدرت کـــې يـــې بـــې ســـتني دی آســـمان اړ
پــــر ســـپېرو خـــاورو دانـــــې د تخـــم پاشــــي
پــــه لــــو هيلــــه وي د فضـــــل د بـــــاران اړ
هيلــــه ښـــه ده اســــتغنا دي خپــــل تـــاوان دی
خـــو تــــه اړ يـــې درتـــه نـــه دی پـــاک ســـبحان اړ
د زړه غوښـــــي مـــــي خـــــوړې دي و غمـــــو تــــه
کــــه هـــــر چېـــري پـــه عســـلو وي مچـــان اړ
لـــــو تنګســـــه ده راپـــــه خـــوا کريمـــه خدايـــه
چـــې د مـــرګ محصـــل زمـــا ســـي پـــه ګربـــوان اړ
"رحمت الله" د خپل حبيب په مرسته خـلاص کـې
د بــــــې وزلـــــو پـــــه کـــــارو وي مربيـــــان اړ.

۱-۲۰ بېنوا

ښاغلی عبدالروّف بېنوا د حاجي عبدالله زوی د پښتو ژبې لـه لمـړی درجـې ليکوالو او پخو اديبانو څخه دی، هغه ستر خدمتونه چې ده د خپلې مورنۍ ژبې د تقويې په لار کې کړي دي او کوي يې د ډېري ستاينې وړ دي، دی که څه هم په فارسي ژبه ښه خوندور مضامين ليکلای سي مګر عشق او علاقـه يـې لـه پښتو سره زياته ده.

يو څو عمر د پښتو ټولنې مدير و، بيا د داخلي نشـرياتو پـه عمـومي مديريت مقرره سو اوس په دهلي کې مطبوعاتي آتشه دی.

بېنوا يو عالم او د ملي احساساتو لرونکی سړی دی، په عربي، اردو او انګليسي ژبو ښه پوهېږي، د ليکني طرز يې عموماً ادبي او اجتماعي دی، کلـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله پر بعضو مجهولو تاریخي قضایاو باندې هم رڼا اچوي، د شعر لیک یې روان دی کومه پېچپېده ګي او مغلقتوب نه لري.

۱-۲۰-۱ د بېنوا چاپ شوي آثار:

1 میرویس نیکه

2 پښتنې مېرمني

3 ادبي فنون

4 چند آهنګ ملی

5 د غنمو وږی

6 د دار مستتر پښتو څېړني

7 د ګیتانجلي ترجمه

8 د پښتو کلي 4 ټوک

9 د پیرمحمد کاکړ او رحمان بابا دېوانونه د ده په تصحیح او تدوین سره چاپ سوي دي.

10 نظری به پښتونستان، یوه وړوکې رساله ده.

11 د اقبال د مسافر ترجمه

12 پښتونستان

13 خوشحال ختک څه وایي؟

۱-۲۰-۲ د کلام نمونه :

دا هم ژوند
څه خبر یم چې ژوندون دی
نه مو رنګ سته نه مو بوی سته
پخوا و اوس څله نه یو
او که ښورو خوشي هسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځان لوړو خوشي هسي
دا نه ګورو خوشي هسي
نه صغری سته نه کبری سته
هیڅ قیاس کولای نه سم
هر څه ځمه تاریکې ده
هر څه سترګې سره کش کړم
دغه مړ دی هغه مړ دی
هیڅ رڼا نه راښکار یږي
یو بینا نه راښکار یږي
څه وینا نه راښکار یږي
کار د زړه او د مغزو هیڅ
زه په لاس کولای نه سم
څوک ځي پورته څوک ځي کښته
سترګې روڼې څه نه وینو
د ځان شهد ګندیر بولو
دا د دې مهال ناورین دی
روڼ چینی راته خورین دی
د بل مرچ راته شیرین دی
کله پاڅو کله پریوزو
ټینګ اساس تړلای نه سم
په دیوال کې کوړ سوری دی
رنګ د ګل خوند یې د پیاز دی
ته یې بې بولې ځان باز کړي
خو بوڼکی ځني خوځیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر سړی باندې غولېږي
هر مرغه تر ېنه بېر پرې
د وجدان وجدان نارې دي
خو يې زه ليدلای نه سم
که ته ولاړې پر غلطه
ته مې ولې په سنګړه
د کلو چوپړ چې زما و
او ما لار درته ښووله
بل ته هم وايې چې وله
هغه ټول ولاړی پر بله
په زرو ښېګڼې وکړم
يو شاباس موندلای نه سم
وزر سته الوته نسته
خوله لرو ږغېده نسته
خپل پايځې مو زولنې سوې
چا مات کړی مو وزر دی
دا د کو جادو اثر دی
ځکه حال داسې ابتر دی
زړه مې سوځي خوله مې پټه
د زړه درد ښودلای نه سم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۱ رشاد

د ښاغلي رشاد پلار عبدالغفور نومېدی. رشاد يو ځيرک، خـوش خلقـه، حـق ويونکی او حساس ځلمی دی، چاپلوسي او مداحي نه خوښوي.

رشاد په 1312 سنه کې د عمر پر اتم کال باندې له مکتبـه څخـه پـه اعلی درجه سره فارغ التحصيل سو او پسله هغې يې خصوصي تحصـيل هـم وکړ، په اردو، انګليسي، عربي، هندي ژبو ښه پوهېږي او د سانسـکريت سـره هم آشنايي لري او په عين حال کې ښه خطاط هم دی.

ښاغلی رشاد په 1312 کې د قندهار په مطبعه کې د مصحح په حيث مقرره سو، وروسته د قندهار د دريم مکتب په معلمي سره مقرره سو، تقريباً اته يا نه کاله يې د قندهار په ابتدايي مکاتبو کې معلمي او سرمعلمي وکړه، په پای کې يـې په 1322 سنه کې له معارف څخه د ښه خدمت جـواز واخيسـت او د ارزاقـو د شرکت د شکري په شعبه کې د نماينده په حيث مقـرره سـو، دوه کالـه يـې همدغه کار وکی او پسله هغې څخه بيا د زرغون شرکت د محاسبې سـرکاتب وټاکل سو.

په 1325 سنه کې چې د بلديې په وکالت سره انتخاپ او د بلديې د انجمـن پـه رياست سره مقرره سو، دغه دوره يې لا نه وه پوره کړې چـې د بلـديې ټولـو وکيلانو د پاک نفسۍ او صداقت سره د بلديې په معاونۍ مقرر کړ، شپږ مياشتي يې د بلديې معاوني وکړه په پای کې يې د ځينو معاذيرو له کبله د بلديې څخه د جواز خواهش وکړ، او د ښه خدمت د تصديق جواز ورکړه سو. وروسته تر دې بيا اقتصادي شعباتو ته ولاړی او د چمن د ايجنسي د رياست له خـوا څخـه د دهلي په نمايندګي سره مقرر سو، تقريباً درې کاله يې د نومـوړي نماينـدګۍ دنده په ښه صورت سره اجرا کړه، وختي چې د ايجنسـي رياسـت لغـوه سـو دستي پښتون شرکت د خپل نماينده په حيث سره په بمبی کې مقـرره کـی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه کاله یې هلته نمایندګي وکړه، په پای کې د ډېري پردېسۍ او جلاوطنۍ زړه ور ټوکر ټوکر کړ بیرته وطن ته راغی او دلته یې د مرستون د ریاست په معاونۍ سره تقرر پیدا کی، اوس اورم چې د سترګو د خوږ له امله بېکاره دی.

۱-۲۱-۱ د رشاد شعر او شاعري:

رشاد زموږ د وطن له ښو شعراو څخه دی، چې په پښتو او فارسي شعر لیکلای سي، مګر سلاست د پښتو د شعر یې تر فارسي زیات دی، هر وخت چې یې زه منظومې وایم دا ګمان کوم چې د شیدا یا حمید یو تکړه شاګرد دی او یا بل میرزا حنان په قندهار کې پیدا سوی دی، اشعار یې ټوله اصلاحي، اجتماعي او اخلاقي دي، د عشقي اشعارو له ویلو څخه یې بد راځي، رشاد یوازي نظم لیکونکی نه دی، د نثر د مضامینو په لیکلو کې په فارسي او پښتو کې لوی لاس لري، اکثر منثور او منظوم مضامین یې د طلوع افغان او اتفاق اسلام په ورځپاڼه کې او د کابل په مجله کې نشر سوي دي، ځیني اردو مضامین یې د هند د همدرد سرحد او پایل په مجله کې هم زما تر نظر تېر سوي دي.

۱-۲۱-۲ د رشاد تالیفات:

رشاد یو منظوم کتاب (د بېلتون رږغ) په نامه سره لیکلی دی، او بل کتاب یې د قندهار تذکره الاولیاء نومېږي، اوس د ابوبکر صدیقد کتاب په لیکلو سره بوخت دی.

۱-۲۱-۳ د کلام نمونه یې دا ده:

مسلمانه ! یو وار وګوره یهود ته
چې پر خپله ککری خېژي مقصود ته
د بري په مینه مري په هغه اور کې
چې یې ته نزدې کېدای نه سې و دود ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی پــه ســر لــوبي کــوي د ننــګ پــه ډاګ کــې
تــا ژونــدون دی وقــف کــړی چنــګ و عــود تــه
دوی مـــلا وتړلـــه پاڅېـــدل خـــدمت کـــا
تـــه مجبـــور کړلـــې غفلـــت آرام قعـــود تـــه
لـــږ غيـــرت رالـــه پـــه کـــار دی د زړه څـــوکې
لـــږ کاتـــه رالـــه بايـــد دي خپـــل خمـــود تـــه
لاس تـــر زنـــي مـــه کښـــېنه زړګيـــه پاڅـــه
مـــايوس مـــه ســـه کـــار کـــوه و خپـــل بهبـــود تـــه
د هغـــه لـــه خـــوا ورکـــړه ســـي واک و لاس تـــه
چـــې غماشـــه لېـــږي قتـــل د نمـــرود تـــه
پـــه ورو شـــګو کـــې واک د بـــم مونـــده کـــړي
ابـــابيلي ګمـــاري جنـــګ د مـــردود تـــه
د هر بـت پـه پښـو کـې مـه لغـړه هوښـيار سـه
د بـــري هيلـــه ور وړه برحـــق معبـــود تـــه
شـلم قـرن يـې څـرک ويوسـت پـه اتـام کـې
د ښـــرا تـــاثير چـــې و و نـــوح و هـــود تـــه
د دردمـــن زړه پـــه لاســـو کـــې ســـره واوښـــت
چـــې فـــولاد لکـــه مـــوم نـــرم ســـو داود تـــه
چـــې خليـــل يـــې د نمـــرود اور کـــې وســـات
او پـــه)کـــن(ســـرې عـــالم راغـــی وجـــود تـــه
خـــدای لـــوړ کـــړی پـــه هيچـــا نـــه غـــوزار پرې
کـــه لـــرو مـــوږ عقيـــده امـــر موعـــود تـــه
خدای مـو لـوی دی ديـن مـو لـوړ دی مؤّمنـانو!
دا مـــژده بـــه رســـوو و هـــر مولـــود تـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چـــې يـــې ســـوې دېرونـــه د قـــام پـــه عشـــق ده
دا د زړه وينــــــي لېــــړئ هغــــه مســــعود تــــه
دوی ټبــــر ژغــــوري ځــــان اچــــوي خطــــر تــــه
ته کــه وس مــومې ټبــر ســوځې خپــل ســود تــه
ســــترګي وپرانځــــه قــــدرت ګــــوره "رشــــاده! "
چـــې لا ځـــه راځـــي لـــه غيبـــو ځځـــه شـــهود تـــه

نوټ:

د ښاغلي رشاد پورتنۍ سوانح د ښاغلي (ج) په قلم ليکل ســوې او د کابل مجلې د (1327) کال په (18) ګڼه کې خپره ســوې ده، مـا پـه لـږ تغيـر او تصرف سره رانقل کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۲ خواخوږی

محمدابراهیم خواخوږی د درمحمد زوی، زموږ د ګران وطن له ښو لیکوالو او د خوږو طبعو لرونکو شاعرانو څخه دی، چې په منثورو او منظومو مضامینو کـې ښه رانه ادبي تخیلات ځایولای سي، د لیکني طرز یـې روان او اجتمـاعي دی، ګاهي وختي د عشقي شعر ته‌ټې چې ادبي خوند هم لري لیکې.

دی د (1299ش) کال د حوت پر (۹) نېټه باندې په ماله جات نومي ځای کې چې د قندهار د ښار و جنوب غربي پلو ته واقع دی زېږېدلی او په (1306 ش) سـنه کې و ښوونځي ته داخل سوی دی، په (1318 ش) سنه کې د حبیبیـې د لېسـې ښوونکی او په (1325) سنه کې د قندهار د لیلیې د مکتب منتظم و، وختي چې په (1327 ش) سنه کې نوموړی مکتب لغوه سو نو د احمدشاه بابا و لېسـې تـه تبدیل او هلته یې د لوړو صنفو د پښتو، تـاریخ او جغرافیــې د مضـامینو پـه معلمي سره تقرر پیدا کی، اوس د هنـدوانو د ابتـدایي ښـوونځي معلـم دی، خواخوږی یو متواضع او د ښو احساساتو لرونکی ځوان دی، له هر چا سره پـه هره موقع کې خواخوږي توب او همدردي ښکاره کوي، که څه هم خـورا ډېـر مضامین یې په انیس، کابل مجله، طلوع افغان، عرفان او اتفاق اسلام کې خپاره سوي دي، مګر لاندنی منظومه دي ګران ویونکې د نمونې په ډول سره ولولي:

۱-۲۲-۱ د خواخوږي د شعر نمونه:

په قرآن سره نازېږمه

زه یمـه پښـتون تـر پښـتونوالي تـل جارېږمـه
پاک دین مـي اسـلام دی، پـه قـرآن سـره نازېږمـه
خپلو دیني ورونو تـه پـه سـره او مـال ولاړي یـم زه
مسـت یـم پـه الســت کلـه د چـا څخـه بېرېږمـه
څوک که تجاوز وکړي زمـا پـر پښـتون قـوم بانـدې
سـر بـه یـې کـم پـرې پـه قرآنـي امـر جنګېږمـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه هغه زمـری یـم چـې دنیـا بـه ر ېږدېـده لـه مـا
اوس هــم پــه مېړانــه او غیــرت ســره يادېږمــه

وینــه مــي تــوده ده پښــتني ننـګ او همــت لــرم
کلــــه د انګلــــیس د غلامــــانو غلامېږمــــه

پاته که نـړی سـي پـر شـرف او پـه نـاموس بانـدې
زه یمـه خوشــحال کلــه د مــرګ څخــه ډار ېږمــه

پــه ســل واره ورکــړی امتحــان د ســربازۍ دی مــا
کلــه د ابلــیس پــه چــل و ول بانــدې غولیږمــه

یو لاس کې قرآن او پـه بـل تـوره ځـم میـدان لـره
وژنــم منــافق د دیــن دښــمن پــرې غــازي کېږمــه

خوښ اوسه هیواده هر ځلمی دي دی "خواخوږی" نـن
ځوز دي مـا تـه ګـل دی، د بـورا پـه شـان کرېږمـه

۱-۲۳ سید

مرحوم سید حسین سید د سید مبین شاه مرحوم زوی، د قندهار د حســیني ساداتو څخه و، د مرحوم سید تعلیم او تحصیل ټوله د خصوصي معلمینو څخه او زیاتره برخه یې د ځوانۍ په زمانه کې د خپل شوق و ذوق او زیار و کوښــښ تر سیوري لاندي حاصل کړې وه، مرحوم سید چې ډېر لاس درلـود هغــه پــه فارسي ادبیاتو کې و، او د فارسي ادب سره یې ډېره مینــه درلـوده. د فارســي ادب د نزاکت، سلاست او د متوسطینو د آثارو سره یې عموماً مینه درلـوده او ښه ذوق یې ځني حاصل کړی و. مرحوم سید د فارسي ادب د عشقي او غــرام او ډېري مطالعې په اثر چې د ځوانۍ د ابتدا څخه یــې علاقــه منــدي ورســره موندلې او پټي سترګي یې د همدغه ادب پر ښکلا رونې سوي وې په آخره کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعري قريحې او د نظم قوه موندلې، ښه ښه ژوندي او خوندورو اشعارو ته يې لاس ورته کړ.

د فارسي ادب په ټولو اقسامو کې يې، لکه غزليات، رباعيات، مخمسات، قصايد او په نورو کې يې پوره اقتدار درلود، مرحوم سيد په مثنوي او وصفي موضوعاتو کې د فردوسي د شاهنامې سره په آهنګ کې ډېر مشابه و، بحر خو يې عيناً د شاهنامې بحر و، مګر د کلماتو او الفاظو په اختيار او ټاکلو کې هم ډېر اعلی او خورا شوخ او برجسته الفاظ چې د مقام او موقع سره په پوره مناسب او د حالت يو ژوندی تصوير به يې ځني مجسم سو په خپل وصفي نظم کې ځايول. د مرحوم سيد د وصفي مثنوي نظم قصه ده، خپله ما نه ده کتلې مګر ده ويل ما د (19) کالو په عمر تقريباً درې زره (3000) بيته د مرحوم سردار محمدعثمان د نائب الحکومګۍ په عصر کې د نهر سراج د ويالي د جوړولو په مناسبت وليکله او د هغه سردار په حضور مې ولوستله چې سامعين يې محظوظ بلکې متحير کړه، دا مي ځني اروېدلي وه چې دا اثر محمدعالم د قندهار پخواني فرقه مشر چې له ادب او ادبياتو سره خاصه مينه لري، ځني وړی دی، مرحوم سيد د دغي خدای ورکړي فارسي شعر د قريحې په قوه د پښتو ملي ژبې د نهضت دورې ته رالوېدلی، د يوې خوا څخه د وخت په ايجاب او له بلي خوا څخه د خپلې وظيفې په حکم يعني د هغه وخته څخه چې د قندهار د طلوع افغان د اخبار سره يې پېژندلي دي خپلې ملي ژبې ته هم ډېر خدمتونه وکړه، او د طلوع افغان د اخبار او د قندهار د پښتو انجمن د مجلې سره يې د تاسيس له ابتدا څخه بيا د مرګ تر ټال پورې ښې ښې مرستې کولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۳-۱ د سید د ماموریت دوره:

مرحوم سید اوله پلا ماموریت ته د کتابت له لاري ورغلی، څو د ګرشک د لوی حکومت په منشي ګري مقرر سو، تر دغه منشي ګرۍ وروسته د ده غوږ تــه د اخبار نوم وررسېږي او د طلوع افغان د تاسیس په دوهم کال د طلوع افغــان د چاپخــانې کــاپي نــویس مقرر بـږي او پــه آخــر کــې د لیتــوګراف (ســنګي ماشین)تنظیم او ترتیب په ده پورې ارتباط نیسي، دا تر هغــو پــورې وه چــې مطبعه محدوده او یوازي طلوع افغان ځني راووت، هغــه وخــت چــې د پښــتو مجله هم په قندهار کې تاسیس او طبعاً مطبعې وسعت وموند، مرحوم ســید د مطبعې د رسمي او مستقل منتظم په حیث مقرره سو. ســید پــه دغــه حیــث تقریباً څلور کاله دوام وکی څو د مطبوعاتو مستقل ریاست تاسیس سو او پــه (1319) کال کې مرحوم سید د قندهار د مطبوعاتو د مدیریت په معاوني رســماً مقرر او په عین حال کې د قندهار د پښتو د کورسو د ماموریت وظیفه هــم ور وسپارله سوه، لنډه دا چې مرحوم حسین سید د (25) کالو څخه اول د طلــوع افغان په نامه او وروسته د مطبوعاتو په نامه د خپل ښار د اخباره ســره ډېــري مرستي له مختلفو جنبو څخه کړي دي، ځکه چې دی نه یوازي د قندهار بلکې زموږ د وطن د معروفو او مشهورو خطاطانو څخه و، نو د طلوع افغــان د لمــړي ژوند ورځې چې په هغه وخت کې د مطبعې وسایل محدود او مساعد نــه وه، د ده خدمات او مرستي ډېري د ستاینې وړ او نــه هېرېــدونکې دي، بالخاصــه د طلوع افغان د نظم او پښتو شعر او ادب په برخه کې د مرحوم سید ډېر ممنون او د پښتو قصایدو او منظومو دروازه تقریباً ده ورتــه وپرانیســتله، چــې د دې خبري شاهد د طلوع افغان د (10)(15) کالو ګڼې او د ده اخلاقــي او اجتمــاعي، اصلاحي او غزلي ټوټې دي.

مرحوم سید یو صادق، وطن پرسته، پاک باطنه، او د پښتو ادب ماهر فــرد و او په عین حال کې د خط او خطاطۍ، میناتورۍ د ښکلي فن یو تکړه استاد و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرحوم سید په (۱۳۶۹ قمري سنه) کې له دنیا څخه سترګي پټي کړې.

۱-۲۳-۲ د کلام نمونه :

یاره نه لرم ولور

زوم وایي-:

پخوا لا تر دې ښه وم ګرزېدم به د خپل سر
کوزده نه وه بلا وه تر پخوا سومه بدتر

یاره نه لرم ولور

پر ما ایښي له سره خسر دي پنځوس زره
ولور نه کاملېږي خرڅومه خپل ډګر

یاره نه لرم ولور

دا مهر دی که حمله دا کومه مسئله ده
ولور که خرڅېده دي د انسان نوع بشر

یاره نه لرم ولور

نکاح راته ماتم دی، کوزده نه ده یو غم دی
خسر بابا کړه غصب که مي غوا ده که سخندر

یاره نه لرم ولور

کلونه دي تېرېږي رسمونه دي ډېرېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پور يې لېونی کړم د خسر بابا ټبر

ياره نه لرم ولور

دا څه دود و دستور دی دا کله بيا ضرور دی

چې خوار لا په خوار يږي يا به پروت وي پر تټر

ياره نه لرم ولور

واده ولي ځنډيږي دود وار په وار غميږي

خوښي لا راته ګوري پاته نور زر و زېور

ياره نه لرم ولور

دوستي که دښمني ده، سيالي ده که ځواني ده

له سره نه پوهيږي دا مخلوق په خير و شر

ياره نه لرم ولور

شکوه کړم له بدحاله له داسي سخته جاله

په عذر نه خلاصيږم په زړګي مي ځي خنجر

ياره نه لرم ولور

خسر بابا که ښه وای پر ما بې وسيله وای

ما نه پر يږدي و کور ته راته وايي پيل و غر

ياره نه لرم ولور

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو دا ولور پوره سي زړګی به مي اره سي

په سړل به مي ماينه مري دی به ګرځي شملور

ياره نه لرم ولور

خسره بختوره پوره دي کړه څو زره؟

ګروي بې چا ته ورکړې زما سوې خاوري پر سر

ياره نه لرم ولور

خسر بابا چې موړ سو واده هم داسي جوړ سو

دوستي که دښمني ده سره ولو به په سخر

ياره نه لرم ولور

دا څه ډول واده دی دا سيل که مانده دی

په زر نه تاړه کېږي زوم يې يووړ لکه پر

ياره نه لرم ولور

دېګونه دي مجمې دي، سالن دی کتلمې دي

واده په ډماډم سو فضول خرڅ که برابر

ياره نه لرم ولور

درې سوه نارينه دي نيازمني په بانه دي

فضول رسمونه ډېر سوه زوم په غم وهي غومبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

یاره نه لرم ولور

خسر روپۍ راشه کړې و ځان ته یې خره کړې

جهیز به د لور ورکړي زوړ تلتک نوی ټغر

یاره نه لرم ولور

دا ګټه کړې د وروره؟ هو یو دي وړه تر کوره

نو ها ! لاس مي پر ږیره که اخته نه سوې په شر

یاره نه لرم ولور

چې ورک مو اعتدال سو د هر چا په سر کې خیال سو

دغه دودونه ډېر سوه چې یې وکی بد اثر

یاره نه لرم ولور

"نه کور ورک نه به دود" و متل د پښتنو

پخوا به څوک خوښ نه وو یو د بله په ضرر

یاره نه لرم ولور

دا شعر بې درده نه دی د هر سړي په ښه دی

په کار دی هر مؤمن او مسلمان لره هنر

یاره نه لرم ولور

"سید" چې نصیحت کړم خپل ځان به په عزت کړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويناوي مي پخپله پر ما ډېر کوي اثر

ياره نه لرم ولور

نوټ-:

د پورتنۍ سوانح مضمون ښاغلي واسعي ليکلــی او د ۱۳۹۶ ســنې د جمــادي الثاني په مياشت کې په طلوع افغان کې نشر سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۴ جانان

حاجي محمدشريف جانان د صوفي عبدالعزيز زوی، يو پوه عالم او دردمن شاعر دي، چې د موسيقۍ په ټولو مقامو او ادبي صنايعو کې پوره لاس لري، تحصيل يې خصوصي او له خپل مشر ورور مرحوم ملا محمدشفيع آخند څخه چې يو جيد عالم و کړی دی، د هغه پوه بزرگوار د تعليم په برکت او د ده د خپل فطري ځراکت په اثر سره اوس په اکثرو متداولو علومو کې د ښو معلوماتو څښتن دی، دی په (1322 قمري) سنه کې د قندهار په ښار کې زېږېدلی او په (1301 ش) سنه کې يې د کار په عالم کې پل ايښی دی، لمړی وار معلم و، په (1315 ش) سنه کې په وطن شرکت کې د ليکونکې په حيث سره مقرره سو، په (1319ش) کې د قندهار د مطبوعاتو مديريت ته راغی لمړی وار کاتب او بيا سرکاتب سو، اوس د درملتون د مدير کفيل دی، علاوه پر بيان سوو دندو باندې يې دا څو کاله کېږي چې د خپلې مورنۍ ژبې پښتو د ښوونکې وظيفه هم پر اوږه باندې اخيستې ده. ده يو کتاب د بهار جانان په نامه سره چې د قندهار د مختلفو شعراو غزلي پکښې دي جوړ کړی او اوس د خپلو اشعارو د ديوان په تدوين او ترتيب بوخت دی، جانان يو حق ويونکی او مجلس آرايه سړی دی. خبري يې پر چا باندې بدي او درنې نه پرېوزي، اشعار يې هم نظمي او هم بزمي احساسات لري، نثر چنداني نه ليکې او د منظومو مضامينو رنګ يې ګاهي اجتماعي او ګاهي عشقي وي.

۱-۲۴-۱ د جانان د کلام نمونه:

الهي ورک د پښتانه کړې دا دودونه د غم
چې په سيالي سره پر خپلو ځانو کاندي ستم
راسه نظر وکه اې ياره د واده پر انجام
ها دهوکې او د دسمال سيالي به هم يادوم
ولور دي څو کښېښنو شرعي څو دي خپل ځان کی خبر
د سلو کالو دوستي ولې په ولور سوه برهم
څو دي قندونه څو دسماله په ترتيب کړه تيار
د دې دسمال رونق د خدای دپاره زه درښيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

فقط دوه قنده يو من نقل چې دي کړه برابر
يوه ټوټه قند څو دانې نقل تکليف ډېر مه که سم
دغه اعلان د نکاح بس دی چې سنت سو پر ما
نور نو تکليف نقصان پر ځان او پر بل مه که محکم
په کوم کتاب دي دېرش مجمې فالوده کړه يو پر بل
ياد برات او د اختر جوړې نه ورکې پرتم
د خوښۍ خوند يې فقط درې ورځې وي مقام د جنون
خسربابا پسونه وريجې غوړي غواړي يو دم
څو ځراغان څو دي غابونه د سالن کړه کريهه
د سازنده يو زر روپۍ په کم کتاب سوې الزم
چوپان والا دوه سوه غواړي لا هنوز دی خفه
څو لنګوټې او څو چوخې د اقرباوو د زوم
پر چايو څه شي مرتب خشکېت لري هم ګرمي
څه وکم چای خورمه اودس په ډېر زحمت رسوم
د چلم دود ځګر پارچې پارچې مدام مي خړکی
د بل په جېب کې ورتوکم خيال د دوشۍ پر کوم
چې يې نسوار په خوله کې واچول نو سيل يې کوه
وايي نو وروړه په ډې ډېرش کاله نسوار زه کوم
اې وروره څه وکړم د زړه له درده کړمه پېښې
لړ لړ به سعيه کوو کړو به دا عبث شيان کم
نفس مقتضی دی چې دغسې سيالداري دي ول تل
اما "جانانه" دخل و خرخ وسنجوه په قلم

ورک دي سي چايو چلم
ورک دي سي چايو چلم
چې مو خپل آن کی تمام
ورک دي سي چايو چلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب خو زموږ دی رهبر
ورک دي سي چایو چلم
چې دي خپل ځان کی افګار
ورک دي سي چایو چلم
سړي که سل دي حاضر
ورک دي سي چایو چلم
زموږ د خیرالورا
ورک دي سي چایو چلم
هم مرواري جل و بل
ورک دي سي چایو چلم
تر خوله یې لوبړي لړمون
ورک دي سي چایو چلم
ولاړه د کور قباله
ورک دي سي چایو چلم
راسه چاره یې کوه
ورک دي سي چایو چلم
په سړي بولي کوي
ورک دي سي چایو چلم
پر روژه مات مي زګېروی
ورک دي سي چایو چلم
فقط توړی مورزاده
ورک دي سي چایو چلم
ومو ختلې ریښې
ورک دي سي چایو چلم
هنوز دي سي یو په سل
ورک دي سي چایو چلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۵ واسعي

ښاغلی عبدالخالق واسعي د مرحوم عبدالواسع مشر زوی د قندهار په ښار کې زېږېدلی او لوی سوی دی، په عمر پنځوس کلن معلومېږي، له رنګه برابر سړی دی، د ده والد مولوي عبدالواسع یو مشهور علامه و، چې پخوا د پښتو مرکې مشر و او نیکه یې حبیب الله اخوندزاده هم یو مشهور بزرګوار عالم تېر سوی دی، دی د خپل نوم سره واسعي لیکې، او ځان خپل پلار ته منسوبوي، ښاغلي واسعي کتابونه له خپل پلار څخه لوستي دي، په مروجه علومو کې پوره دسترس لري، ذاتاً دی هم یو پوه او هوښیار دانسته سړی معلومېږي، د عربي علومو پوره عالم دی او عصري معلومات هم په زیاته اندازه لري. د ماموریت دوره یې د 1300 څخه شروع کېږي، دی اول وار د پښتو په مرکه کې عضو مقرر سو او بیا په قندهار کې د ابتدایي او رشدي مکاتبو دورې تېري کړې، تر انقلاب وروسته کوم وخت چې په قندهار کې پښتو انجمن جوړ سو نو دی هغه وخت د انجمن په عضویت وټاکل سو. ډېره زمانه په دغه انجمن کې د یو لایق فاضل عضو په حیث شامل و، د پښتو د ژوند په لار کې یې زیات قلمي زحمتونه ایستلي دي.

په هغه وخت کې یې د پښتو زیات مجهول آثار پیدا کړي دي او د ډېرو شاعرانو نومونه یې ژوندي کړي دي، ده د دغه انجمن په عضویت کې ځیني کتابونه د عربي او فارسي څخه هم ترجمه کړي دي، په دې جمله کې د معارف د پروګرام څو کتابونه هم شامل دي او د حصون حمیدیه په نوم یو کتاب هم د ده په قلم د عربي څخه ترجمه سوی، د معلم پښتو په تالیف کې هم برخه لري، واسعي د پښتو په لیکوالو کې د سبقت خاوند دی، افکار یې اعتدالي او متین دي، په پښتو کې د ژبې د اساسي اصولو طرفدار د اجنبي لغاتو د ایستلو مخالف دی، وايي چې دا پخپل لاس د ژبې یوه لویه پانګه له ګوتو ایستل دي. په فارسي او پښتو دواړو کې ښه لیکونکی دی، په عربي او انګلیسي هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهېږي، اردو یې هم لږ لږ زده ده، واسعي د شعر سره ډېره علاقه نه لري نسبت و نثر ته شعر کم وایي. د انیس د پښتو محرري او د پښتو ټولنې د عضویت، د قندهار د مطبوعاتو د معاوني دورې یې تېرې کړي دي، اوس په ترانسپورت کې سرکاتب دی، د نثر مقالې او منظوم آثار یې په طلوع افغان، پښتو مجله، انیس کې په زیاته اندازه پیدا کېږي.

۱-۲۵-۱ د واسعي د کلام نمونه:

تیاره او ښکلا

تل یې ګوره چې تیاره او ښکلا
دوه عنوانونه د غروب پر کتاب
ځیر ورته ګوره ! چې ښکلا هر ماښام
له تا ببلېږي د تیارو په حجاب
ټوله نړۍ باندې آرام سي حاکم
چې لمر پښه کښېږدي د غروب په رکاب
څو چې سهار سي تیاره مخ ونیسي
بیرته عالم د ژوندون اور کړي کباب

لمر د افق پر ژۍ جلي ولیکل
چې عالم ړوند دی هم مغرور هم خطا
آیا د ژوند فنا زوال نهویني؟
لکه تیارو چې زما روڼا کړه تالا
کشکې لمر خپل تاریخ لیکلای هم ښ
چې څه پېړۍ دي رژېدلي پخوا؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لمــر نظــام تــه یــو حیــرت اخیســـتی
ختـــو لو یـــدو یـــې ســـودايي کـــړه دنیـــا

نوټ :-

د ښاغلي واسعي د سوانح پورتنی مضمون د ښاغلي خـادم پـه قلـم لیکل سوی او د 1319کال په سالنامه کې خپور سوی دی، ما سره له لږ تصرف او زیاتوالي رانقل کئ.

۱-۲۶ قاضي عبدالصمد

دی د قندهار له مشهورو علماوو څخه دی، چې عربـي یـې لوسـتلې او ډېـر تدقیق پکښې لري، په صرف، نحو، فقه، حدیث، حکمت کې پوره لاس لـري او یو فصیح او بلیغ سړی دی. قاضي صاحب په عمر 60 کلن معلومېږي او شخصي اخلاق یې ډېر شریفانه او ښه دي، د حلم او تواضع خاوند دی، مګر سره د دغه هم معتدل دی او په اخلاقو کې د اعتدال خوا لري.
قاضي صاحب شل کاله پخوا د قندهار په زمین داور کې قاضي و، مګر وروسته یې بیا قاضي توب نه دی کړی او نه یې کوي، ځکه چې دی یو محتـرم او معـزز سړی دی او په خپل ښار کې یې خلک په ښه خلق پېژني او پـه فضـیلت یـې مني، نو هر کله دی خپل وکېل مقرر کوي، لکه چې دا څو دورې چې د قندهار په مرکزي مشوره کې وکېل و. قاضي صاحب یو عالم او د فضـیلت خاونـد دی، مګر دی د زاړه علم سره نوي معلومات هم لري او مخصوصـاً پـه وطـن کـې د اصلاحاتو او ترقیاتو طرفدار دی او هر کله په دې لار کې تبلیغ کوي او صـحیح افکار خلکو ته بیانوي. قاضي صاحب په فاړسي او پښتو کې قلم لري مګر نثـر لږ لیکې، پښتو شعر یې اصلاحي رنـګ لـري او د خـاص خونـده ډک دی، دی کوښښ کوي چې ځیني اجتماعي معایب او مفاسد وغندي نو ځکه د ده اکثـره

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشعار هم په دغو موضوعاتو کې دي، قاضي صاحب په قندهار کې د يوې علمي کورنۍ څخه دی، چې خلک يې په تقوی او صلاح مشهوره وه.

۱-۲۶-۱ د قاضي عبدالصمد د شعر نمونه:

د تللي دوران ياد

پښتونه پروت يې لا تر څـو تللـی دوران دي څـه سـو؟
فرض واجب هم د اسلام عهـد و پيمـان دي څـه سـو؟
د توري بـرق دي و ښـکاره سـتا پـر مشـرق او مغـرب
ګټلـی نـوم د شـجاعت ښـکلی جهـان دي څـه سـو؟
د عافيت په کُنج کې ناست پر پلنګ خـوب کـړو د نـاز
نه درياد ېږي چې خپل تېـر دور و نښـان دي څـه سـو؟
د توري مېـړي وری کـه تـور نـه وي تـور ټکـی لـري
د پلار اثـر نسـته پـر تـا هغـه وجـدان دي څـه سـو؟
چې په شـپېتو سـپرو يـې فـتح کـړل ملکونـه پـردي
خان د بړېڅـو ښـه نامـداره فـتح خـان دي څـه سـو؟
چـــې و قايـــد د پښـــتنو او هـــم عابـــد و پښـــتون
هغه غازي نيکه حـاجي ميـرويس خـان دي څـه سـو؟
چـې بـې پـه تـوره فتوحـات کـول و هـري خـوا تـه
هغـه ښـاغلی احمدشـاه پـلار د افغـان دي څـه سـو؟
د خلکـو تـوان د زړو ارمـان پـر هـر غريـب مهربـان
حاجي جمـال د پښـتنو د سـپرو خـان دي څـه سـو؟
چـــې پـــه ليـــدو يـــې ربږدېـــدل مخـــالفين د اســـلام
چې هم سردار و هم غازي محمداکبرخان دي څـه سـو؟
چـــې و منجـــي د پښـــتنو او هـــم غـــازي د وطـــن

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغـــه ښـــاغلی نادرخـــان شـــاه افغـــان دي څـــه ســـو؟
زېب و زينت که په ځان وکړې چې خوشــحاله نــه ســې
که در په ياد کې چې ها تېر غشی کمـان دي څــه ســو؟

نوټ :-

د پورتنۍ سوانح مضمون کټ مټ د 1319 سنې د سالنامې څخه رانقل سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۷ مسلم

ښاغلی محمدرسول مسلم د محمدعلم زوی، یو پوه ادیب او نازکخیاله شــاعر دی، چې اشعار يې اجتماعي او اخلاقي جنبه زياته لــري. د طلــوع افغــان پــه ورځپاڼه، کابل مجله او د پښتو په مجله کې يې مضامين زيات مينــدل کېــږي. دی د خپل نامه سره مسلم ليکې، دا يې پخوانی او زوړ تخلص دی، په اشــعارو کې هم له دې تخلص څخه کار اخلي، نسبت تر نثر يې د نظم و خــوا تــه ميــل زيات دی، په پښتو او فارسي کې يو شانته ليکنه کــولای ســي، تحصــيل يــې خصوصي او په شخصي صورت سره دی، په عربي او اردو ژبه ډېر ښه پوهېږي، له انګليسي څخه لږ لږ استفاده کولای سي، دې قابل قدره ليکــونکې د ډېــري مودې راپدېخوا ځان د شاعر او تکړه نويسنده په حيث سره ښکاره کــړی دی، په ماموريت کې يې د معلمی، مديريت، او اطاق د منشي توب دورې تېري کړي دي، اوس د وطن په شرکت کې د اجرائيه مــامور دی، د بهشــتي زېــور مفيــد کتاب چې د ديني مسائلو خزانه او مخصوصاً د ښحو د معلوماتو لــه پــاره دی د ده په قلم له اردو څخه په پښتو ترجمه سوی دی، د مــلا نصــرالدين فکــاهي کليات يې له عربي څخه په خوږه او دلچسپه ژبه پښتو کړي دي، بــل يــې لــه فارسي څخه مجموعه صحيه چې د روغتيا په باره کې دی پښتو کــړی دی. دا مجموعه نه ده چاپ سوې، د هزار و يک حکايت څخه يــې ځينــي حکايتونــه انتخاب او هغه پښتو ته را اړولي دي.

۱-۲۷-۱ د مسلم د کلام نمونه :

پښـــتونه وروره ولـــي نـــه کـــوې لـــه ځانـــه ګلـــه
بېځايـــه وايـــې غـــر و پيـــل کـــړې لـــه جهانـــه ګلـــه
کور کړې خراب د مسلمان په شپه يې لوټ کــړې غريــب
چــې ســې بنــدي بيــا نــو کــوې لــه قوماندانــه ګلــه
د خوني بــام دي نــه کــړ ګــل نــاوه دي نــه کــړه جــوړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ژمی راغی ورانه سوه، کړې له بارانه ګله
بېکاره ګرځم ولي نه راځي دوډۍ تیاره
له بد طالع څخه شاکي، کړم له آسمانه ګله
مدام مي پښې دي غزولي ملا مي ما ته په کار
چې مفت مي نه ساتي کوم له فلانکي خانه ګله
د بل دوډۍ ته بې عزته څوړي سترګي وي ناست
بې حسه نه کوي د خپل کښته وجدانه ګله
نسته پر چا باندې منت نه ملامت دی بل څوک
له خپله ځانه دي کوه "مسلمه" ځوانه ګله

نوټ :-

د پورتنۍ سوانح مضمون ښاغلي رشتين لیکلی دی، ما سره له لږ تصرف او تغیره رانقل کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۸ نومیالی

محمدانور نومیالی د حاجي محمدنعیم زوی، ښه پوه لیکوونکی او د طبعي لرونکی شاعر دی، قدیم علوم یې درساً ویلي او په نورو علومو کې مطالعوي عبور لري، د معلوماتو ساحه یې ډېره پراخه او د هوښ قوه یې هومره تېزه ده چې د هر ناویلي کتاب مفهوم او لنډ مطلب په ډېره ساده او اسانه صورت سره را ایستلای سي. د فلسفې او روحیاتو له علمه سره خاصه مینه لري او تل په دې فکر کې دی چې د هغو د مجهولو قضایا وو حل دي په عملي صورت سره وکې، چنانچه د دغه شوق او ذوق په اثر سره یې د فروید د روح مقناطیسي هیپنوتیزم تجربه کړي مسایل راغونډي کړي او یو کتاب یې ځني جوړ کړی دی او څو نوري متفرقي رسالې یې چې یوه یې د کرهنې او بله د طبعیینو د طریقې ابطال او یوه هم د فراست په نامه دي، په طلوع کې نشر سوي دي. اوس د یوه بل کتاب په لیکنه چې علم الروح نومېږي بوخت دی. پروسږ کال په ترانسپورت کې کاتب و اوس د ګرشک د انکشاف د ریاست د نشریاتو په مدیریت کې کار کوي. د لیکني طرز یې اجتماعي دی، ګاهي وختي فلسفي مضامین هم لیکي.

۱-۲۸-۱ د نومیالی د کلام نمونه :

د شاعر ژوند

هغه ږغ دی چې بیده زړونه په پاڅي
په آهنګ یې د آسمان ملکې ناڅي
د بهار د عندلیب د زړه نغمه ده
د کاروان د جرس ښکلې زمزمه ده
د شپانه د پردېسی د نل آواز دی
د حکمت په دفترونو کې یو راز دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښــه مظهــر دی د ســپېڅلو احساســاتو
فلســـفه ده د خـــوش رنګـــو کائنــاتو
د روحـــانو لـــه دنیـــا ســـره آشـــنا دی
د ښېلتـــون مـــړو تـــه دم د مســـیحا دی
چـــې د آهـــه ســـره وزي لـــه ســـینې څـــه
تویـــوي وینـــي د ســـترګو لـــه چېنـــې څـــه
د دردونـــــو نماینــــــده د ځګــــــر ږغ دی
ځیروونکـــی همېشـــه د کانهـــه غـــوږ دی
د ســـــرتورو پټـــــوونکی حمایـــــه ده
د یتـــیم و بـــې ســـایې ســـر تـــه ســـایه ده
دی زګېـــروی د زکنـــدن ســـانده د بـــورو
د ظـــالم پـــر کـــوټې کـــار کـــوي د تـــورو
د غریبــــو د غمجنــــو زړو قــــوت دی
و سرمســـــتو بـــــډایانو تـــــه آفـــــت دی
چـــې د چـــا د بخـــت ډېـــوه ســـي پـــه ده بلـــه
ټولـــوي د تـــاریکۍ هـــره کمبلـــه
دغـــه ږغ چـــې پـــه کـــوم ځـــای کـــې موجودســـي
هـــره ورانـــه یـــې آبـــاده پـــه مســـعود ســـي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۲۹ حیدري

میر حیدر حیدري د ده په قول د 58 کـالو دی، یعنــي د هجـري شمســي پــه 1279چې د قمري هجري 1314 او د میلادي1895سره مساوي بلل کېږي پــه یــوه علمي او ادبي کورنۍ کې پیدا سوی دی. د ده کورنۍ له اوله تر آخــره پــورې د علم، فضل، پښتو او پښتونوالي په مینه شهرت لري، زه د خپلې همدې خبــري د مصداق له پاره دا لازمه ګڼم چې د ده د کورنۍ په شاوخوا کې تر هغــه حــده چې ما د نوموړي ادیب څخه معلومات حاصل کړی دی، و ګرانو لوســتونکو تــه تقدیم کړم.

۱-۲۹-۱ د پښتون ناظم میر حیدر کورنۍ:

پښتون ناظم د فیض الله صاحبزاده یاسین زي زوی او د افغانســتان د جنــوبي خوا کتواز نومي مشهور ځای و او په کتوار کې بیا د عرض بیګي نــومي کلــي و، فیض الله صاحبزاده خپل لومړني تحصیلات د کتواز په همدې کلي کې وکــړه، وروسته تر هغه د درس لوستلو او انجامولو له پاره د هندوستان و خوا تــه ولاړ، چې د هندوستان له علماوو څخه هم استفاده وکړي او په هند کې یــې مــروج کتابونه ولوستل، خو بیا هم د ده هغه د میني تنده چې ده د علم سره درلــوده نه سوه ماته او د هند څخه و ایران او له ایران څخه د عربي ممالکو و خــوا تــه ولاړ، په دغه دباندني ملکو کې فیض الله صاحبزاده فقه، د فقه اصــول، میــراث (علم الفرائض)، احادیث، تفاسیر، صرف، نحوه، علم المعاني، منطــق، حکمــت، ریاضي چې هغه وخت د همدې علومو ویل رواج وو، وویل. که څه هم ده علوم په عربي ویلي وو، مګر په فارسي یې اشعار ویلای سول، او د غمګین د مثنــوي په نامه یې یو مکمل کتاب په فارسي ژبه لیکلی دی، خو سره له دومره قــدرت لرلو ده خپله پښتو هېره نه کړه او په پښتو یې خورا ډېر اشعار وویل، مګر زمــا لاس ته رانغلل صرف د نمونې په توګه د ده دا دوه د پښتو بیتونه وګورئ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هيڅ ډول مي د يار ديدن پرې نه ښود
که هــــــر څـــو و د رقيب راته تل غرېږ
د رقــيب په لاپو شـــــاپو بندواز نه وم
هجران سو زمري رامات يې کړ اورمېږ

په همدې ډول د فيض الله صاحبزاده اکا محمدعمر صاحبزاده هم د پښتو سره ډېره علاقه درلوده، چې د خپلې علاقې په اثر يې (درمختار) ټـول پـه پښـتو منظوم کړی او نن هم د ده د لمسي يعني عبدالله صاحبزاده څخه موجـود دی. د سيد فيض الله صاحبزاده ورور چې عبدالکريم صاحبزاده نومېدی، هم عـالم او د پښتو ژبې يو ښه شاعر و، د اشعارو مجموعه يې زما و لاس ته نه ده راغلې، مگر دا يو څو بيته يې لاس ته راغلل :

چـــې بـــدر د نـــاخن هـــلال پـــر ســـر کـــړ
لمرله شرمه ســـر پـــه ځـای د مـــازيگرکړ
قد زېبا ستا چې سر لوړ کـــړ لهشمشـــاده
ســـروي ســـر د ســـلامی پـــه زانـــو ورکـــړ

۱-۲۹-۲ د مير حيدر حيدري د پښتون ناظم د تحصيل دوره :

څرنگه چې د پښتون ناظم پلار په کوچنيوالي کـې مـړ دی؟، نـو دی وايي چې زما اکا د کټواز د عرض بيگي له کلي څخـه د قنـدهار د ارغنـداب و جوی لاهور نومي کلي ته په کډه ولاړ او زه يې هم د ځان سره بـوتلم او خپـل ابتدايي تحصيل مي له خپل اکا څخه وکړ، وروسته تر هغـه د قنـدهار د لاري پښين او د پښين په شاوخوا کې په تحصيل بوخت ســوم، فقــه، ادبــي علــوم، صرف او نحو، احاديث، تفاسير مي په همدې سفرونو کې وويـل او پـه همـدې سلسله کې تر کوهاټه پورې ما د علم له پـاره ســفر تــه دوام ورکـړ او بيرتـه قندهار ته راغلم. په قندهار کې د څه عمر له پاره په خپل کور کې وم خـو بيـا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم زه خپل اکا تشویقولم چې خپل تحصیل ته دوام ورکړم او ما هم د علم ډېر شوق درلود، هغه و چې د قندهاره بیا و چمن ته ولاړم او دا وار مــې ســفر تــر دهلي، اګرې او مدراسه پورې اوږد سو او بیا په مدراس کې ما د علامه مولــوي صاحب ابوالوفا قندهاري د علم شــهرت واروېــد او بېلــه ځنــډه مــې د دکــن حیدرآباد و خوا ته چې نوموړی مولوي صاحب دغلتــه و، عــزم وکــړ او د ده د شاګردانو په ډله کې حساب سوم. دا پښتون ناظم په قام یاسین زی دی چې د پښین د اوسېدونکو یو خیل دی، دی اوس د قلات په خاله کې استوګنه لري.

۱-۲۹-۳ د پښتون ناظم د پښتو سره د مینې پیدا کولو عوامل :

که څه هم د ده مینه د خپلې پښتو ژبې ســره ډېــره او د خپــل اکــا عبدالکریم صاحب زاده شاعر په لاس د ده روزنه سوې او دی هــم د پښــتو د مینې او محبت سره آشنا و، خو بیا هم د مولوي ابولوفای قندهاري صحبت پر ده اثر وکړ، مولوي ابوالوفا صاحب د هند په حیدرآباد کې اوس یو لوی پښــتون عالم دی او د قندهار په طلوع افغان کې یې اشتراک درلود، کله چې بــه دغــه اخبار راورسېد نو پښتون ناظم به هغه لوست او د خپل استاد په توصیه به یــې ورځ په ورځ مینه لا هم ډېرېدله او د زماني غیب اللسان سوځوونکې اشعارو به دی و خپلې خوا ته لکه کهربا کشاوه، او د رحمان بابا دې بیت :-

که چا لار د عاشقۍ وي ورکه کړې
زه "رحمان" د عاشــــقانو رهنما یم

په مصداق به یې ده ته د خپلې ژبې سره د عشق رهنمایي کوله.

۱-۲۹-۴ د پښتون ناظم د شاعرۍ دوره :

پښتون ناظم چې خپل هغه علوم چې ده د مولــوي ابوالوفــا صــاحب څخه ویل و پای ته ورسول نو سمدستي د قندهار و خوا ته را رهي ســو او تــر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله کوره يې ځان راورساوه، د ده و کور ته رارسېدل او د نظمونو شروع کېدل و، اول وار چې ده کوم کتاب منظوم کړی دی هغه د فقي يو کتاب و، چې د والاحضرت سردار محمدهاشم خان د افغانستان د فقيد صدراعظم په نامه يې مسمّٰی کړ او نوم يې تحفأ الهاشميه کښېښود، دا کتاب د900بيتونو په حدودو کې ليکل سوی دی، پس له دغه يې د ميراث علم الفرائض يو کتاب منظوم کړ چې نوم يې د ميراث رساله وه او په 750بيتو کې ليکل سوی دی. څرنګه چې دا کتاب خلاص سو ښېله دې څخه چې دی دا کتابونه د چاپ له پاره و چا ته ورکړي او څوک يې تشويق او ترغيب کړي، ده د بل کتاب په ليکلو پيل وکړ چې دا کتاب د بيالوژی کتاب دی، او ده يې نوم پوره انسان ايښی دی او د انسان د اعضاو تشريحي موضوع ده او 1500بيتونه پکښې ليکل سوي دي او يو کتاب د ادبي حکاياتو په نامه چې1000بيته دی او هم د پوهانو افکار چې1500 بيتو ته رسېږي او بل د افغانستان مجمل تاريخ دی چې 3000 بيته دی.

۱-۲۹-۵ د پښتون ناظم د مطبوعاتو سره پېژندګلوي :

دی وايي چې ما په 37 کلنۍ کې د يوه اسلامي تاريخ د نظم په ليکلو پيل وکړ او دا تاريخ مي په 300 بيتو کې وليکه او د مطبوعاتو و رياست ته مي راوړ، څرنګه چې د هغه وخت د مطبوعاتو مستقل رئيس ښاغلی صلاح الدين سلجوقي و نو ده زما کتاب وليد او وې ويل چې زه خو په پښتو نه پوهېږم که څه هم ستا نظمونه و ما ته سليس معلومېږي خو بيا هم دا کتاب زه و ادبي ټولنې ته محول کوم چې دوی څه نظريه ليکې، څرنګه چې هغي ټولنې هغه تاريخ مجمل وباله او و ماته يې د مفصل تاريخ د نظم کولو هدايت راکړ، نو ما هم د هغې ورځې څخه د تاريخ په منظوم کولو شروع وکړه او آشنايي مي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطبوعاتو سره قایمه سوه، پس له دغه وختــه څخــه ده د افغانســتان د لــوی تاریخ په نظم کولو شروع وکړه او د خپل ټینګ عزم او نوي شاعرۍ په برکــت په دغه کار موّفق سو چې تر اوســه یــې د فردوســي د شــاهنامې پــه ډول دا وروسته منظوم تاریخونه لیکلي او چاپ ته آماده کړي دي :

1. تر اسلام دمخه د افغانستان تاریخ په 15000 بیتو کې.
2. د اسلام په ظهور کې د افغانستان تاریخ په 4500بیتو کې.
3. د میرویس نیکه تاریخ په 2500بیتو کې.
4. د احمدشاه بابا تاریخ په 3000 بیتو کې.
5. په نونسم قرن کې د افغانستان تاریخ په 9000بیتو کې.
6. د کوشانیانو تاریخ په 4000بیتو کې.

د دغو ټولو اوسنیو تاریخونو مجموعه چې ده منظوم کړي دي 35740 بیتو ته رسېږي.

څرنګه چې ما ته د ده د خبرو څخه ښکارېږي دی دا کــار و ســر تــه رسېدلی نه بولي او نه په دې کار کې په پښتني خدمت د پښتو په لار کې ځان ستړی بولي، د ده د احمدشاه بابا د تاریخ له 3000بیتو څخه لانــدني بیتونــه د نمونې په ډول رانقلوم :

۱-۲۹-۶ د حیدري د شعرنمونه:

د احمدشاه بابا خویونه

چـــې ږغبــړي مـــوّرخین لـــه دې ټولواکـــه
ګانــه کبــړي معتـــدل شـــاه لـــه اخلاقـــه
ډېـــــر پابنـــــد د اوامـــــرو مـــــذهبي و
ولاړ ټینـــګ پـــر عـــرف عـــاداتو پښـــتني و

(c) ketabton.com: The Digital Library

چــې اعمــال افعــال د ده تــه کاتــه کېـږي
لـــه شـــاهانو عـــادلانو حســـابېږي
ټولــواک کــړ وصــیت زامنــو تــه تــل داســي
مجرمــان چــې هــیڅ وخــت نــه کــړي مثــل تاســي
بــل ویلــي دوی تــه داســي وه نومــوړي
لــه کورشــه د ځــان منــع کــی وګــړي
بحــث مجلــس د علمــاوو بــه همــېش کــړئ
او حرمــت بــه د ســید او د درویــش کــړئ
د ټولــواک دینــداره ژبــته ډېــر عــزت و
لــه غیرتــه یــې همــدا رنګــه حالــت و
ګنهکــار یــې لــه ګنــاه کولــه تېــره
لــه ضــعیف ســره یــې کــړه کمینــي ډېــره
ظالمــانو او غلــیم تــه داســي وړ و
ډار یــې نــه کــاوه همــېش بــه پــه کــاروړ و
لــه دینــي عزتــه هــیڅ وخــت خــالي نــه و
او دغــه شــاني یــې تعصــب ملــي نــه و
د خپل ملک په نېک مشفق په شـان د پـلار و
پــر مجرمــانو د خــارج بانــدې قهــار و
دا ټولــواک و جــوانمرد حــق پېژنــدونکی
د احســان پــه هــیڅ وخــت نــه و هېروونکــی
لــه نــادره چــې احســان و شــاه لیــدلی
کــور د ده یــې لــه تاراجــه و ســاتلی
د ښــاغلي چــا لیــدلی امســاک نــه و
ډار او حــس او تکبــر د ټولــواک نــه و
ښــه اعمــال صــالحه یــې پــه دې شــان دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــــه همـــت او بزرګـــي يـــې شـــاهدان دي
نـــو پـــه دې حيـــث مـــوّرخين پښـــتانه واړه
مدحـــه کـــړي د دې ټولـــواک پـــه لـــوړه غـــاړه
او اکثـــــره پښـــــتانه د دغـــــه غـــــولي
احمدشـــــاه لـــــه اوليـــــاو څخـــــه بـــــولي
دغـــــه لـــــوی افتخـــــارات د ده بالـــــه ســـــي
ورتـــه ګـــوره درانـــه څـــړه پـــه تالـــه ســـي

نوټ :-

د ښاغلي حيدري د پورتنۍ سوانح مضمون د ښاغلي ژواک پـه قلـم ليکل سوی، او د کابل مجلې د 1332 سنې په 340 مه شماره کـې خپـور سـوی دی، ما کټ مټ رانقل کی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۳۰ پښتون

محمدرسول پښتون د حاجي خدايار زوی يو مقتدر او فيلسوف ليکونکی دی، مضامين يې علاوه پر ادبي نزاکت او پختګۍ باندې فلسفي باريکۍ هـم لـري، چې ويونکې ته د ده فاضلتوب او علميت له ورا څرګندوي. په رسمي ماموريت کې يې د سرحدداری، علاقه داری، قومانداني او په اقتصادي شعباتو کې يې د نماينده ګۍ او شرکتو د رياست چوکۍ اشغال کړي. دغه پښتون په فارسـي او پښتو ژبو کې ښه خوندر د نظم او نثر مضامين لـيکلای سـي، مګـر ميـل يـې نسبت تر نظم د نثر و خوا ته زيات ليدل کېږي. په خواصو کې ذاتاً حق ګويـه، صادق، وطن پرسته او د ښو احساساتو لرونکی سړی دی، د ليکنـي طـرز يـې اجتماعي او فلسفي دی، د عشقي اشعارو له ليکلو څخه يې طبعاً او ملکـاً بـد راځي.

۱-۳۰-۱ د پښتون د کلام نمونه :

هم بحر هم طوفان يم

نـه پـوهېږم چـې انسـان يـم کـه ملکـه کـه پېريـان يـم
پـه جلـي قلـم ليکلـی پـر خلقـت بانـدې عنـوان يـم
يـا چمـن يمـه شـين سـوی يـا خـزان يمـه پربـوتی
يـا ورمـه يمـه د ګلـو يـا پخپلـه ګلسـتان يـم
يـا د يـار د مـخ آئينـه يـم يـا پخپلـه جانانـه يـم
د هـر ګوښـي ننـداره يـم پـه ډولـو ډولـو عيـان يـم
نـه هغـه يـم نـه دغـه هسـي خوشـي بهانـه يـم
ګـورئ څـه يـم لا بـه څـه سـم چـې د ټولـو داسـتان يـم
نـه سـور ګـل يـم غوړېـدلی نـه نسـيم يـم الـوتلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چــې پــه بــوی بانــدې یــې پــایم د هغــه بــاغ باغبــان یــم
نــه ډېــوه یمــه لګېــږم نــه پــتنګ یــم چــې کړېــږم
د آشــــنا د مــــخ شــــغله یــــم پرېــــوتلی پــــر جهــــان یــــم
نــه هنــداره د ښایســت یــم نــه پخپلــه نمایښــت یــم
یــو تعمیــر یمــه جــوړ ســوی چــل د بلــه څخــه بیــان یــم
چــې پــه غشــو یــې د ســترګو زخمــي کــړی یــم د درګــو
د هغــو وینــو ســېلاب یــم چــې هــم بحــر هــم طوفــان یــم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۳۱ مستغني

عبدالعلي مستغني د ملا رمضان زوی په قوم هوتک په 1293 قمري کال د کابل په بالاحصار کې زېږېدلی دی، د مرحوم مستغني ابايي مېنه د قندهار د کـلات د حکومت د سيوري په کلي کې ده. مګر ځينو نيکه ګانو يې پـه کـوم نسـبت چې لا تر اوسه معلوم نه دی له هغه ځايه راغلي او د کابل د ميدان د بيني بادام په کلي کې يې هستوګنه غوره کړېده. آخوند ملا رمضان د مرحـوم مسـتغني پلار په افغانستان کې د هغه علماوو څني و چې د استادی مقام يې درلود، مـلا رمضان د علم د زده کړي له پاره د سوات، بونير، پېښور او نورو ځايو ته مسافر سوی او پردېسی يې ګاللي دي، وروسته د متداوله علومو له زده کړي څخـه د سوات بابا جي ته ورغی او طريقه يې وکړه او بيرته خپل وطن ته راغـی او پـه ډېره لږه موده کې يې د پوهي او علمي مقام زوږ د امير شېرعليخان غوږ ته ور ورسېد، نو دی يې راوغوښت او د هغي مدرسې تدريسي او اداري چاري يې ور وسپارلې چې هغه امير شېرعليخان په بالاحصار کې تاسيس کړې وه، هر کلـه چې امير شېرعليخان مړ او امير عبدالرحمن خان پاچا سو د هغه مخالفـت پـه نسبت چې د هغو تر منځ و، ملا رمضـان لـه کابـل څخـه لـوګر تـه ولاړ او د محمدآغې په کلي کې په تدريس لګيا سو، څه موده وروسته د کابل په شرعي محکمه کې مفتي سو.

په دې وخت کې چې امير حبيب الله شهزاده و، د ده له ديندارۍ، علم او پوهي خبر سو، دی يې د خپل ښوونکي په حيث وټاکه او تر وروستنۍ سلګۍ پـورې يې د خپل معظم استاد احترام او قدر کاوه، نو په دې نسبت چې د ده پوهـه او علميت هر چا ته ښکاره و او د ده شهرت دی پرې نښود چې په کليو او ګوښه ځايو کې هستوګنه اختيار کړي، نو د افغانستان پـه مرکـز (کابـل) کـې يـې هستوګنه غوره او په دې ښار کې مرحوم مستغني دنيا ته راغی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرحوم مستغني عموماً له خپل بزرګوار پلار څخه خپله زده کړه کړې او د وطن له نورو علماوو څخه يې ډېر لږ تعليم کړی دی، له متداوله علومـو څخـه يـې مبادي منطق، يوناني فلسفه، د کلام علم، فقـه شـريفه پـه لازمـه او مروجـه اندازه په عربي مدرسو کې زده کړي وه، خو د پښتو او پاړسو په ادبياتو کې يې لوی لاس درلود، پښتو يې مورنۍ ژبه وه منګر د عربي او پاړسو ژبې يې کسبي وې، د مرحوم مستغني طبع زښته ډېره روانه وه، چې په يـوه هفتـه کـې بـه يې ډېر فرمايشتي اشعار جوړول، دی دومره د خپلې طبعي پـه روانـۍ ډاډه و چې د سراج الاخبار د ادبي برخي عهده داري يې منلې وه، مستغني په هيـواد کې لومړنی شاعر و چې د ده اجتماعي او اخلاقي آثار د وطـن پـه اخبـارونو او جريدو کې خپاره او عام او خاص ځني مستفيد سوي دي، يو څه موده د سراج الاخبار مصحح او بيا د حبيبيې په مکتب کې د ادبياتو معلـم و، مسـتغني پـه نجوم او رمل او حساب او هندسه کې هم ځانله مطالعه کوله، د ده عزت النفس دومره قوي و چې د خپل وخت فضلاووته يـې تـن نـه ايښـوده، مسـتغني د شجاعت او لوړ همت خاوند و.

دی د سقاو د انقلاب په زمانه کې قندهار ته تللی و، نو هـر کلـه چـې انقـلاب خلاص سو او اعليحضرت شهيد محمدنادر شاه پاچا سو، کابل ته راغـی او پـه کابل کې چې ادبي انجمن تاسيس سو نو دی يې هم په غړو کـې ونټاکـل سـو، مرحوم مستغني د 60 کالو په عمر په 1352 قمري کال کې د 1312 شمسـي کـال سره سم د حوت په 21 د يکشنبې په ورځ په ملکې شفاخانه کې له دې جهانـه څخه سترګي پټي کړې او مړ سو، مرحوم مستغني په رشتيا سره ډېـر لـوی او مقتدر شاعر و، ده په قصيده، غزل، مثنوي، قطعه، رباعي، مخمـس، مسـدس، ترکيب بند او ترجيع بند کې لوی لاس درلود او ځکه چې طبع يې ډېره روانـه وه نو ځينو به دی د شعر ماشين باله، مستغني د وخت د تقاضا سـره سـم پـه فارسي کې ډېر اشعار ويل او ډېري مشهوري قصيدې لري، په پښتو کـې هـم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه اشعار لري، د ده اشعار د وطن په اخبارونو او جريدو کې ډېر نشر سوي دي، مګر لانديني قصيده يې موږ ګرانو ويونکو ته د نمونې په ډول سره وړاندي کوو.

۱-۳۱-۱ د مستغني د کلام نمونه:

خپله ژبه

هر ملت چې سي ګويان د خپلې ژبې
مطالب يې سي آسان د خپلې ژبې
ښه دی زده کړه هر مطلب په خپله ژبه
پښتانه سي ترجمان د خپلې ژبې
ګفتګوی په پردۍ ژبه کړي تر کومه
مګر نه لري امکان د خپلې ژبې
ته افغان په پردۍ ژبه دي تحرير دی
ولي نه کوې افغان د خپلې ژبې
په پردۍ ژبه تحرير و تقرير مه کړه
زده کړه زده نوشت و خوان د خپلې ژبې
هر ملت د خپلې ژبې صحت غواړي
ولي نه کوې درمان د خپلې ژبې
ورکاوه به شي پېغور په هره ژبه
څوک چې نه وي زبان دان د خپلې ژبې
نه پوهېږي چې پښتو پښتون يادېږي
ولي نه يې نکته دان د خپلې ژبې
چې پوښتنه ورنه وسي نه پوهېږي
بيا به وکوي ارمان د خپلې ژبې
که څوک زده کاندي سل ژبې دا کمال دی
دا کمال نه دی نقصان د خپلې ژبې
ښه ده ښه ده چې په سل ژبې دانا يې
ولي مه کېږې نادان د خپلې ژبې
په هيڅ ژبه دا بيان کولای نه سم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـــه هـــر څـــو کـــوم بيـــان د خپلـــې ژبـــې
خـــداى دي هېـــره خپلـــه ژبـــه لـــه چـــا نـــه کـــه
رشـــتيا وايـــم جـــار قربـــان د خپلـــې ژبـــې
پـــه بـــازار د پـــردۍ ژبـــې ســـودا مـــه کـــړه
ســـودا ښـــه ده پـــه دوکـــان د خپلـــې ژبـــې
پـــه ګلـــزار د پـــردۍ ژبـــې ګلچـــېن مـــه ســـه
چـــې رنګـــين دی ګلســـتان د خپلـــې ژبـــې
خپلـــه ژبـــه ســـود و زيـــان د هـــر ســـړي ده
هـــر څـــوک مـــومي ســـود و زيـــان د خپلـــې ژبـــې

نوټ :

د مرحوم مستغني د سوانح مضمون ما کټ مټ د کابل مجلـې څخـه رانقل کړی دی[1].

۱-۳۲ بېنوم

دا معاصر اديب چې وروسته به يې له شعر او شاعرۍ څخه ښه خبر سئ د يوې لويي کورنۍ يو مشهور فاضل او په قوم او ملت دردمن او غمجن پښتون دی، د وطن او ملت او خصوصاً د اسلام له پاره د ده د والد مجاهدې او کوششـونه،لکه لمر څرګند او ښکاره دي، ده پخپل کلام او شعر کې بېنوم تخلص غـوره کـړی دی او موږ يې هم صرف په دې نامه يادوو.
بېنوم د پاخه فکر، قوي ارادې، ښه تدبير خاوند دی، عزم، همت، صبر، حوصله، پاکې او دينداري، راستي او صداقت د ده غوره او ښکاره صفات دي، سربېره پر دغه يو زړه ور او توريالی عسکر هم دی، چې د وطن په ډېرو داخلي او خارجي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جګړو کې يې د ياد وړ خدمتونه او لويي کارنامې کــړي دي. د قــوم اصــلاح او آرامي او قراري د ده د ژوند اوله آرزو ده، تقريباً 54 کاله يې د ژوندانــه ډېــري تودې سړې ليدلي دي او ډېرې سختي پېښې يې د خپل فکر په مرسته فيصله کړي دي، په ټولو چارو کې د پخې تجربې او رسا فکر خاوند دی، د ده علمي او سياسي معلومات هم ډېر ښه دي، څه شي چې له اوله د ده سره ملګري ســوي او د ده زړه يې بې آرامه کړی دی هغه د قوم درد دی او همــدا شــی د خپلــې شاعرۍ د آغاز سبب بولي، لکه چې وايي :-

چې په غــــــــم کې د قام شومه
په زړګي بې آرام شـــــــــــومه
اوسه پورې مي خوله چپ وه
اوس شروع په کلام شــــــومه

۱-۳۲-۱ د شعر دېوان :

د 1319 ش په آخر کې ما د ده يو وړوکی دېوان ليدلی و، له هغه وخت څخه د ده د اشعارو اثر پر ما پروت دی، بيا په 1322 ش کې يې يو بل لوی دېوان موږ وليــد چې تر 600 صفحو زيــات او تقريبــاً 12000 بيتــه دی، دا دېــوان د مضــامينو او موضوعاتو په لحاظ د خوشحال دېوان تــه ورتــه دی، هــر ډول قــومي، ملــي، سياسي، تاريخي، عشقي، تصوفي، اجتماعي او اخلاقي مضامين پکښــي بيــان سوي دي، دا رنګ د شعر اکثري نوعي هم پکښي سته، لکــه غزلــي، ربــاعي، قطعه، قصيده، مثنوي، ترجيع بند او نور، مګر په دې برخه کې شاعر له پخوانو پابنديو څخه وتلی دی او په نوي طرز يې هم ځيني اشعار ويلي دي، دغه نــوي طرزونه يې حقيقتاً ډېر خوارږه او خوندور دي ښايي چې وروسته بــه يــې څــه نمونې وښودل سي، دا کليات د ښنوم دېوان نومېږي، اصلي نسخه يې چې پــه خپله د ښاغلي ښنوم په خط ده، د پښتو ټولنې ځينو ملګرو ليدلې ده، او دوی يې اشعار خوښ کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۳۲-۲ د ده اشعار او کلام :

د بېنوم په اشعارو کې که څه هم هر ډول مضامين ستـه، مګـر عمومـاً دا درې برخي لري:

1. عشقي او تصوفي
2. اجتماعي او اخلاقي
3. سياسي او قومي

لاندينۍ دوې منظومې يې د کلام د نمونې په ډول سره ګرانـو ويونکـو تـه ليکم:

۱-۳۲-۳ د بينوم د کلام نمونه:

چـې وړوکـې سـره مـور کـه — يـا لـه وروره سـره ورور کـه
داسـي کـړه لـه غريبـانو — هـر غريـب پـه اوږه سـور کـه
هـر غريـب لکـه ماشـوم دى — هر ماشـوم د سـترګو تـور کـه
پـه خـدمت و هـر غريـب تـه — ځـان لـه مـړ د آخـر اور کـه
هوښـياري شـرافت نـه دى — د وړوکـو چـې لـوى زور کـه
لـه انصـاف لـه عدلـه ليـري — چې د کونـدو سـر سـرتور کـه
د هغـه زړګـى بـه خـوږ شـي — د يتـيم زړګـى چـې خـور کـه

غوښـي خورمـه د خپـل ورور — غـلا کـوم لـه حکومتـه
د عـزت خاونـد چـې راشـي — زه يـې کړمـه بـې عزتـه
چـې مظلـوم عريضـه راکـړي — وې وهمـه څـو لغتـه
سـلام کلـه د چـا اخلـم — چې بـه کـم شـم لـه شـوکته
اشـاره پـه سـر کومـه — دا مـي دى لـه سياسـته
خپل عزيـز پـه سـپکه ګـورم — ورتـه ډېـر لـه حقارتـه
پـه "بېنـوم" بـه لعنـت وايـي — کـه شـي پـوه لـه حقيقتـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوټ :-

د بېنوم دغه پورتنۍ سوانح ښاغلي رښتين ليکلې او د کابل مجلــې د 1325کال په 8 ګڼه کې خپره سوې ده، ځکه چې دی يې د خواهش پــه اثــر لــه نامه څخه ليري سوی او په تخلص سرې اکتفا کړېده، نو زه مجبوره يم او د پلار د نامه له ليکلو څخه يې د نه معلومات لرلو په نسبت معافي غواړم.

د دې تکړه اديب نوم د ادبياتو د تاريخ پــه حوالــه او د نــوابي د يــوه مکتوب په اثر سره فضل اکبر دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ تعليقات

۲-۱ آشنا

په تذکره کې د پښتو ليکوال او شاعر عبدالباري آشنا پيژندنــه راغلــې چــې بشپړه نده، خو له دې تذکرې څو کاله وروسته مرحوم استاد عبدالرووف بينوا په اوسني ليکوال کې د عبدالباري آشنا په باب ځينې اضافي معلومات ليکلي چې زه د هغه د خبرو لنډيز راوړم.

په اوسني ليکوال کې راغلي چې آشناپه ۱۳۰۵ هــ ش کال کې په کندهار کې د بالاکرز په سيمه کې زيږيدلی دی، ،لومړنی زده کړې يــې د ميــرويس بابــا پــه لېسه کې کړي او په ۱۳۲۷ هــ ش کال کې د احمد شاه بابا له لېسې څخه فارغ شوی دی، په ۱۳۳۲هــ ش کال کال کې د کابل پوهنتون د ادبياتو پوهنځي لــه پښتو څانگې څخه فارغ شوی او د احمدشاه بابا په ليسه کې د ښــوونکي پــه توگه په دنده گومارل شوی دی، پــه ۱۳۳۵ هـــ ش کــال د همــدې ښــوونځي مرستيال دنده ورکړل شوې او وروسته په ۱۳۳۶ هــ ش کال کې يــې د يــادې شوې ليسې د مدير په توگه کارکړی دی. په ۱۳۳۷ هــ ش کال کې د ليســې د مديريت سربيره د پوهنې دمدير په توگه هم کار کړی دی،په ۱۳۳۹ هــ ش کال کې د کابل پوهنتون د ادبياتو پوهنځي په تدريسي هييت کې د پوهيــالي پــه رتبه وظيفه ورکړل شوه، چې د شخصي ستونزو له امله يې دا کار پريښود اوپه همدې وخت کې يې د وړيو د اودلو په فابريکه د مراقبت د مدير په توگه په کار پيل وکړ.

په اوسني ليکوال کې راغلي چې آشنا په ۱۳۳۶ هــ ش کال کې د (ادبيات) په نامه يو کتاب ليکلی او په طلوع افغان کې خپورشوی چې وروسته بيا دوه ځله

(c) ketabton.com: The Digital Library

مستقل چاپ شوی دی او د مطبوعاتو ریاست له خوا یې د رحمن بابا لـومړی جایزه ترلاسه کړې ده.

په اوسني لیکوال کې بینوا د آشنا د نثر یوه نمونه هم راوړې او ویلـي یـې دي چې ده (آشنا) هیڅ شعر نه دی ویلی، له نجیب او بینــوا وروســته ســرمحقق زلمي هیواد مل په فرهنګ زبان و ادبیات پښتو کې، چې په ۱۳۵۶ هــ ش کــال چاپ شوی، د آشنا په اړه لیکلي چې آشنا له لیکوالی سربیره شاعر هم و، د ده د یوه شعر یو بیت یې هم راوړی او د آشنا د مرګ کال یې هــم ښــوودلی دی. آشنا په ۱۳۴۷ هــ ش کال له نړۍ سترګې پټې کړې دي: (۲۳: ۳۶)

۲-۱-۱ د آشنا یو بیت له فرهنګه :

برایي مې دا زخمي زړه ناقرار کړم په جهان جهان غمویې ګرفتارکړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲ محمد نجیم آریا

محمد نجیم آریا د مرحوم خان محمد خان زوی په ۱۲۹۸ هـ ش کال کـې پـه ګردیز کې زیږیدلی دی.

ښاغلی آریا په ۱۳۰۷ هـ ش کال کې کابل ته راغی او پـه حبیبـې لیسـه کـې شامل شو. نوموړی د مرحوم قلعه بیګي عبدالغني خان ګردیزي وراره اود نائب سالار غازي ببرک خان ځدران خوریه وه، چې د افغانستان د استقلال ترلاسـه کولو په جنګونو کې سهم درلود.

د محمد نجیم آریا د ماموریت دوره:

له حبیبیې لیسې څخه تر فراغت وروسته د انیس ورځپـاڼې د سـرمحرر پـه حیث مقرر شو.

له هغه وروسته یې په ډیلي کې د افغانستان په سفارت کې یوځه وخـت کـار وکړ او په ۱۳۲۹هـ ش کال بیرته له مطبوعـاتو سـره یوځـای شـو او د انـیس ورځپاڼې د مسوول مدیر په حیث وټاکل شو. ښـاغلی آریـا یوڅـه وخـت پـه کندهار کې د طلوع افغان جریدې مسوول و،لـه هغـه وروسـته د ګرځنـدوی اداري د مسوول په توګه مقرر شو، لـه دې وروسـته د افغانسـتان پیژنـدنې د عمومي مدیریت مسوولیت ور په غاړه شو، په همدې وخت کې یې په اندونیزیا کې د باندونګ په لسم کنفرانس کې د افغانستان د استازي پـه توګـه ګـډون وکړ، چې د ښه لیاقت له امله د دې کنفرانس د ټولو ګډون کوونکو هیوادونـو د مطبوعاتي پلاوي د ویاند په حیث وټاکل شو.

نوموړی په ۱۳۴۴ هـ ش کال د اطلاعات او کلتور وزارت د مرستیال په حیـث مقرر شو.

محمد نجیم آریا د شهید میوندوال له نږدې دوستانو او همکارانو څخـه و او د دموکرات مترقي ګوند په تاسیس کې یې له میوندوال سره همکـاري وکـړه ،د

(c) ketabton.com: The Digital Library

میوندوال تر شهادت پورې د دې ګوند مرستیال وه او وروسته بیـا تـر وفـات پورې یې د دموکرات مترقي ګوند مشري په غاړه درلوده.
آریا وروسته زندانی شوی او په زندان کې د جسمي او روحي شـکنجو لانـدې هم راغلی دی، د زندان څخه له خلاصیدو وروسته پیښور تـه مهـاجر شـو او هلته یې سیاسي فعالیت پیل کړ، د جمعیت اخبـار یـې د مقاومـت ترعنـوان لاندې خپراوه. له هغه وروسته بیا امریکا ته مهاجرشو او په تکزاس ایالت کـې یې د افغانستان له آزادۍ څخه د دفاع لومړنی انجمن رامنځته کړ.
محمد نجیم آریا په ۱۳۷۲ هـ ش کال کې وفات شوی دی.
د مرحوم آریا ګڼ شمیر مقالې په بیلابیلو اخبارونو کې چاپ شوې دي او نـور آثار یې په لاندې ډول دي.

۲-۲-۱ د محمد نجیم آریا آثار:

۱ ـــ مبارزه در راه آزادی
۲ ـــ پشتونها کیستند از کجاهستند باکې مربوطند.
۳ ـــ تاریخ مختصر گردیز.
۴ ـــ افغانستان و تجاوز شوروي.
۵ ـــ میوند وال(شرح زنده گي).
۶ ـــ خدا در قرآن(رساله تحقیقي)
۷ـ زنده گی من شرح حال خودش است(ناتمام).
نوموړي اشعار هم ویلي دي

۲-۲-۲ د محمد نجیم آریا د دري شعر نمونه:

پیری رسید و مستی طبع جوان گذشت
فصل بهار رفت وگل ارغوان گنشت
یک قطره آب خوردیم و دریا گریستیم
خیراز جهان ندیده و عمر از جهان گذشت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرحوم آریا وروستی شعر چې د ناروغۍ پر مهال یې ویلی دی:

از لحدناله بر آرم من آوارهء ملک
خاک برسر تهء خاک دگران خفته ام
وطنم رفت زدست همتی ای نسل جوان
چشم امید به نیروی شما دوخته ام (1: 4)

۲-۳ محمد شاه ارشاد

ښاغلي نجیب په خپله تذکره کې دمحمد شاه ارشاد لنډه پیژندنه راوړې چې له نورو ضروري خبرو سربیره د ده د کلام نمونې هم نه لري. له ده وروسته عبدالروف بینوا د ارشاد په باب په اوسني لیکوال کې پوره معلومات لیکلي چې لنډیز یې زه دلته راوړم،محمد شاه ارشاد په ۱۲۹۶ ش کال کې د پروان ولایت د بګرام په یوزباشی کې زیږیدلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې په کور کې له خصوصي ښوونکو پای ته رسولي دي او ۱۳۱۵ ش کال کې د کابل په دار العلوم کې شامل او په ۱۳۲۲ ش کال کې له دغه دارالعلوم څخه فارغ شو.نوموړی په ۱۳۲۷ ش کال د عدلیې وزارت د مفتش په حیث ګومارل شوی.په ۱۳۳۰ ش کال کې د قندهار د مطبوعاتو لوی مدیر او د طلوع افغان ورځپاڼې مسوول چلوونکی وټاکل شو.

په ۱۳۳۴ هـ ش کال کې د پروان د ورځپاڼې مسوول مدیر او په ۱۳۳۶ هـ ش کال کې د هیواد د نشراتي موسسې د آمر او د هیواد ورځپاڼې د مسوول مدیر په حیث وټاکل شو.(۵: ۵۴)

په زندان خوړلي نومې تذکره کې ښاغلي رفیع هم د ارشاد بشپړې سوانح راوړې دي. محمد شاه ارشاد له پښتو سربیره په فارسي هم لیکنې کړي او له عربي یې ډیر آثار ترجمه کړي دي، د" اسلام په غرب کې " یو اثر ژباړلی چې د طلوع افغان ادارې له خوا نشر شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی ارشاد د ثور له کودتا (۱۳۵۷ هـ ش) وروسته بندي شـو او لـه زندانـه ژوندی را ونه ووت.(۱۹: ۲۱)

د حبيب الله رفيع په بل اثر پښتو کتاب ښود کې د محمد شـاه ارشـاد لانـدې آثار ياد شوي دي.

۲-۳-۱ د محمد شاه ارشاد آثار:

۱ــــ د طلوع پلوشه ، کندهار،ګڼ کسان، د طلوع افغان اداره، ۱۳۳۰ ش کـال، د طلوع افغان اداره.

۲ــــ د عشق جلوه (د شعر مجموعه)،کابل د مطبوعاتو وزارت ۱۳۴۴ ش کـال، دولتي مطبعه.(۲۰: ۳۱)

۲-۳-۲ د ارشاد د شعر نمونه:

کوشش

شيوه د سـعيې پـه ژونـد کـې لـه دريـاب نـه زده کـړه
بـــې ثبـــاتي د دې جهـــان هـــم لـــه حبابـــه زده کـــړه
په سرکې شور په زړه کې اور سـترګې لـه اوښـکو ډکـې
رنـــګ د طوفـــان لـــرل لـــه موجـــه د ســـحابه زده کـــړه
پــه ســوز ګــداز کــې تبســم لــه حــال د شــمعې ځنــې
د خـــار او خـــس پـــه جفـــا صـــبر لـــه ګلابـــه زده کـــړه
اسـره د ګـل کانـدې هغـه چـه سـوز دعشـق نـه لـري
مزه د مينې د پتنګ پـه جفـا صـبر لـه ګلابـه زده کـړه
پېښـــو تـــه تـــن ورکـــول زړه، لکـــه ســـندان نيـــولی
ســـرګرداني پـــه دې جيحـــون کـــې لـــه ګردابـــه زده کـــړه
ژړا فريـــــاد د دزړه لـــــه اوره لا لمبـــــه زيـــــاتوي
پـــه ښـــه دقيـــق نظـــر دغـــه راز لـــه کبابـــه زده کـــړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـــه کوښــــښ نشــــي میســـر خـــاورې د یـــار د پښـــو
نارســـــايي دلتـــــه د زلفــــو لــــه طنابــــه زده کــــړه
هلتــه بــه وصــل شــي مــراد تــه پــه اســانه ســره
کــه تواضــع دې پــه رفعــت کــې لــه رکابــه زده کــړه
چــه همــت لــوړوي وړوکتــوب مــانع دســعيې نشــي
د اعـــــتلا راز د ذرې لـــــه دېرشـــــتابه زده کــــړه
تنهـــايي نــــه ګـــرزي مــــانع د ارتقـــا دپــــاره
په یک تنهـا صـورت شـاهي پـاس لـه آفتابـه زده کـړه
صـــحرا د غـــم شـــوه راحـــت ګـــاه د لیونـــو د پـــاره
راحـــت د ځـــان همـــیش دعقـــل لـــه ذهابـــه زده کـــړه
ویښ توب په ژوند کې شي بلا راحـت لـه خلکـو یوسـي
په دې جهـان کـې آسـایش راشـه لـه خوابـه زده کـړه
نیـــاز د زړه د لفـــظ لـــه نـــازه مســـتغني ښـــکاریږي
پــــه پټــــه خولــــه راز د معنـــاوو لـــه کتابـــه زده کـــړه
هـــره خبـــره چـــې لـــه زړه نـــه وي اعجـــاز ګانـــه شـــي
اثـــــر د شـــــعر د وینـــــا لـــــه آب و تابـــــه زده کـــــړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴-۲ محمودشاه ابوالوفا

د دې تذکرې بل ليکوال محمود شاه ابوالوفا دی د ده په باب هم ښاغلي نجيب لنډ معلومات راوړي، له ده وروسته سرمحقق زلمي هيوادمل په فرهنګ زبان و ادبياتو پښتو کې د ابوالوفا د ژوند او آثارو په باب معلومات ورکړي دي.

ابوالوفا افغاني يا محمود شاه مشهور په ابوالوفا الافغاني د افغانستان د معاصرې دورې له اديبانو څخه و، په ۱۲۶۹ هـ ش دنيا ته راغلی او په ۱۳۵۴ هـ ش د هندوستان په د کن کې مړ شوی دی.

ابوالوفا يو ديني عالم او له اسلامي علومو د پوره مطالعې خاوندو، نوموړي په ۱۳۴۸ ق کال کې د حيدر آباد په د کن کې د احياء المعارف نعمانيه په نامه يوه علمي موسسه جوړه کړه او د دغې موسسې له لارې يې شاوخوا شل جلده کتابونه تصحيح، تنظيم او خپاره کړي دي.مولوي ابوالوفا د تجويد علم په برخه کې د (دليل القرآن بزبان پشتو) په نامه کتاب ليکلی او همدارنګه شعرونه يې هم ويلي چې په طلوع افغان کې خپاره شوي.

استاد ابوالوفا الافغاني په پښتو، اردو، پارسي، او عربي ژبو ښه پوهيده او په دغو ژبويې د ليکلو پوره توان درلود.(۲۳: ۱۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۵ ګل پاچا الفت

د پښتو ادبیاتو د معاصرې دورې لیکوال ګل پاچا الفت په باب هم په دې تذکره ډیر کم معلومات راغلي دي. له نجیب وروسته په اوسني لیکوال کې د ګل پاچا الفت د ژوند او کارنامو په باب او همدارنګه حبیب الله رفیع هم په پښتو کتابښود کې د ښاغلي الفت ټول آثار معرفي کړي دي، ګل پاچا الفت د میر سید پاچازوی د سید فقیر پاچالمسی په ۱۲۸۷ ش کال کې د لغمان د عزیزخان په کڅ کې زیږیدلی دی.

علمي تحصیلات یې په غیر رسمي مدرسوکې کړي او د خپل وخت مروج علوم، لکه صرف، نحو، منطق، تفسیر، حدیث، معاني او بیان یې د ننګرهار او کابل له مشهورو استادانو څخه لوستي دي.

په ۱۳۱۴ ش کال کې د انیس ورځپاڼې په اداره کې د کاتب په حیث مقررشو. په ۱۳۱۵ ش کال کې د هغه وخت د انجمن ادبي (چې بیا پښتو ټولنه شوه) د تألیف او ترجمې څانګې غړی شو، چې د زیري اخبارېې هم چلاوه، په ۱۳۱۸ ش کال کې د پښتو ټولنې د صحافت د مدیریت مرستیال شو، په ۱۳۱۹ ش کال کې د پښتو ټولنې د لغاتو او قواعدو د څانګې مدیر شو. په ۱۳۲۰ ش کال کې د اصلاح ورځپاڼې د پښتو برخې مشاور شو او په همدغه کال د پښتو ټولنې لوی مبصر او د کابل مجلې چلوونکی و ټاکل شو. په ۱۳۲۵ ش کال کې د ننګرها د اتحاد مشرقي د جریدې مدیر شو، په ۱۳۲۷ ش کال کې د ننګرهار د قبایلو مدیر شو او په ۱۳۲۸ ش کې د خلکو له خوا د ملي شورا په ۷ مه دوره کې وکیل وټاکل شو او بیا د ملي شورا دوهم معین وټاکل شو. په ۱۳۳۱ ش کال کې د لغمان د قرغیو د خلکو له خوا د ملي شورا د اتمې دورې په وکالت و ټاکل شو، په ۱۳۳۴ ش کال کې د جلال آباد د خلکو له خوا د لویې جرګې وکیل شو او په ۱۳۳۵ ش کال کې په لومړۍ رتبه د پښتو ټولنې مشر وټاکل شو او ترڅنګ یې د کابل پوهنتون ادبیاتو په فاکولته کې د پښتو ژبې استاد هم و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلي الفت په پښتو او پاړسي ژبه هم نثرليکلی او همدارنګه په عربي ژبه یې هم مقالې ليکلي دي.

د ده شعر ډير سليس، روان، خوږ او په عين حـال کـې لـه ابتکـاره ډک دی، ډيرنازک اونوي خيالات یې په زړو ساده الفاظو کې ځای کړي او ډير زړو او لـه نظره لويدلو مضامينوته یې نوی خوند او رنګ ورکړی دی.

په نظم او نثر کې د پوه استدلال خاوند دی، په تېره بيا د ده منثور اشـعار او د نثر خوږې ټوټې له هره حيثه زړه وړونکـې دي او پـه دې ټوټـوکې اجتمـاعي دردونه په ښو اغيزناکو الفاظو کې بيانوي.(۵: ۹۱)

د حبيب الله رفيع په (پښتو کتابښود) نومي اثر کې د ګل پاچاالفت دغه آثـار معرفي شوي:

۲-۵-۱ د الفت آثار:

۱ـــ ادبي بحثونه، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۳۲ ش کال، د کابل عمومي مطبعه.

۲ـــ بله ډيوه، کابل،پښتو ټولنه، ۱۳۲۰ ش کال، عمومي مطبعه.

۳ـــ پښتو سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۵ ش کال، عمومي مطبعه.

۴ـــ په افغانستان کې د اسلام خپريدل،(ژباړه) ليکونکی ميرغلام محمد غبار، کابل، تاريخ ټولنه، ۱۳۳۸ ش کال، دولتي مطبعه.

۵ـــ څه ليکل يا ليـک پوهه،ننګرهار،داتحادمشـرقي اداره،۱۳۲۸ ش کـال، د اتحاد مشرقي مطبعه.

۶ـــ د آزادۍ پيغام، کابل، ن ،د کابل عمومي مطبعه.

۷ـ د پسرلي نغمه،کابل،پښتو ټولنه،۱۳۲۰ ش کال، عمومي مطبعه.

۸ـــ د زړه وينا،کابل، پښتوټولنه،۱۳۴۱ ش کال، د پـوهنې مطبعـه، آفيسـتي چاپ.

۹ـــ عالي افکار، ننګرهـار، د اتحـاد مشـرقي اداره، ۱۳۲۷ ش کـال، د اتحـاد مشرقي مطبعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰ــــ غوره اشعار، کابل، پښتو ټولنه ، ۱۳۳۴ ش کال ، عمومي مطبعه.
۱۱ــــ غوره نثرونه، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۳۶ ش کال، دولتي مطبعه.
۱۲ــــ لغوي څېړنه ، کابل ، پښتوټولنه، ۱۳۲۱ ش کال، عمومي مطبعه.
۱۳ــــ لوړ خيالونه او ژور فکرونه ،(انتخاب، ترجمه، تأليف)، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۳۵ ش کال، دولتي مطبعه.
۱۴ــــ ليکوالي املاء او انشاء ، کابل ، پښتو ټولنه ، ۱۹۶۱ ع ، دولتي مطبعه.
۱۵ــــ ملي قهرمان ، کابل ، د قبايلو مستقل رياست ، ۱۳۴۴ ش کال، د پوهني مطبعه.
۱۶ ــــ منطق ، کابل ، پښتو ټولنه، ۱۳۳۵ ش کال ، دولتي مطبعه.
۱۷ ــــ نوی سبک او نوی ادب ، کابل ، د مطبوعاتو رياست ، ن ، دولتي مطبعه.(۲۰: ۳۸)

د مرحوم الفت شعري کليات ښاغلي شهرت ننګيال او نثري کليات ښاغلي محمد اسمعيل يون تهيه کړي دي. له کلياتو پاتې متفرق نثرونه يې سرمحقق عبدالله بختانی ټول کړي او چاپ کړي دي.

ګل پاچا الفت د ۱۳۵۶ هـ ش کال د قوس په ۲۸ مه نيټه وفات شو او د لغمان د عزيز خان کڅ کې خاروته و سپارل شو.

۲-۵-۲ د ګل پاچا الفت د نثر نمونه:

بېګناه بندي

پر بړدی ــ دابې ګناه بندي پر بړدی!

مه ويريږئ- د ده په ازادولو کې هيڅ خوف او خطر نشته- فساد او شرارت له ده نه پيدا کيږي.

دده بندي کول لويه ګناه ده .

دا هغه يوسف دی چه د بې ګناهۍ په سبب په زندان کې لويدلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دی له زندانه راووزي ستاسې آینده ســنجولی شــي او ستاســې دبلــې ورځې غم خوري.

پر ېږدی- دابې ګناه بندي پر ېږدی!

که دی خلاص شو ستاسو انتظام به په ډېر ښه شان وکړي

تاسی دغه ښکلی موجود په تورو څاګانو کې مه غورځوئ

په زندانونو کې یې مه اچوئ.

په لیوانو او پړانګانو یې مه خورئ-

پر ېږدی- دابې ګناه بندي پر ېږدی!

دی به ستاسې دګډوډو او پریشانو خوبونو صحیح تعبیرونه وکړي.

ډیرې سختې مبهمې او مجملې غوټې بــه پرانیــزي . دی دراتلــونکي حــال پیشبیني کولی شي.

دطبیعت په رمزونو اواسرارو پوهیږي.

دجوي اوفلکي اوضاعو اقتضاآت ور معلوم دي.

پر ېږدی- دابې ګناه بندي پر ېږدی!

دده آزادۍ باندی علم او پوهه زیاتیږي وطن رڼا کیږی، ړانده بینا کیږی.

دی له خپلو جفا کارو ورونو سره هم ښــه ســلوک کــوي - دی ډیــر پیچــومي اوارولې شی، ډیری ، کږې لاری سمولی شي او ډیر مشکلات حل کولی شي.

ما خوب لیدلی چه دا بندي خلاصیږي او د سلطنت په کرسۍ کښیني.

ښه فکروکړئ

دابندی څوک دی؟

پس له ډیر فکره وایم :

«فکر دی فکر !!» (۵: ۹۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۶ محمد انور ايوبي

دمحمد انور ايوبي د سوانحو په باب مو هم د ښاغلي نجيب په تذکره کې معلومات ولوستل تر کومه ځايه چې ما نورې پښتو تذکرې او له فرهنګيانوسره مصاحبې کړي د نومړي په هکله مې نور معلومات و نه موندل.

۲-۷ غلام محی الدين ايوبی

غلام محی الدين ايوبي د دې تذکرې بل ليکوال دی چې د ده پيژندنه د تذکرې په اصلي متن کې راغلې د نومړي په باب د پښتو معاصر ليکوال پرته په نورو پښتو تذکرو کې معلومات نه دي راغلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۸ محمد نادر ایوبي

په دغه تذکره د محمد نادر ایوبي په باب ډېر لنډ معلومات راغلي، له دې تذکرې وروسته استاد عبدالروف بینوا په اوسني لیکوال کې د نوموړي سوانح راوړي دي، محمد نادر ایوبي د محمد سرور ایوبي زوی په ۱۳۰۸ ش کال کې په کندهار کې زیږیدلی، نوموړي خپلې لومړنۍ زدکړې دکندهار په میرویس لیسې، حبیبیه او غازي لیسوکې کړي او د کا بل د تجارت لیسې څخه یې په اعلی درجه شهادت نامه اخیستې او لوړې زدکړې یې د کابل پوهنتون په حقوقو پوهنځي کې سرته رسولې دي.

ښاغلی ایوبي (د ۱۳۴۳ کال څخه تر ۱۳۴۶ کال) پورې په امریکا کې د افغانستان د شاهي دولت لوی سفارت اتشه وه په همدې وخت کې نوموړي له رسمي ماموریت سربیره د واشنګټن (هارورد پوهنتون) د سیاسي علومو او بین المللي مناسباتو په څانګه کې د مافوق لیسانس درجه حاصله کړه.

د د ه مورنۍ ژبه پښتوده په فارسي، انګریزي او اردو ژبو هم ښه پوهیده، د پښتو ژبې تکړه نثر لیکونکی و او نظم یې هم کله کله لیکه.

د محمد نادر ایوبي آثار د کندهار په طلوع افغان او د هلمند په جریده کې زیات خپاره شوي دي، نوموړی دوه چاپ شوي اثار ، چې یو یې په دوه ټوکه کې سیاسي نظریات او بل یې په درې ټوکه کې اقتصادي نظریات دي، همدارنګه ده ځینې لنډې قیصې او ناولونه، لکه سپین او ملغلره او پاینات هم لیکلي دي.(۷: ۱۳۹۴)

حبیب الله رفیع په پښتو کتاب ښود د نوموړي دا لاندې آثار معرفي کړي دي.

۲-۸-۱ د محمد نادر ایوبي آثار:

۱ ــــ اقتصادي نظریات(لومړی ټوک) ، کندهار، ۱۳۳۷ ش، د کندهار دولتي مطبعه.

۲ ــــ اقتصادي نظریات (دوهم ټوک)، لاهور،۱۴۲۴ هـ ق ،دوهم چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـــ اقتصادي نظریات (دریم ټوک) کندهار، ن ، د کندهار دولتي مطبعه.

۴ ـــ سیاسي نظریات (لومړی ټوک)، کندهار، د طلـوع افغـان اداره،۱۳۳۷ ش کال، د کندهار دولتي مطبعه.

۵ ـــ سیاسي نظریات (دوهم ټوک)، هلمند، ن ، د ګرشک دولتي مطبعه.(۲۰: ۴۶)

محمد نادر ایوبي دعرفان، فلسفې او روحیاتو په نامه نور کتابونه هم لیکلــي او په وروستیو کلونو کې چاپ شوي دي.

1. **سپین اومرغلره : (پښتوادبی داستان) دکندهار ولایت دطلوع افغان په ورځپاڼه کې په پرله پسې توګه نشرشوی دی.**
2. **اسلام :چې پر پنځو برخو (حقوق ،سیاست ،اقتصاد،تصوف اوفلسفي) باندې مشتمل دی په کویټه کې چاپ شوی دی.**
3. **دوی څوک وو؟ : د یوسلو پنځو تاریخي او ریښتني داســتانو او قصــو مجموعه ده په کویټه کې چاپ شوی دی .**
4. **عرفان : دا اثر هم په لاهورکي چاپ شویدی.**
5. **روحیات یا علم النفس په کال ۲۰۰۷میلادی کې په لاهور کــې چــاپ شوی دی.**
6. **فلسفه : په کال ۲۰۰۶میلادی کې کویټه کې چاپ شویدی**
7. **حقوق : په کال ۲۰۰۶میلادی کې په لاهور چاپ شویدی**
8. **دافریقا جغرافیایي ،تاریخي او اجتماعي مسایل (ناچاپ)**
9. **دانسان ستونزي (ناچاپ)**
10. **علم اوایمان (ناچاپ)**
11. **د حق او باطل تاریخی سیر (ناچاپ)**
12. **دتاریخ ځینې هیرې شوي پاڼې (ناچاپ)**

محمد نادر ایوبي په ۱۳ هــ ش کال کې د امریکا په متحده ایالاتو کې وفات شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۸-۲ د محمد نادر ایوبي د نثر یوه بیلگه:

دسوسیالزم عمومی گټی :

داقتصادیونو په عقیده دسوسیالزم یوه لویه گټه داده چه دټولنې گټې ته لومړی مقام ورکوي یعنې دټولنې گټې په فرد دمخه بولي که داسي پیښه سي چې د جامعې او فرد گټه سره متضاده سي هلته سوسیالزم دجامعې گټې ته ترجیح ورکوي ځکه نو په سوسیالیزمي رژیم کې تل عمومي گټوته په درانه نظر کتل کیږي او دهغه پراساس نقشې جوړیږي پرهمدې اساس دسوسیالزم په برخه کی شخصي انحصارات له مینځه ایسته کیږي او ټولنه د فردي انحصاراتو دضرر څخه په امان پاته کیږي او له بلې خوا څخه په ټولنه کې بیکاري نه پاته کیږي ځکه چې عرضه دتقاضاء پراساس تولید او له دي کبله داضافي تولید مخ نیول کیږي چه دغه موضوعگانې په سرمایه داري اقتصاد کې دلوبو بحرانو سبب کیږي خو په سوسیالزم کې دغه ډول بحرانونه پیښیږي دخلکو په اجتماعي ژوند او د فکر په سویه کې ښکاره توپیر نه راځي هغه اخلاقي معایب چه په ټولنه کی دسرمایې او شخصي ملکیت څخه پیدا کیږي له منځه وزي ځکه چې علت ورکیږی دخلکو ترمینځ درواغ ویل او یو بل ته په سپکه کتل د دښمنۍ کمبله تولیږي په سوسیالیزم کې محرومیتونه نسته ځکه چې ټول خلک دخپل کار حاصل او ثمره اخلي هیڅوک مفت خوره نه پاتی کیږی جنایتونه چې دبیکارۍ او ملکیت څخه پیدا کیږي له منځه وزي همداسې له بل پلوه ملي عایدات دیوه صحیح پروگرام او پلان له مخې دخلکو دنماینده گان له خوا څخه کنترول او مملکت دخلکو ترمینځ په عادلانه ډول توزیع کیږي چه دغه موضوع هم افراط او تفریط چې په سرمایه داري نظام کې موجود دی له منځه باسي او پردغه اساس په یوه ټولنه کې دطبقاتو توپیر او تضاد دمنځه څخه اخستل کیږي ځکه چې هلته بیا سرمایه داره ډله او اجوره خوړونکې ډله نسته بلکه هلته به یوازې آزاد او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحاله کارکونکي موجود وي دخلکو صحي حالت سمیږي ځکه چه پرخلکو دومره فشار نسته چه دخپل ځان صحت غوښتني او خوشحالۍ ته موقـع ونـه لري ټول به د ټولووي هر څوک به ټولو ته کارکوي هرڅوک به خپـل سـعادت دټولو په سعادت کی لټوي دسپین سرو او کوچنیـانو او نـورو معیوبینـو سـره دټولنې له خوا ښه مرسته کیږي دسوسیالستي پوهانو په عقیده د دوی ټـول کوششونه ددې له پاره دی چه دنړۍ دخلکو مادی او معنوی ژوندون ته سمون ورکړي خلک د بدبختۍ او ذلت څخه ساتي.

دخلکو افکار او قواوې د دې په عوض چې رقابتونو او یود بل ددښمنۍ له پـاره په کار واچول سي علمي او تربیتي چارو ته متوجه کیږي هغه مضـر اجتمـاعي حوادث چې دملکیت او سرمایه دارۍ دعلت له کبله دزروکلودبشري تاریخ په شاهدۍ پرانسانانوناوړه اثرات اچولي وه پـه سوسـیالیزم کـې اسـته کیـږي دانسانانو په ټولو شئونو کې د وحدت مساوات له پاره نوې دروازې پرانیـزي او دانسان ښکلی مقام د خطر څخه ساتي.(۷: ۱۳۹۵)

۲-۹ غلام فاروق ایوبي

غلام فاروق ایوبې د دې تذکرې بل لیکوال دی د دې ښاغلي د سوانحو په باب هم یواځې استاد عبدالقدوس نجیب په (پښتو معاصر لیکوال) اثـر کـې چـې تاسو ولوستل معلومات راوړي په ګڼ شمیر کتابخانو کې چې ما کـومې پښــتو تذکرې کتلي او یا مې د پښتنو لیکوالو او فرهنګیانو سره مرکې کـړې د غـلام فاروق ایوبي په باب مې معلومات نه دي پیداکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۰ عبدالخالق اخلاص

په دې تذکره مو د عبدالخالق اخلاص په باب يوځه ولوستل، په اوسني ليکوال کې عبدالروف بینوا د ده(اخلاص)بشپړسوانح داسې را اخيستي، عبدالخالق اخلاص د ملاجان آخند زاده زوی په ختړه ساپی په ۱۳۱۹ هــ ق کال کې د رجب المرجب په میاشت د جمعې په ورځ د کونړ په دهوز کلي کې زیږیدلی دی، د ده پلار يو ښه عالم او د فکر خاوند و، د خپل زوی له پاره يې داسې نوم و ټاکه چې د رجب المرجب د حروفو په يوځای کولو سره د جمل په حساب د ده د تولد تاريخ جوړيږي.

ده په خصوصي ډول زدکړې کړي،عربي او فارسي کتابونه يې له پلار څخه لوستي دي، خو احاديث او تفاسير يې يوځای بل ځای ويلي دي،اخلاص له کوچنيوالي څخه د پښتو ليکل او لوستل پيل کړي.

ښاغلي اخلاص په ۱۳۰۳ ش کال کې د نظامي کنډک کاتب او بيا پسې د کنډک مشرۍ رتبې ته ورسيد، په ۱۳۱۰ ش کال کې د قو م له خوا دملي شورا وکيل وټاکل شو، بيا په ۱۳۱۶ ش کال کې د پښتو ټولنې غړی شو چې له هغه ځايه د مشرقي اتحاد د اخبار معاون مقررشو او څه موده وروسته بيرته د پښتو ټولنې د لغاتو د څانگې د مدير په توگه وټاکل شو.

عبدالخالق اخلاص پرپښتو سربيره په فارسي ژبه هم نظم او نثرليکلای شو. د ده زياتره آثار د کابل په مجلو او د اتحاد مشرقي او د هيواد په نورو اخبارو کې خپاره شوي دي.(۵: ۴۸)

حبيب الله رفيع په په پښتو کتابښود کې د اخلاص يو اثر معرفی کړی:

۲-۱۰-۱ د عبدالخالق اخلاص آثار:

۱ ــــ تصحيح التلاوت فی علم القراءت ، پيښور، سـردارگهرک سنگهـــ، ۱۹۲۷ ع، رفيق عام پريس ــــ لاهور.(۲۰: ۲۹)

دا رساله يې د تجويد علم په باب په نظم کې ليکلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ ــــ سیف الامان دا د اخلاص صاحب یو بل منظوم اثر دی، په دغه اثـر کــې د ګوډ ملا او د منګلو د ۱۳۰۳ لمریزکال بغاوت یې له پیله نه تر پایه پورې لیکلی. د دې کتاب په باب معلومات د قلمي نسخې څخه اخیستل شوي او د چاپ کال یې نه دی ښودل شوی.

۳ ــــ نهضت پښــتو: دا د عبــدالخالق اخــلاص یــوه دري منظومــه ده،چــې د افغانستان د اوومې هجرې پیړۍ د نامتو شاعر ابونصر فراهي د نصاب ا لصبیان په طرزیې ویلې او پښتو ضروري نو مونه یې په فارسي پکې معرفي کــړي دي. دیادولو ده چې د ابونصر فراهي نصاب الصبیان دعربي ژبې د زدکړې لپاره دي او ورځنې عربي لغتونه په دري بیتونو کې ترجمه کوي او د اخلاص دا اثر بیــا د پښتو لغتونو دا ډول معرفي ده، دا د ابونصر فراهي تر کتاب وروسته د دې طرز دویم اثر دی او دریم اثر یې هم د « پښتوــــ دري نصــاب الصــبیان» دی چــې عظیمي جوزجاني لیکلی او د اخلاص له اثر سره همزولی دی.

۴ ــــ نورستان یا جدید الاسلام، دا د ښاغلي اخلاص بل اثر دی په دې اثر کــې یې د نورستان د خلکو کلتوري ژوند څېړلی چې ډېر جالــب او پــه زړه پــورې مواد لري،په دې منثور اثر کې د دوی قومیت او له اسلام نــه وړانــدې احــوال، میړنتوب او وسله،رنګ او قیافه، کســب اوګټــه وټــه،خوراک او جامې،میلمــه، تعلیم او تربیه، ژبه او الفــاظ، رســوم او عــادات، واده د ولادت رســوم او نــوم اینبودل، د ښځې یا د څښتن مرګ، هیڅ ښځه د مړې ښځې لرګي نه ســېزي، طلاق یا ښځه خرڅول، د مړي خرڅول، دمړي تجهیز، جرګې مرکې اودجګــړو فیصلې، قتل او زنا، د قرض اصول او معــاملات، آشــنایي پالل،حمــایتي پــلار، رسمي دعوتونه، د ډوډۍ خوړلوتنظیم، اقتصادي او حکایت تر عناوینو لانــدې په زړه پورې مواد راغلي دي.

دا اثر د ۱۳۱۸ هــ ش کال په سالنامه کابل کې خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ ـــ د استقلا څلورمه جبه، د ښاغلي اخلاص دا اثر د افغان ـــ انگلـیس پـه دریمه جګړه لیکل شوی، ښاغلي حبیب الله رفیع د دې کتاب د سمون، لمنې، او نښلونې چارې ترسره کړي او په ۱۳۶۵ هـ کال چاپ شوی دی.
عبدالخالق اخلاص په ۱۳۶۷ ش کال کې د ورپېښې ناروغۍ له امله د پښتونخوا په صوابۍ کې وفات شو او مړی یې هم هلته خاورو ته وسپارل شو.(۲۱: ۱۱۴)

۲-۱۱ محمد اعظم ایازي

محمد اعظم ایازي هم د پښتو ژبې یو له هغو لیکوالانوڅخه دی چــې ښــاغلي نجیب په دې تذکره کې د نوموړي د ژوند په هکله یو څه لیکلي، له ده وروسته د پښتو په نورو تذکرو او اثاروکې د ښاغلي محمد اعظم ایازي دژونــد او آثــارو په باب پوره معلومات راغلي چې لنډیز یې زه دلته راوړم.
ښاغلی محمد اعظم ایازي په قوم ځدراڼ په ۱۲۵۷ ش کال کې په کندهار کــې زیږیدلی او په ۱۳۳۵ ش کال کې وفات شوی دی.
د ایازي کورنۍ د غازي سردار محمد ایوب خان سره له وطنه جلاشوې وه ځکه نو ده مختلف هیوادونه، لکه ایران، ترکیه او هندوستان لیدلي وو.
او آخر ته په کوټه کې یې ځای نیولی او هلته یې تر اعداد یې پورې تعلیم کړی او د لسم جماعت فارغ التحصیل و، په اردو، انګریزي ښه پوهیده، په ۱۳۰۳ ش کال کې بیر ته افغانستان ته راغی.
د پښتو په صرف او نحوه کې یې ښــه زیــار ایســتلی او ښــه لاس یــې پکــې درلود،ښاغلي ایازي شعر نه وایه خو په نثر کې ښه پــوخ لیکــونکی و. محمــد اعظم ایازي ډیر صاف، ساده، حلیم بردبار او هرچاته تسلیم سړی وه، که هرڅو ډیر تاوان به چا ور ورساوه خودی یې مقابلې ته تیار نه و او دچا سره یې شخړه خوښه نه وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي چې په امانیه عصر کې هغه وخت چې امان الله خان قندهار ته تللی وه او د قندهار د خرقې په زیارت کې یې وینا کوله نو ایازي ورته ژړل، خو شـاوخوا چې یې وکتل بل چانه ژړل نو ده په ډېره جدي لهجه ناري کړې:

" اې د غوايي قامه ولې نه ژاړئ ؟"

د ده مقالې او ترجمې په پښتو مجلـه او د کابـل پـه مجلـه او د انـیس پـه ورځپاڼه کې ډېرې خپرې شوي دي.(۵: ۱۱۲)

سرمحقق زلمي هیواد مل هم د محمداعظمایازي په هکله په فرهنـګ زبـان و ادبیات پشتوکې لیکلي چې نوموړي په کوټه کې خپل تحصیلات پایته رسولي ، د کندهار او کابل په ادبي ټولنو کې یې کار کړی د نوموړي پارسـي، او ترکـي ژبې هم زده وې. او په پښتوګرامر ښه پوهیده، د پښتو لغاتو په راټولو کې یـې زحمتونو ګاللي او دغه آثار یې تالیف کړي دي:

۲-۱۱-۱ د محمد اعظم ایازي آثار:

(۱) قواعد پښتو (۲) اصول مقاله نویسي (۳) الفاروق (۴) لس زره لغتونه (۵) د پښتو ګرامر (۶) ریاضي و جغرافیه برای صنوف ابتدایي مکاتب.(۲۳: ۶۲)

حبیب الله رفیع بیا په پښتو کتابښود کـې د محمـد اعظـم ایـازي درې اثـار معرفي کړي دي.

۱ــــپښتو نحو، کابل، د انیس اداره، ن ، عمومي مطبعه.

۲ــــ قواعد پښتو، کابل، پښتوټولنه، ۱۳۱۸ ش کال، عمومي مطبعه.

۳ــــ لس زره لغتونه، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۰ ش کال، عمومي مطبعه.(۲۰: ۴۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۲ محمدیوسف ایازي

د دې تذکرې بل لیکوال محمد یوسف ایازي دی، له نجیب وروسته په نورو پښتو تذکرو کې د نوموړي په باب معلومات نه دي راغلي، کوم معلومات چې ما د محمدیوسف ایازي په هکله ترلاسه کړي، هغه د نورالله اوریا د ماستری تیزس څخه چې په ۱۳۹۰ کال کې یې بشپړکړی او همدارنګه د مرحوم ایازي د کورنۍ څخه دي.

محمد یوسف ایازی د محمد علم خان ایازي زوی او دمحمداعظم ایازي لمسی په ۱۲۸۳هـ ش کال د کندهارښار په یوه درنه علمي کورنۍ کې زیږیدلی دی.ځیني تحصیلات یې په خپله کورنۍ کې بشپړ کړي او د نورو تحصیلاتو په اړه یې بشپړ معلومات په لاس کې نشته ځکه چې د مرحوم د کورنۍ یواځینی کشری زوی چې د ده د مړینې پر وخت د پنځو میاشتو و،له هغه سره هم کوم معلومات نشته،دمحمد یوسف ایازي د دندو او کار په هکله کوم معلومات چې په لاس کې لرو هغه دادي چې مرحوم په۱۳۰۵ هـ ش کال دکندهارد ښارپه یوه ښوونځي کې دمعلم په توګه دنده درلوده،په ۱۳۱۹ هـ ش کال د ثور په۱۴ نیته په کندهارکې د طلوع افغان د ورځپاڼې د مدیر مسؤل په توګه وټاکل شو او تر ۱۳۲۹ هـ ش کال یې دا دنده پرمخ یوړه.وروسته له ۱۳۲۹هـ ش کال څخه د کندهاردښاروال د مرستیال په حیث وټاکل شو اوبیا د هلمندپه ولایت کې داطلاعاتو اوفرهنګ د رییس په توګه مقرر شو، اروښاد ایازي په ۱۳۶۲ هـ ش کال په کندهار کې ومړ .

۲-۱۲-۱ دمحمدیوسف ایازي آثار:

د اروښاد ایازي د زوی په وینا "کله چې په ۱۳۷۱ل کال په کندهار کې اوضاع کړکیچنه شوه نو مونږ خپل کور چې د کندهار په نوي ښارکې ؤ له هرڅه نه ډک پرېښود او یوازې ځانونه مو یو امن ځای ته ورسول، دوه - درې اونۍ وروسته چې خپل کورته راستانه شوو نو زما د پلارتول آثار چې تقریباً

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې - څلور بکس کتابونه او قلمي آثار وو څه يې سوځول شوي وو، څــه يــې څيرې څيرې د کورپه انګړ کې تيت او پاشان پراته وو او يــو څــه نــوريې هــم خلکوله ځانوسره وړي وواودکارشی يې مونږته نه وورا پريښي."(۱:مرکه)

يواځې دې ده دوه اثره چې په کندهار کې چاپ شوي او زما لاســته راغلــي معرفي کوم:

۱ــ دکتاب نوم:(د بيت المقــدس ســاتنه) دخــارجي منــابعو څخــه د اروښــاد محمديوسف ايازي ترجمه دترجمې کال ۱۳۲۸ هــ ش .

خپرندوی: سنځرخپرندويه ټولنه /کندهارچاپ کال: ۱۳۸۶ش

۲ــ دکتاب نوم : د انګريزانو پنجابی جاسوس

ژباړن : اروښاد محمد يوسف ايازی

خپرندوی: سنځرخپرندويه ټولنه /کندهار،چاپ کال ۱۳۸۷ هــ ش.

۳- باغوان د رابندرناتهــ ټاګور اثر دی چې په ۱۳۲۱هــ ش کــال محمديوســف ايازي ژباړلی او په همدغه کال په طلوع افغان کې چاپ شوی او بيا په ۱۳۳۶ل کال په ۲۵ بيلابيلو ګڼو کې د دوهم ځل لپاره په طلوع افغان کې خپــور شــوی دی.(۲: ۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۳ محمد انور ایازي

محمد انور ایازي د دې تذکرې یو بل معاصر لیکوال دی، چې د سوانحو په باب یې یواځې استاد نجیب معلومات راوړي، د نوموړي په هکله په هیڅ بلې پښتو تذکره کې معلومات نه دي راغلي.

۲-۱۴ لعل محمد احمدي

د ښاغلي نجیب په تذکره کې مو د پښتو ژبې د یادشوي لیکوال په باب څه یادونې ولوستې، خو له ده وروسته د لعل محمد احمدي په باب څه نه دي لیکلي شوي اونه زما له نظره تېر شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۵ نظر محمد اڅک

په دې تذکره کې د نظرمحمد اڅک د ژوند په هکله یوڅه معلومات راغلي، لــه ښاغلي نجیب څخه ځوکاله وروسته عبدالرووف بینوا په اوسني لیکــوال کــې لیکلي: نظرمحمد اڅک د لعل محمد زوی په ۱۳۰۹ هـ کال د کندهار د شــاهي طبیلې په کوڅه کې زیږیدلی دی.

نوموړی د پښتو او فارسي ژبو ښه نثر لیکونکی تېرشوی او په پښتو ژبه یې هم شعرونه ویلي دي.

د نوموړي آثار په اتفاق اسلام او طلوع افغان کې زیات خپاره شــوي دي خــو د مستقلو اثارو نومونه یې نه دي ذکر شوي.

د ماموریت دوره یې زیاته په قبایلو او مطبوعــاتو کــې تېــره شــوې ده او پــه وروستیو کې یې د داخله وزارت دقلم مخصوص مدیر هم پاتې شوی.

۲-۱۵-۱ د نظر محمد اڅک د نظم نمونه:

ساقي جام راوړه بهار سو باغ وراغ ټول لاله زار سو
غوټۍ بیا په مسکیدو سوه بلبلان په نڅیدو سوه
آبشار بیا وهي موجونه بوراګان کړي اتڼونه
هله زما د زړه همرازه تر تاجارشمه د مسازه
راته خلاصه میخانه کړه وروسته ډکه پیمانه کړه
نه خو غل شته نه غدار شته نه غماز شته نه رویبار شته
وچې شوندې زړه بې شوره دا خمارحال ته مې ګوره
نن دی وار دی که څه داد کړې په خپل داد مې خاطر ښاد کړې
نورډیل نه ښایې تلوار که له سروره مې خمار که
ستاتر سرو سترګو درجار شم ترتا وګرځم نثار شم
اې زما د زړه همدمه ! زړه مې وچاودی له غمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوش مشربه خریدار یم ترتا وګرځم نثار شم
ډکی ډکی پیمانې کړه نن له موږه یارانې کړه
ستا تر ډک جام سپیلنی شم ستا کرم ته دې واری شم
ترتا وګرځمه راشه د زخمي زړګي دوا شه
ما ته راکه د تاک وینه چه مې یخه شي پرې وینه
له عالمه بیګانه شم یوه نوې افسانه شم
له زاړه فکره پرواز کړم ځانته نوی جهان ساز کړم
یو جنون اویو هستي وي په شرابو کښی مستی وي
دسرونا بو پیا له اخلم تشه ږدم ډکه را اخلم
زه به خاندم ته به ناڅې زه به کښینم ته به پاڅې
ساقي ژرکوه بهار دی زرغون واړه لاله زار دی
جام اوچت که مسلمان شه جنتي په دې جهان شه(۷: ۱۳۰۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۶ سید حسن اتم

سید حسن اتم د دې تذکرې ۱۶ شمیره لیکوال دی د ده د سوانحو او فرهنګي فعالیتونو په باب هم په نورو تذکرو کې معلومات نه دي راغلي یـوازې ښـاغلي عبدالقدوس نجیب د ده سوانح راوړي دي.

۲-۱۷ منشي احمد جان

د دې تذکرې بل لیکوال منشي احمدجان دی،د ده په باب هم پـه دې تـذکره کې معلومات راغلي خو بشپړ نه دي.له نجیب وروسته د پښـتنو لیکوالـو پـه بیلابیلو تذکرو کې د منشي احمد جان په باب ډیر معلومات راغلي دي.

مشني احمد جان د قاضي عبدالرحمان په کور کې په ۱۸۸۲ ع کال په ډیسمبر میاشت کې د بنو په مشهور کلي«فاطمه خیل» کې زیږیدلی دی.

نوموړی د پښتو هنري نثر له موسسینو څخه دی.منشي احمد جان په پیښـور کې ژوند کاوه، او انګریزانو ته یې پښتو ژبه ور زدکوله،چې د خان بهادري لقب یې هم ورکړی و.

له دې سربیره یې د پیښور په یوې محکمه کې د یوه افسر په توګـه هـم کـار کړی او په همدې وخت کې یې په پښـتو ژبـه قیصـې، حکایـات، او مختلفـو موضوعاتو مضامین لیکلي دي.

د منشي احمدجان ، د لیکلو طرز ساده، عـام فهـم او روان دی. خـان بهـادر منشي احمد جان په ۱۳۳۰ هـ ش کال له نړۍ سترګې پټـې کـړې، د ده آثـار تاریخ افغانستان، چې له (انګریزي څخه ژبـاړلی دی)، هغـه دغـه، او د قصـه خوانی ګپ ښودل شوي.

منشي احمد جان د اوو او لادونو، چې پنځه یې زامن او دوه لوڼې وې پلار وو.

او په پای کې د ستوني سرطان له امله په ۱۹۵۱ ع کـال د اکتـوبر پـه ۱۹ نیټـه وفات شو او د پیښور صدر په هدیره کې خاوروته وسپارل شو.(۲۳: ۱۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۷-۱ د منشي احمدجان آثار:

۱ ـــ تاریخ افغانستان،پیښور،ن، ۱۹۳۰ع، ن.

۲ ـــ د قصه خوانی ګپ، پېښور،بهاري لال،۱۹۳۰ ع ، کانپور ارټ.

۳ـــ هغه دغه، پېښور، بهاري لال، ۱۹۲۹ ع ، ن .(۲۰: ۲۵)

همیش خلیل هم د پښتانه لیکوال په لومړي ټوک کې د منشي احمد جان بشپړ سوانح او همدارنګه د ده د اووه آثارو نومونه یاد کړي چې د بشپړ سوانح او آثارو ذکر یې دلته راوړم.

د منشي احمدجان پلار قاضي عبدالرحمان په اصل کې د غزني اوسیدونکی وه، د قاضي عبدالرحمان د پلار نوم غلام قادر خان و، د غلام قادر خان په څلورو زامنوکې قاضي عبدالرحمان د ټولونه مشر و.

قاضي عبدالرحمان د خپل کشر و رور خدای نظر سره د تعلیم حاصلولو په خاطر هندوستان ته ولاړ، د عربي او فارسي د علومو له حاصلولووروسته بنو ته راغلل، دغه وخت قاضي عبدالرحمان د بنو په یوه ښوونځي کې د عربی او فارسي ژبو ښوونکی مقرر شو، خدای نظر بیرته غزني ته ولاړ، مګر قاضي عبدالرحمان په بنوکې پاتې شو.

همیش خلیل د منشي احمد جان لاندې آثار معرفي کړي دي:

۱ ـــ د قصه خوانی ګپ

۲ ـــ هغه دغه

۳ ـــ د افغانستان تاریخ (پښتو ژباړه)(۱۶: ۴۴)

۲-۱۷-۲ د منشي احمد احمد جان د نثر نمونه:

قیصې او ټقالې

لومړی حکایت: یو باد شاه او شهزاده دواړه پلار او زوی ښکارته وتي وو، چې ګرمې یې وشوه، نو خپلې چوغې یې د یو ټوقي په اوږه واچولې، بادشاه ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسکی شوه او ويې ويل چې ای ټوقماره ! په تاخو د يوه خره بار جوړ شه، هغه ورته وويل چې نه قربان دې شم د دوو.

دويم حکايت: يو طبيب چې به چيرې هديرې ته ته نو په مخ به يې څادراچاوه خلکو ترينه تپوس وکړ چې دا ولې ؟ هغه ورته وويل چې د دې قبرونو د مړونه زه ډير شرميږم ځکه چې دوی زما په دارو مړه شوي دي.

څوارلسم حکايت : يوغريب شاعر يو دولتمند ته ملاقات د پاره لاړ او هغه سره داسې نږدې کيناست چې د هغه او د ده مينځ کې يو لوېشت فرق وو، دولت مند په دې خبره خفه شو، ويې ويل چې يار تاکې او خره کې څومره فرق دی؟ هغه وويل چې يو لويشت، دولت مند په دې خبره خفه شه او معافي يې تري وغوښتله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۸ رحمت الله بابا

د رحمت الله بابا د ژوند په باب هم په دې تذکره کې عمومي معلومات راغلــي دي. خو په دې تذکره کې د رحمت الله د زوکــړې، وفــات او همدارنګــه د ده د آثارو په باب څه نه دي راغلي، له نجیب څخه وروسته په پښتانه شـعرأ دریــم ټوک چې د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی او همدارنګه سرمحقق زلمي هیواد مل په فرهنګ زبان و ادبیات پشتو کې د ملارحمت الله بابا په بــاب معلومــات راوړي دي:

ملارحمت الله د عبدالله پوپلزي زوی د عطا محمد لمسی په خټه پوپلزی۱۲۵۳ ش کال د کندهار په «بلده» کې زیږیــدلی دی. دی د پښــتو ژبــې د معاصــرې دورې یو تکړه شاعر تیر شوی، رحمــت الله بابــا مــروج علــوم، لکــه تصــوف، فقه،منطق او د ادب او بلاغت فنون له خپل پلار او د سیمې لــه نــورو علمــاوو څخه زده کړي. نوموړی د کندهار د بزم او ادب پــه حلقــو کــې اوس هــم پــه ملارحمت الله بابا مشهور دی. د ده د اشعارو دیوان هم راټــول شــوی او چــاپ شوی دی.

د ده اشعار ډېر ساده او نازک دي، د نازک خیالی په لحاظ، یو مخصوص ســبک لري، ده په ډېرو لطیفو تمثیلاتو او مناسبو تشبیهاتو خپل شعر خوندور کړی.

د نوموړی ډیری اشعار په طلوع افغان اخبار کــې خپــاره شــوي دي او د دغــه اخبار مدیر هم پاتې شوی دی.

رحمت لله په ۱۳۳۰ هــ ش کال د حج د فریضې د ادا کولو د پاره حجاز تــه ولاړ او له حج نه د راستنیدو په لار د کویټ پــه ریګســتانکې وفــات شــو او هلتــه خاورته وسپارل شو.(۲۳: ۱۸۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱۹ عبدالرؤف بېنوا

د پښتو ژبې د معاصرې دورې لیکوال عبدالرؤف بینوا د دې تذکرې بل لیکوال دی چې ښاغلي نجیب یې په باب معلومات راوړي دي، د دې تذکرې له لیکلو وروسته ، عبدالرؤف بینوا خورا زیات کتابونه لیکلي چې زه د خپله عبدالرؤف بینوا له خولې اوهمدارنګه د ځینو نورو پښتنو لیکوالو له آثارو چې د نوموړي د ژوند او اثارو په باب یې معلومات راوړي دلته راوړم:

عبدالروف بېنوا د مفتي عبدالله، زوي او د مولوي عبدالحق اخندزاده، لمسی دی. دوی له اصله د کندهار د معروف له علیزو ځخه دي، چې بیا د دوی لوی نیکه ملا ګلاب آخند د هلمند ولایت موسی کلا ولسوالی تـه تللی او هلتـه د موسی کلا په سربینه کې، چې اوس ډېر خلک ورته په اصطلاحي ډول سربېښه وایي، مړ او ښخ دی. خو د ملا ګلاب آخند لمسی مولوي عبدالحق آخندزاده شل کلن و، چې له موسی کلا ځخه بېرته کندهار ته راغی او د کندهار ښار لـه خرقې شریفې سره نږدې یې د سید حسن خان په کوڅه کې یې واړول، هماغه و، چې استاد بېنوا هم په ۱۲۹۲ لمریز کال کې د وړې پر لومړۍ نېټه وزېږېده او همدلته لوی شو.

استاد بېنوا د قرآن کریم تر زده کړې وروسته د خپل ورور مولوي عبـدالکریم حقاني تر استادۍ لاندې خپلو زده کړو ته دوام ورکړ او عربي صرف او نحو یې ترې زده کړل، بیا یې فقه ولوستله چې مولوي ترې جوړ شو، تر دغو زدکړو وروسته یې ادبي ډګر ته مخه کړه او په شعر لیکلو یې پیل وکړ، چې لومړني شعرونه یې د کندهار په طلوع افغان کې خپاره شوي دي، بیا کابل ته تللی او د خپل ورور مولوي حقاني کره اوسېده، په همدغه وخت کې یې خپلو نورو زده کړو ته دوام ورکړ او عربي ادبیات یې په شخصي توګه زده کړل، بدیع، بیـان او ګرامر یې هم زده کړل، چې بیا یې څو کاله وروسته د کابل پوهنتـون د ژبـو او ادبیاتو په پوهنځي کې د ژبپوهنې په څانګه کې وظیفه واخیستله. استاد بینوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

عربي، اردو ، دري او انګرېزي ژبې زده وې او په هغو کې د پوره مطالعې څښتن و.

۲-۱۹-۱ داستاد بينوا رسمي دندې:

عبدالرؤف بېنوا د ادبي فعاليتونو سربيره په دولتي ارګانونو کې هم ډېرې مهمې رسمي وظيفې اجرا کړې دي، چې خپله اروابناد په خپل قلم داسې بيان کړي:

۱ـ د کابل د ادبي انجمن غړی ۱۳۱۸ لمريز کال

۲ـ د کابل د ادبي انجمن د نشراتو مرستيال ۱۳۱۹ لمريز کال

۳ـ د پښتو ټولنې د صحافت مدير ۱۳۱۹ لمريز کال

۴ـ دکابل مجلې مدير ۱۳۲۰ لمريز کال

۵ـ د مطبوعاتو د رياست د نشراتو مرستيال ۱۳۲۰ لمريزکال

۶ـ د پښتو ټولنې مرستيال ۱۳۲۳ لمريز کال

۷ـ د پښتو ټولنې عمومي مدير ۱۳۲۵ لمريز کال

۸ـ د تاريخ د انجمن غړي ۱۳۳۰ لمريزکال

۹ـ د مطبوعاتو رياست د داخلي نشراتو عمومي مدير ۱۳۳۱ لمريز کال

۱۰ـ په ډېلي کې د افغانستان د سفارت مطبوعاتي مستشار ۱۳۳۱ لمريز کال

۱۱ـ دکابل راډيو رئيس ۱۳۳۵ لمريز کال

۱۲ـ د افغانستان او هند د دوستۍ د انجمن غړی ۱۳۳۶ لمريز کال

۱۳ـ د افغانستان او شوروي د دوستۍ د انجمن غړی ۱۳۳۹ لمريز کال

۱۴ـ په قاهره کې د افغانستان د سفارت مطبوعاتي مستشار ۱۳۴۲ لمريز کال

۱۵ـ د افغانستان راډيو رئيس ۱۳۴۴ لمريز کال

۱۶ـ د قبايلو د مستقل رياست مرستيال ۱۳۴۵ لمريز کال

۱۷ـ د اطلاعاتو او کلتور وزير ۱۳۴۶ لمريز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸ــ د ولسي جرګې وکيل ۱۳۴۸ لمريز کال
۱۹ــ د پښتو د بين المللي تحقيقاتو د مرکز اجير غړی ۱۳۷۵ لمريز کال
۲۰ــ د افغانستان اکاډمۍ اجير غړی ۱۳۵۷ لمريز کال
۲۱ــ د صدارت مشاور د فوق رتبه په حيث ۱۳۵۸ لمريز کال
۲۲ــ په ليبيا کې د افغانستان سفير ۱۳۵۸ لمريز کال

عبدالرؤف بېنوا په ۱۳۶۲ لمريزکال کې د امريکا په متحده ايالاتو کې سياسي پناه واخيسته، او يو کال وروسته يعني په ۱۳۶۳ لمريز کال د جدې پر ۲۱ مه نېټه، د هغې ناروغۍ له امله چې ورپېښه وه، وفات شو.

۲-۱۹-۲ د بينوا آثار:

۱ ـــ ادبي فنون، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۶ ش ، دکابل عمومي مطبعه.
۲ ـــ اوسنی ليکوال(لومړی ټوک)، کابل د مطبوعاتو، مستقل رياست، د کورنيو خپرونو لوی مديريت، دجوايزو او د کتاب چاپولو څانګه،۱۳۴۰ ش، دولتي مطبعه.
۳ ـــ اوسنی ليکوال(دوهم ټوک)،کابل د مطبوعاتو، مستقل رياست، د کورنيو خپرونو لوی مديريت، دجوايزو او د کتاب چاپولو څانګه،۱۳۴۱ ش، دولتي مطبعه.
۴ ـــ اوسنی ليکوال(دريم ټوک)،کابل د مطبوعاتو، مستقل رياست، د کورنيو خپرنوو لوی مديريت، دجوايزو او د کتاب چاپولو څانګه،۱۳۴۶ ش، دولتي مطبعه.
۵ ـــ «پښتنې ميرمنې»،کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ش ، د کابل مطبعه.
6 ـــ «پښتونستان»،کابل، د مطبوعاتو، مستقل رياست، د داخلي نشراتو عمومي مديريت دوهمه څانګه ۱۳۳۰ ش، دکابل عمومي مطبعه.
7 ـــ «چند آهنګ پښتو»،کابل، راډيو افغانستان،ن، د کابل عمومي مطبعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ ـــ خوشحال او پسرلی، کابل ، د راډیو افغانستان د پښــتون غــږ مــدیریت، ۱۳۳۷ ش، دولتي مطبعه.
۹ ـــ خوشحال خټک څه وایي؟، د بلخ د اتحاد یې شرکت،۱۳۲۷ ش ، مطبعــه محمدي بمبیی.
بل چاپ :کابل،پښتو ټولنه، ۱۳۲۹ ش، عمومي مطبعه.
10 ـــ د افغانستان نومیالي(لومړی ټوک)، کابل، د اطلاعاتو او کلتور وزارت ـــ د پښتو د انکشاف او تقویې آمریت، ۱۳۵۳ ش، دولتي مطبعه.
۱۱ـــد افغانستان نومیالي(دوهم ټوک)، کابل، د اطلاعاتو او کلتور وزارت ــــ د پښتو د انکشاف او تقویې آمریت، ۱۳۵۳ ش، دولتي مطبعه.
۱۲ ـــ د افغانســتان نومیــالي(دریم ټوک)،کابــل،د اطلاعــاتو او کلتــور وزارت دنشراتو ریاست،۱۳۶۰ ش، دولتي مطبعه.
۱۳ ــــد پیر محمد کاکړ دیوان،کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۳۵ش، دولتي مطبعه.
۱۴ ـــ د رحمان بابا دیوان، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۸ش، عمومي مطبعه.
۱۵ ـــ د زړه خواله، کابل، د کتاب چاپولو مؤسسه، ۱۳۴۵ش ، دولتي مطبعه.
۱۶ ـــ د غنمو وږی،کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۵ ش ، عمومي مطبعه.
۱۷ ـــ د کاظم خان شیدا دیوان، کابل پښتو ټولنه، ۱۳۳۰ ش ، د کابل عمــومي مطبعه.
۱۸ ـــ ګیتاانجلي(رابندر اناتهـ ټــاګور)، کابــل، پښــتو ږغ، ۱۳۳۶ ش، دولتــي مطبعه.
۱۹ ـــ ګیتا آنجلي(رابندر راناتهـ ټاګور)، سریزه د پوهاند عبدالشکور رشــاد، کابل، پوهنتون د ادبیاتو پوهنځی،۱۳۵۴ ش ، دولتي مطبعه.
۲۰ ـــ لنډۍ،کابل،راډیو افغانستان،۱۳۳۷ ش، عسکري مطبعه.
21 ـــ میرویس نیکه، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۵ ش، عمومي مطبعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

22 ــــ نیټه لیک یادښتونه یا د افغانستان تاریخي پېښــې (لــومړی ټــوک) ، کابل، د ادبیاتو پوهنځی، ۱۳۵۴ ش، دولتي مطبعه.
۲۳ ــــ ویښ زلمیان، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۶ ش، عمومي مطبعه.
۲۴ ــــ هوتکیان، پښتوکوونکی محمد یونس مراد، کابل، د تاریخ او ادب ټولنه، ۱۳۴۵ ش ، دولتي مطبعه.
۲۵ ــــ د ښځې حقوق او مقام، کا بل، د بیهقي کتاب چــاپولو مؤسســه، ۱۳۵۴ ش، دولتي مطبعه.
۲۶ ــــ د بینوا ــــ پریشانه افکار،کابل، د پښتو ټولنې د ادبیــاتو څانګــه، ۱۳۳۵ ش، دولتي مطبعه.
۲۷ ــــ پښتو روزنه،کابل،د پښتو څیړنو بین المللــي مرکــز،۱۳۵۷ ش، دولتــي مطبعه.
۲۸ ـ د افغانستان نومیالي،څلورم ټوک،د اطلاعاتو او کلتور وزارت،۱۳۵۸ هـــ ش .
۲۹ ـ نیټه لیک یادښتونه یا د افغانســتان تــاریخي پیښــې،دویم ټوک،کابــل پوهنتون ۱۳۵۷ هــ ش .(۲۰: ۵۶)

د بینوا صاحب پورته یاد شوي او یو شمیرنور اثار هم د اوسني لیکوال د دریم جلد په پای کې معرفي شوي چې زه دلته د هغو اثارو یادونه کوم چې ښــاغلې رفیع په پښتو کتابښود کې نه دي راوړي:

۱ ــــ پښتو کلي: ــــ څلورم جلد چې په ۱۳۲۰ ش کال د پښــتو ټــولنې لخــوا د درسي او تعلیمي کتاب په حیث چاپ شوی دی.

۲ ــــ پردیس : ــــ دا د علامه اقبال د «مسافر» نومي منظوم کتاب په پښتو نظم ترجمه ده چې د ۱۳۲۱ ش کال د انیس په ورځپاڼه کې نشر شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـــ پښتو د شاهانو په در بار کې:ـــ دا یوه رساله ده، چې په کې د شاهانو له خوا پښتو پالنه یاده شویده، دا رساله د ۱۳۲۲ ش کال کې په «کابل کالنۍ» کې نشرشوې ده.

۴ ـــ د هوتکو په دوره کې پښتو :ـــ داهم یوه وړه رساله ده چې د هوتکو مشرانو او شاعرانو توجه پکې ستایلې او څیړلې شوې ده.

۵ ـــ آریایي، پارسي، پښتو مرثیې او ویرنې :ـــ دا رساله د ۲۶ ـــ ۱۳۲۵ ش کلو په «کابل کالنۍ» کې نشر شوې ده.

۶ ـــ د دار مستتر پښتو څیړنې :ـــ دا کتاب فرانسوي مشهور مستشرق (جیمس دار مستتر) په فرانسوي لیکلي چې ښاغلي سیدقاسم رښتیا په پارسي ترجمه کړی او ښاغلي حبیبي او بینوا پښتو اړولی او په ۱۳۲۶ ش کال پښتو ټولنې چاپ کړی دی.

۷ ـــ نظرې به پښتونستان :ـــ دا په فارسي ژبه یوه رساله ده ،چې په ۱۳۲۹ ش کال په کابل کالنۍ کې هم او ځانته په مستقل شکل هم چاپ شوې ده.

۸ ـــ لیډران امروزي پښتونستان :ـــ دا د پښتونستان د اوسنیو ځینو مشرانو او لیډرانو لنډه پیژند ګلوي ده، چې د ۱۳۳۱ ش کال په کابل کالنۍ کې او ځانته د رسالې په شکل چاپ شوېده.

۹ ـــ پاچا خان :ـــ دا کتاب له اردو څخه په فارسي ژباړل شوی او ۱۳۳۸ ش کال د انیس په ورځپانه کې پرله پسې چاپ شوې ده.

۱۰ ـــ پښتو قرائت :ـــ د پوهنې د وزارت په غوښتنه د ښوونځیو د لسم ټولګي د پاره په ۱۳۳۹ ش کال لیکل شوی.

۱۱ ـــ زوړ ګنهګار :ـــ دا یوه پښتو ډرامه ده چې د قندهار په پوهنه ننداري کې تمثیل شوې او هم د کابل راډیو په« پښتون ږغ » کې خپره شوېده.

۱۲ ـــ کابر اصل :ـــ دا یوه تنقیدي ډرامه چې په فارسي لیکل شوې او د کابل په پوهنې ننداري کې تمثیل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ ـــ اشتباه :ـــ دا هم یوه اجتماعي ډارمه ده چې د کابل د جشن په صحنه کې تمثیل شوې ده.
۱۴ ـــ آشیانه عقاب :ـــ یوه تاریخي او حماسي ډرامه ده چې په فارسي لیکل شوې او د کابل په پوهنې ننداره کې تمثیل شوې ده.
۱۵ ـــ زرنګ:ـــ یوه راډیویي ډرامه په پاړسي لیکل شوې او هماغه وخت په کابل راډیوکې تمثیل شوې ده.
۱۶ ـــ حکومت بیدار است :ـــ دا هم یوه راډیویي ډرامه ده چې په کابل راډیوکې تمثیل او «پښتون ږغ» په مجله کې چاپ شوېده.(۷: ۱۵۱۰)

۲-۱۹-۳ د عبدالرؤف بینوا د نثر نمونه:

ګرانه ملګریه:

زه چې تاته څه لیکم داله بېکاریه نه دي ، خو د بېکارۍ و خت کې دي ، مګر بیکاره ورته ویل به لږ ظلم غوندې وي .زه پوهېږم چې ستا د کار سره دومره مینه ده، چې نه غواړې د کار وخت دې په بېکاره خبرو تېرسي ، خو پخپله به د کار په باب کې د زړه خواله کول کار نه وي.کار د ژوند نښه ده او د ژوندونښت پرکار ولاړ دی ، لیکن څنګه کار ؟ او څنګه باید شروع سي ؟ دا ډېر دقت او سنجش غواړي . د کار تر شروع د مخه دکار امکانات سنجول ، د کارپه سرکې د کار پای ته کیدل ، د کار موانع او مشکلات په نظر کې نیول او خپل توان لیدل هغه ضروري خبرې دي، چې د کار خاوند د هوس او تظاهر له لارې را ګرځوي، کوم کار چې د هوس او تظاهر له مخې شروع کېږي ، هغه به ضرور نیمګړی پاته وي او هغه کار چې نیمګړی پاته او سرته نه رسېږي ښه داده چې شروع سي اود شاعر په و ینا : ترنیمګړې مستۍ به هوښیاري ده په پښتو کي یو متل دی ، وایي: ډېره چې له ځایه پورته کولای نه سې له ځایه یې مه خو ځوه.ډېر کسان سته چې تش د تظاهر او هوس له لارې په کار لاس پورې کوي، خوځنګه چې سنجش ور سره نه وي نو په نیمه لاره کې پاتېږي ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالي او جسمي توان يې صرف سي خو بېځايه بې نتيجې او بې ګټې.د کـار بـل شرط کارد کار اهل ته سپارل دي ، ځکه چې هر چاته کار سپارل د کار اهليت ته اهميت نه ور کول دي او چې دې اهميت ته په سپکه سترګه وکتل سي نـو ګواکې له بيزو څخه د نجارۍ کارغو ښتل دي او دا خو کار پرمخ نه بيايي،بلکی کار شنډوي، البته دا خبره دا معنی نه لري چې يوه سړي ته چې نه ديوه کـار اهليت لري ټول کارونه و سپارل سي، نتيجه دا سوه چې نه خو بايد هـر چاتـه هر کار و سپارل سي او نه هم بايد ټول کارونه يوه سړي ته پر ېښـودل سـي، ياپه بل عبارت د کار له پاره بايد اهل سړی پيدا کړه سـي ، نـه د بـې اهليتـه سړي له پاره کار.او که بياهم کارپرمخ نه ځي نو علت او سبب يې بايد د کار په ماشين کي ولټول سي. رښتيا هم د کار انتظام او حرکت د يوه ماشين د پـرزو سره زيات شباهت لري، په ماشين کې که ټولي پرزي روغې وي او کار و کـړي خو چې يوه حساسه پرزه يې له کاره و لو ېږي ماشين سم کارنـه کـوي د دې چاره د هغي ښکارې پرزې سمول يا اليشول دي، مګر که د ماشين زياتي پرزې وراني وي او يوې يا څو پرزو کار کاوه، داکار بې له دې چی دا ښکاره پرزې هغه کار ګرې پرزې هم له کاره وا چوي اويايې کار ورسست کړي بله نتيجه ورځنې اخيستل مشکل ښکاري. همد اشان اجتماعي او اداري چارې په خپل منځ کې سره ټينک ارتباط لري ځينې وختونه دا ارتباط ځرګند او مسـتقيم وي اوکلـه هم پټ او غير مستقيم . مثلا ډيري اداري وي چې په يوه اداره کې پـه ډېـرې تېزۍ سره روانې وي خو څنګه چـې د دې چـارو پرمختـګ د نـورو ادارو پـه فعاليت هم اړه لري نو که هغه اداري پخپل فعاليت کـې جـدي وي د لـومړۍ اداري کاميابي حتمي ده او که هغه ادارو پخپلو چارو کي فعاليت نه درلود نـو دلومړۍ اداري جديت او فعاليت هم مطلوبه نتيجه نه ورکوي دا چې پـه ځينـو ځايو کي فعاليت ولې لږېږي ، د دې علت اکثره د هغو ځـايو د اداري سيسـتم وراني وي او يا د کار کوونکو عدم دلچسپي ، دعدم دلچسپۍ ، علت خو يـا نـا

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهي او نالايقي يا د کارکوونکو د اقتصادي وضعيت پرېشاني ، چې علت يې د کار غير عادلانه شرايط ، او د کار او دکار د اجرأ ترمنځ عدم مساوات دی له دې نه چې تېرسو دکار کوونکي او کارفرما ترمنځ په عادلانه صورت د روابطو تنظيم ، د کار فرما دلچسپي ، د کار فرما له خوا د کار کوونکو تشويق ، تقدير اوترغيب هم د کار په پرمختګ کي ښه اغېزه لري نو ګرانه ملګريه ؛ که زه او ته غواړو چې کارونه مو پرمخ ولاړ سي نوبايد دا ذکرسوي نکات په نظرکي ونيسواوچې د کار سر او پای ، خپل توان او اهليت مو وسنجاوه نو کاميابي موحتمي ده ،که دانه وي تش د کارپه فکر بېکاره کښېناستل او بېکاره ورځې شپې تيرول نه ستا له پاره ګټه لري اونه د ملګري له پاره.

اوس دنيا يوازې ويلو ته ضرورت نه لري بلکي کول هم غواړي.(۸: ۱۵)

۲-۲۰ عبدالشکور رشاد

عبدالشکور رشاد د ښاغلي نجيب د تذکرې بل پښتون ليکوال دی. د ده په باب هم لکه د نورو په څېرمعلومات راغلي دي البته د نورو په پرتله د ده په هکله يوڅه زيات ويل شوي خو بياهم د ده د ژوند، آثارو او د وفات نيټې په باب معلومات نشته چې دا دې د پښتو ليکوالو د ځينو نورو تذکرو په اساس يې زه دلته راوړم: عبدالشکور رشاد د عبدالغفور خان زوی، دحاجي محمد ايازخان لمسی په خټه بابړ د پښتو ژبې پوخ ليکوال او شاعر تير شوی دی په ۱۳۰۰ هـ کال کا کې د قندهار ښار د بابړو د کوڅې په يوه بډايه کورنۍ کې زېږيدلی دی او په ۱۳۱۲ هـ کال کې له ابتدايي ښوونځي څخه فارغ شوی نورې زدکړې يې په خصوصي توګه کړې دي.

ښاغلي رشاد د پښتوژبې په ادب کې ژورې کتنې او عالمانه څېړنې کړې دي. ده د پښتو او پښتنو د تاريخ په رڼولو کې ډېر زيار ايستلی دی، برسيره پرډېرو مضامينو چې په دې لاره کې يې د هيواد په اخبارو او ادبي مجلو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکلي دي ځينې ګټور تدريسي، ادبي او تاريخي مستقل آثار يې په پښتو تأليف او يا ترجمه کړي دي، چې دا ټول د ده د علمي څېړنې ذوق په تېره بيا د پښتوژبې د ادب او پښتو د تاريخ سره د ده مينه ثابتوي .

که څه هم ده زيار ايستلی چې په نثر او نظم کې د پښتو ژبې سوچه او لرغوني لغتونه او اصطلاحات راوړي چې له دې امله کله کله په خپله هم مجبوريږي چې د داسې لغاتو او اصطلاحاتو شرح د خپلو ليکنو په پای (فټ نوټ) کې وليکي خو بيا يې هم له اشعارو د يو اغيز ناک پټ درد پته او څرک لګي په تيره بيا د انساني مينې تأثيرات پکښې زيات ليده شي.(۵: ۴۵۸)

د پښتو معاصرو ليکوالو په تذکرو کې د ده د وفات نېټې په باب څه نه دي ويل شوي خو د وفات نيټه او همدارنګه د ده د آثارو په باب معلومات مې د ده دمشر زوی ډاکټر طارق رشاد له يوې مقالې څخه را اخيستي:

عبدالشکور رشاد د ۱۳۸۳ ل کال د لېندۍ د مياشتې پر يوولسمه نېټه، د چهارشنبې په ورځ د کابل په څلورسوه بستريز روغتون کې د زړه د ناروغۍ له امله په حق ورسېد.

ارواښاد استاد په پاړسي، عربي، اردو، هندي، روسي او انګريزي ژبو پوهېده او له ترکې او جاپاني ژبو څخه يې هم استفاده کوله . پر خپلې مورنۍ ژبې سربېره يې په پاړسي او اردو ژبو کې هم ښه عروضي شاعري کوله ، خو ده خپل ټول ژوند د پښتو ادب د پرمختګ او ودې په لاره کې تېر کړی دی ، علمي ، ادبي او تاريخي اثار يې ليکلي ، د نړيوالو ادبياتو ژباړې يې کړي او زيات شعرونه يې زموږ شعري نړۍ ته ډالۍ کړي دي . د ده (۴۹) آثار له سلګونو مقالو سره چاپ شوي دي او يو شمير نور ناچاپه دي چې په لاندي ترتيب سره ذکر کيږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۰-۱ د عبدالشکور رشاد چاپي آثار:

1. ملحد شاهي یا کمونیست شاهي، شعري ټولګه ده چې د ۱۹۷۸ م کال د کودتا څخه تر ۱۹۹۲ م کال پورې د وخت د حکومت د کړنو غندنه پکې شوې ده.
2. تنظیم شاهي ، شعري ټولګه ده چې د ۱۹۹۲م کال څخه تر ۱۹۹۶ م کال پورې د هغه وخت د حالاتو ذکر پکې شوی دی.
3. طالب شاهي ، شعري ټولګه ده، چې د طالبانو له حکومت څخه وروسته چاپ شوې ده.
4. لودي پښتانه په ۴۲۰ مخونو کې، د ۱۹۵۸ م کال چاپ.
5. ډهلي د پښتنو په وخت کې، سریزه، د ۱۹۶۰ م کال چاپ.
6. د لیو تولستوی دري نکلونه، (پښتو ژباړه) د ۱۹۶۱ م کال چاپ.
7. د یولسم ټولګي پښتوقرائت ، د ۱۹۶۱ م کال چاپ.
8. د امیر خسرو دهلوي هندي شاعري، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
9. د خیرالبیان لغتونه، سریزه، په ۱۲۲ مخونوکې، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
10. د خیرالبیان په سریزه کې درې مقالې، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
11. د دولت لواڼي د دیوان سریزه ، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
12. د واصل روښاني دیوان، سریزه او سمون، د ۱۹۷۴ م کال چاپ.
13. د پاڼې نې، ارزښت ادهیای او په هغه کې پښتو کلمې، د ۱۹۷۵ م کال چاپ.
14. ګیتا آنجلي (د رابندرانات ټاګور اثر) د پښتو ژباړي سریزه، په ۱۰۴ مخونو کې ، د ۱۹۷۵ م کال چاپ.
15. تاج (د رابندرانات ټاګور اثر) د پښتو ژباړې سریزه، د ۱۹۷۵ م کال چاپ.
16. د ګولډن شتات د فرهنګ سریزه، د ۱۹۷۷ م کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

17. د ګلشن روه سریزه په ۱۹۲ مخونو کې، د ۱۹۷۷ م کال چاپ.
18. د احمدشاه بابا د پښتو اشعارو شرح او سریزه، د ۱۹۷۷ م کال چاپ.
19. د احمدشاه بابا د دېوان غورچاڼ، د ۱۹۷۸ م کال چاپ.
20. بدیع درسي کتاب ، د دارالمعلمین له پاره، د ۱۹۸۰ م کال چاپ.
21. د ابن سینا مخارج الحروف پښتو ژباړه.
22. د پښتو تجویدونو تاریخچه په ۷۴ مخونو کې، د ۱۹۸۰ م کال چاپ.
23. د پښتو اسماء الحسنی سریزه، لغتنامه او تعلیقات، د ۱۹۸۰ م کال چاپ.
24. دخمکنو میا عمر، د ۱۹۸۱ م کال چاپ.
25. د حاجي جمعه بارکزي د دېوان سریزه او لغتنامه، د ۱۹۸۲ م کال چاپ.
26. پر افغانستان او بریتانوي هند باندې څو خبرې، د ۱۹۸۲ م کال چاپ.
27. د پټې خزانې فرهنګ، لومړی چاپ ۱۳۶۲ هـ ش کال.
28. در بارهٔ ظفرنامهٔ اکبري و ناظم آن، د ۱۹۸۶ م کال چاپ.
29. د قصه خوانۍ خونړۍ پېښه، د ۱۹۸۸ م کال چاپ.
30. لس مقالې، د ۱۹۸۸ م کال چاپ.
31. سوبهاش چندربوس، د ۱۹۸۹ م کال چاپ.
32. د زړه وینې (شعري ټولګه)، د ۱۹۹۱ م کال چاپ.
33. د افغانستان بدې ورځې (شعري ټولګه)، د ۱۹۹۴ م کال چاپ.
34. لولپه پېغله (شعري ټولګه) ، د ۱۹۹۵ م کال چاپ.
35. کوروش خون آشام، (پارسي نظم) ، د ۲۰۰۰ م کال چاپ.
36. د پښتنو غمیزه (شعري ټولګه)، د ۲۰۰۱ م کال چاپ.
37. خښمبدلې امریکا (شعري ټولګه)، د ۲۰۰۲ م کال چاپ.
38. د واده کلی کربلا سو (شعري ټولګه) ، د ۲۰۰۳ م کال چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

39. د تودو وینو حمام افغانستان سو (شعري ټولګه)، د ۲۰۰۳ م کال چاپ.
40. د افغانستان د تاریخي جغرافیې په اړه د علامه رشاد سره د مرکو ټولګه، (لومړی برخه)، د ۲۰۰۴ م کال چاپ.
41. تېروتنې (تاریخي او ادبي) لومړی برخه، د ۲۰۰۴ م کال چاپ.
42. بې لاسو ښځه (د لیو تولستوی د اثر ژباړه)، د ۲۰۰۴ م کال چاپ.
43. لوی احمدشاه بابا د خلکو له نظره ، (د افغانستان د اکاډیمی له خوا)، د ۱۹۹۱ م کال چاپ.
44. رونې اوښکې (شعري ټولګه) په ۱۲۰ مخونو کې، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
45. د ګلانو ګېډۍ (شعري ټولګه)، په ۴۶ مخونو کې، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
46. د بېنوا یاد، په ۴۵ مخونو کې ، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
47. ادبي نثرونه، په ۶۱ مخونو کې ، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
48. د کارنامو مېرمنې، په ۶۸ مخونو کې ، د ۲۰۰۵ م کال چاپ.
49. نصاب الصبیان، سریزه، ۱۹۸۲ م کال چاپ.
50. فواید فقیرالله، لغتنامه او تعلیقات، ۱۹۸۰ م کال چاپ.
51. د پښتو - جاپاني قاموس په باب.
52. د حیات افغاني پر پښتو ژباړې تعلیق، دریم ټوک.
53. د حالنامې سریزه، تعلیقات او لغتنامه.
54. د پټې خزانې عروضي اړخ.
55. د تاریخ سیاح مسیحي کتنه او نظر.
56. د زمانشاه او سلطان ټیپو سریزه.
57. پښتانه شعراء (دریم ټوک) د ۲۷ شاعرانو د احوالو او اثارو پېژندنه، تصحیح او تنقیح.
58. د ملاعبدالباقي د تبیین الواجبات سریزه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۰-۲ دعبدالشکور رشاد ناچاپ آثار:

1. .پښتانه شعراء په اردو ژبه کې ، په دغه اثر کې هغه پښتانه معرفي شوي دي چې په اردو ژبه یې شعرونه ویلي دي، په دغه اثر کې ۳۸۳ تنه شاعران راغلي دي ، ۸۵۰ مخونه لري.
2. .پښتانه شعراء په پاړسي ژبه کې ، په دغه اثر کې هغه پښتانه معرفي شوي دي چې په پاړسي ژبه یې شاعري کړې ده ، په دغه اثر کې ۲۰۰ تنه شاعران معرفي شوي دي ، ۷۰ مخونه لري.
3. .غالب جنګ غازي نواب احمدخان بنګښ او د هغه کورنۍ، ۱۹۰ مخونه لري.
4. .آیا؟ په دغه اثر کې هغه تېروتني او تېر ایستني په ګوته شوي چې هغه په پښتو او پاړسي ادبیاتو او تاریخ کې د پاملرنې وړ دي ، ۵۰۰ مخونه لري.
5. .د قومو او قبیلو په باب یاداښتونه، ۶۷۰ مخونه لري.
6. .مستشرقین، په دغه اثر کې ۲۰۰ تنه ختیځ پوهان چې د افغانستان، پښتو او پاړسي ژبو په باب یې څېړنې کړي ، معرفي شوي دي ، ۵۴۰ مخونه لري.
7. .امین الملک ګل محمدخان غوریاخېل بابړ او د هغه کورنۍ چې د استاد له نیکونو څخه دی ، ۲۴۰ مخونه لري.
8. .ملي قهرمان غازي محمداکبرخان ، ۲۳۰ مخونه لري.
9. .سوري پښتانه، ۴۰۰ مخونه لري.
10. .د کندهار د مدرسو تدریسي نصاب، ۴۰۰ مخونه لري.
11. .حضرت ابوبکر صدیق، ۲۳۰ مخونه لري.
12. .په زړه پاړسي ، پهلوي او اویستا کې پښتو کلمې، ۳۸۰ مخونه لري.
13. .د کندهار زیارتونه، په ۷۰۰ مخونوکې چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

14. .ادبي قاموس، دغه اثر شپږ ټوکه دی ، لومړی ټوک ۱۲۰۰ مخونه، دوهم ټوک ۶۳۰مخونه، دریم ټوک ۱۲۵۰ مخونه، څلورم ټوک ۶۰۰مخونه، پنځم ټوک ۶۵۰مخونه او شپږم ټوک ۱۲۰ مخونه لري.
15. .پښتانه مصنفین، دغه اثر دري ټوکه دی، لومړی ټوک ۱۰۰۰ مخونه، دوهم ټوک ۷۶۰ مخونه او دریم ټوک ۵۸۰مخونه لري.
16. .جغرافیایي یاداشتونه، دغه اثر دوه ټوکه دی ، لومړی ټوک ۸۰۰ مخونه او دوهم ټوک ۳۶۰ مخونه لري.
17. .د کندهار تاریخي یاداښتونه، دغه اثر دوه ټوکه دی ، په لومړي ټوک کې مخکې تر مغلو حالات بیان سوي دي او ۹۷۰مخونه لري او په دوهم ټوک کې وروسته تر مغلو حالات بیان سوي دي چې ۱۰۴۰ مخونه لري.
18. .د احمدشاهي عصر نومیالي، دغه اثر هم دوه ټوکه دی، لومړی ټوک په ۵۰۰مخونو او دا برخه د احمدشاهي شاهنامې د تعلیقاتو په نامه راغلې ده او دوهم ټوک په ۴۲۰ مخونوکې چې له احمدشاهي شاهنامې پرته د نورو نومیالیو ذکر هم په کې راغلی دی چاپ شوی دی.
19. .پښتانه مشاهیر، درې ټوکه دی ، لومړی ټوک ۱۵۰ مخونه ، دوهم ټوک ۲۰۰ مخونه او دریم ټوک یې تر لاس لاندي و لږ لیکل شوی دی.
20. .د طریقت شجرې ، د هغو طریقو په باب چې په افغانستان او پښتنو کې مشهورې دي ، ۲۰۰ مخونه لري.
21. .نسبي شجرې، دغه شجرې پنځه ټوکه دي، لومړی ټوک په هندوستان کې د پښتنو نوابیو او نامتو کورنیو په اړه دی، ۲۷۰ مخونه لري، دوهم ټوک د سدوزو پاچاهانو، شهزاده ګانو او سردارانو په اړه دی ، ۹۰ مخونه لري، دریم ټوک د محمدزیو پاچاهانو ، شهزاده ګانو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سردارانو په اړه دی، ۱۸۵ مخونه لـري ، څلـورم او پـنځم ټوکونـه د پښتنو قومونو او قبیلو په اړه عمومي شجرې دي، چې څلـورم ټـوک ۳۲۰ مخونه او پنځم ټوک ۱۲۰ مخونه لري.

22. .سل متله په اوو ژبو، دغه اثر په څلورو ټوکونو کې دپښـتو، پاړسـي عربي، انګریزي، روسي، اردو او ترکې ژبو ورته متلونه راوړي دي.

23. دوه زره روسي متله په پښتو ژبه ، دغه اثر څلـور ټوکـه دی، لـومړی ټوک ۳۶۵ مخونه ، دوهم ټوک ۴۵۰ مخونه، دریم ټوک ۴۲۰مخونـه او څلورم ټوک ۴۲۵ مخونه لري.

24. د خوشال فرهنګ، دغه اثر اووه ټوکه دی، لـومړی ټـوک طـب نامـه ۴۰۰مخونه، دوهم ټوک بازنامه ۲۶۰ مخونه، دریـم ټـوک رباعیـات او قطعات ۲۸۰مخونه، څلورم ټوک دستارنامه ۴۸۰ مخونه، پنځم ټـوک غزلیات او قصاید ۵۲۰مخونه، شـپږم ټـوک غزلیـات او قصـاید ۳۲۰ مخونه، اووم ټوک غزلیات او قصاید ۳۶۰مخونه لري.

25. د پټې خزانې فرهنګ، دوهم ټوک، ۴۰۰ مخونه لري.

26. د ګلشن روه لغتنامه ، ۸۰۰ مخونه لري.

27. نواب حافظ رحمت خان بړیڅی او د هغه کورنۍ د افغانستان د علومو اکاډیمۍ چاپ .

28. د فرهنګونو په باب، په دغه اثر کې هغه ټول فرهنګونه چې په ختیځ کې لیکل سوي ، معرفي سوي دي ، ترتیب یې په لاندي ډول دی :
    - پښتو فرهنګونه (د الفبا په ترتیب).
    - پاړسي فرهنګونه (د الفبا په ترتیب)
    - عربي فرهنګونه (د الفبا په ترتیب)
    - ترکې فرهنګونه (د الفبا په ترتیب)
    - هندي فرهنګونه (د الفبا په ترتیب)

(c) ketabton.com: The Digital Library

29. بديع، ۷۵۰ مخونه لري.
30. بيان، ۵۰۰ مخونه لري.
31. قافيه، ۶۵۰ مخونه لري.
32. عروض، دغه اثر څلور ټوکه دی، لومړی ټوک ۱۱۳۰ مخونه، دوهم ټوک ۳۶۸مخونه ، دريم ټوک ۴۴۰ مخونه او څلورم ټوک ۹۵ مخونه لري.
33. معاني، ۶۵۰ مخونه لري.
34. نقد، د پښتو، پاړسي ، او عربي ادبياتو په تاريخي او علمي برخو کې، ۵۰۰ مخونه لري.
35. مکتبي قاموس، په دغه اثر کې د ښوونځيو د کتابونو۶۰۰۰ لغاتونه تشريح شوي دي، د چاپ کال ۱۳۹۴ هـ ش .
36. په ګلشن روه کې د بابو جان منتخبات نثرونه دي، (د پوهاندی اثر) ۲۴۰ مخونه لري.
37. لاله (شعري ټولګه)، ۱۵۰ مخونه لري.
38. چاپ شوي څلو ښت حديثه.
39. د محبت نغمې، (شعري ټولګه)، ۱۵۰ مخونه لري.
40. نيم ديد، (شعري ټولګه).
41. د شعرونو پنځه ټولګې، لومړی ټولګه ۶۲ مخونه، دوهمه ټولګه ۵۰مخونه، دريمه ټولګه ۱۲۶ مخونه، څلورمه ټولګه ۶۲ مخونه او پنځمه ټولګه ۱۸۰مخونه لري.
42. شمس الکفات خواجهٔ بزرګ احمد بن حسن ميمندي ، ۱۰۵ مخونه لري ، (نيمګړی اثر)
43. شهيد سردار محمدداود، ۱۸۰ مخونه لري ، (نيمګړی اثر).
44. امان الله شاه غازي.
45. ۱۰۰ (زاړه لغاتونه).

(c) ketabton.com: The Digital Library

46. د سنسکریت ژبې ګرامر، ۷۴۰ مخونه لري.
47. د جاپاني ژبې ګرامر او معلومات، دغه اثر دوه ټوکه دی، لومړی ټوک ۱۳۰مخونه او دوهم ټوک ۱۶۵ مخونه لري.
48. د روسي ژبې ګرامر، دغه اثر هم دوه ټوکه دی، لومړی ټوک ۱۶۰ مخونه او دوهم ټوک ۱۷۰ مخونه لري.
49. په پښتو کې مناظرې، ۷۵ مخونه لري.
50. الفنامې، ۸۵ مخونه لري.
51. د پښتو نظم عروضي سیستم، ۴۵۰ مخونه لري.
52. په پښتو کې د نظم ډولونه، ۲۹۰ مخونه لري.
53. سبک پېژندنه، ۲۰۰ مخونه لري.
54. د ډورن په پښتو ډکشنري کې تېروتني.
55. تېروتنې او تېر ایستنې، په پښتو، دري او عربي کتابونو کې.
56. پښتو نکلونه او پښتو کېسې.
57. ځیني ادبي خبري، ۲۰۰ مخونه لري.
58. د جاپان سفرنامه (یون لیک)، ۹۰ مخونه لري.
59. د امریکا سفرنامه (یون لیک)، ۱۰۰ مخونه لري.
60. د یمن سفرنامه (یون لیک)، ۱۳۵ مخونه لري.
61. برېښي پښتانه، ۱۲۰ مخونه لري.
62. غازي ایوب خان، (نیمګړی اثر)
63. برمکیان، ۲۲ مخونه لري (نیمګړی اثر).
64. زړه پاړسي (فُــرس قدیم)، ۵۰ مخونه لري.
65. د سوسیالوجۍ په اړه یاداښتونه، ۱۲۰ مخونه لري.
66. پښتانه شعراء په عربي ژبه کې، (نیمګړی اثر)
67. د پښتو کتابو کاتبان، ۱۲۰ مخونه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

68. تعليقات ، ۶۰ مخونه لري.
69. سر ياني قصيده، ۴۰ مخونه لري.
70. د خوشال خان ياد، ۱۰۰ مخونه لري.
71. عربي ګرامر، ۱۲۰ مخونه لري.
72. شيخ قاسم سليماني، ۱۲۰ مخونه لري.
73. د تحفهٔ القاسمي په اړه نيمګړې ليکنه.
74. دخوستي، تني، ګوربزي لهجو ځيني کلمات.
75. رقوم نويسي.
76. پنځه کتابونه، ۶۰۰ مخونه لري.
77. د محاربهٔ کابل په اړه نيمګړي تعليقات.
78. پردي دودونه، ۲۰ مخونه لري.
79. د فوايد دوا لغتونه، ۱۵۰مخونه لري.
80. وحده الوجود، ۴۰مخونه لري.

۲-۲۰-۳ د علامه رشاد د نثر نمونه:

اودګير(Awdgir) :

پردکن باندې د ګورګاني مغولو بريدونه د اکبر په پاچهي کې پيل شول او د مغولو د پاچهۍ سرحد له نربدا روده څخه د کرشنا رود تر برنيو برخو پورې ورسيد او د برار عماد شاهي پاچهي د اکبر په زمانه کې له منځه ولاړه، مګر د احمدنګر د نظام شاهيانو پاچهي د ملک عنبر د مختار الملکۍ په دوره کې ټينګه شوه او آب وتاب يې و موند. د بيجاپور عادل شاهيانو او د ګولګنډې قطب شاهيانو د نظام شاهۍ ځينې هغه سيمې، چې دوی ته ور خرمه وې، خپلې کړلې او يا د خپلولو په خيال کې وو. شاه جهان چې خبر شو پخپله دولت آباد ته و لاړ او له دغه ځايه څخه يې درې پوځه د بيجاپور او ګولکنډې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاچاهیو د ځپلو له پاره وګومارل چې له شمال شرقي، غربي او جنــوب غربــي خواوو څخه برید پروکړي څلورم پوځ يې د ښایسته خان په مشــرۍ، د نظــام شاهي کلاوو د نیولو له پاره وګوماره. د ګولکنډې قطب شاهیانو اطــاعتو مانــه، بیجاپور شاهیانو جنګ وکړ،خو ماته پرماته پرشا تلل، پای ته په ســوله راضــي شول.

د سیواجي پلار ساهوجي هم په دغو وختو کې پورته شو. د خان جهان لودي او خان زمان شخړې هم په دغه وخت کې وې، مګر ټولې د شاه جهان پــه ګټــه، پای ته ورسیدلې، په دغه ګیرو دار کې د ۱۶۳۱ ع کال د سپتمبر پــه ۲۸ مــه د اودګیر کلا د مغولو لښکرو ونیوله، د اودګیر کوټوال سدي مفتاح د شاه جهــان نوکري ومنله او د حبش خان خطاب یــې ومونــد. درې زرې منصــبدار شــو، د اودګیر کلا د زین خان کوکه زوی، مغل خان ته و سپارله شوه.(۱۸: ۲۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۱ محمد ابراهیم خواخوږی

د دې تذکرې بل لیکوال محمد ابراهیم خواخوږی دی. په دې تـذکره کـې د ښاغلي خواخوږي د زوکړې نیټې، سیمې او زدکړو په باب خبـرې راغلـي دي خو له نجیب وروسته بینوا صاحب د ابرهیم خواخوږي بشپړه معرفي کړیـده. زه دلته هغه ټکي راوړم چې ښاغلي نجیب په دې تذکره کې نه دي یاد کړي:

محمد ابراهیم خواخوږی په ۱۳۱۷هـ کال له ښوونځي څخـه فـارغ شـوی پـه قندهار او کابل کې د ښوونکي په توګه له وظیفو وروسته په ۱۳۳۵ هـ کال کې د پښتو ټولنې غړی شو. وروسته په ۱۳۳۶ هـ کال کې د کابل راډیو د نشـراتو ریاست د مراقبت د څانګې مدیر او ور پسـې د کابـل راډیـو د ریاسـت اداري مرستیال مقرر او په ۱۳۳۹ هـ کال د پوهنې ننداري د مرستیال په توګـه پـه کار وګومارل شو.

د خواخوږي لومړنی شعر په ۱۳۱۳ هـ کال د طلوع افغان په اخبـار کـې خپـور شوی دی او ترهغه وروسته یې ډېر اشعار او مقالې د هیواد په نـورو اخبـارو او مجلو کې نشر شوي دي.(۵: ۳۳۷)

د ښاغلي محمد ابراهیم خواخوږي د «مینې ورمې» په نوم شعري ټولګې اثر په پای کې د ده د ژوند او اثارو په باب ځینې معلومات راغلي چې په نورو تـذکرو زما نه دي ترسترګو شوي:

استاد محمد ابراهیم خواخوږی په ۱۹۴۲ ع کال کې د تعلیم او تربیې کورس او په ۱۹۶۲ ع کال د ژورنالیزم کورس سرته ورساوه، په ۱۹۶۱ ع کال کې د افغـان چین د دوستۍ د ټولنې او په ۱۹۶۹ ع کال کې په افغانستان کې د یونسـکو د ملي کمیسیون دغړي په حیث وټاکل شو. مرحـوم خواخــوږي د افغانســتان د فرهنګ ستایلی کارمند (پوهنپال) عالي درجه ترلاسه کړه. مرحوم پـه ۱۹۴۶ ع کال کې د پښتو اوله درجه ادبي جایزه او په ۱۹۵۹ ع کال کې یې په شعر کې د رحمان بابا جایزه واخیسته، ښاغلي خواخوږي ته د په ۱۹۶۵ ع کـال کـې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د حضور له خوا د مینه پال دوهمه درجه نشان او په ۱۹۶۹ ع کال د مینه پال د سروزرو نښان ورکړل شو.
مرحوم خواخوږی په ۱۹۷۳ ع کال کې د سعودي عرب د بادشاه اعلیحضرت ملک فیصل په دعوت حج ته ولاړ.
او په پای کې د ۱۳۷۱ هـ ل کال د لړم د میاشتي په ۳ نیټه چې د ۱۹۹۲ ع کال د اکتوبر د میاشتي د ۲۴ نیټي سره سمون خوري د زړه د ناروغۍ له امله په کابل کې ښار کې د ۷۱کلونو په عمر وفات شو.(۱۵: ۱۴۹)

۲-۲۱-۱ د خواخوږي آثار:

۱ ـــ د مینې ورږمه(د اشعارو ټولګه)

۲ ـــ حکایت نه دی حقیقت او درد دی.

۳ ـــ یوه ژړوونکې منظره.

۴ ـــ مرغلره او تور خان.

۵ ـــ شین خالی او ګلالی.

۶ ـــ د ګوستالوبون لنډې خبرې.

۷ ـــ دوه ځواني مرګ مینان.

۸ ـــ د اشعارو دوهمه ټولګه.

۹ ـــ د اشعارو دریمه ټولګه.

۲-۲۱-۲ د محمد ابراهیم خواخوږي د کلام نمونه:

زمان ګناه یې ده په غاړه
چې ځواني کې یې فقیر کړم
چرس،چلم، منکرات واړه
بې توښې پټن زهیر کړم
وچه سوه د شرف ناړه
په کوم ژبه یې تعبیر کړم(۱۵ : ۸۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۲ سید حسین سید

سید حسین سید هم د پښتو ژبې له معاصرو لیکوالو څخــه دی، چــې پــه دې تذکره کې یې پرژوند او زدکړو خبرې شوې،له دې تذکرې وروسته په اوســني لیکوال، پښتانه شعراء چې د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوی او همدارنگــه پــه فرهنګ زبان وادبیات پشتو کې هم د ښــاغلي ســید حســین د ســوانحواو د لیکوالۍ په محتوا خبرې شوې دي.

سید حسین د سید مبین زوید ۱۳۱۵ ق هـ کال په حدودو کې په کند هار کې زیږیدلی، او همهلته لوی شوی دی،زده کړې یې په خصوصي توګه کــړې دي، د ده نظم په ساده او روانه پښتو لیکل شــوی دی اوډیــر اجتمــاعي او اخلاقــي مسایل یې په کې بیان کړي، د ولس په ناوړه دودونو او خرافاتي رواجونــو یــې نیوکې کړي، د ښاغلي سید حسین د نظمونو زیاتــه برخــه پــه طلــوع افغــان ورځپاڼه، د کندهار د ادبي انجمن په پښتو مجله او د کابل په مجله کــې خپــره شوې ده.

په خپل وخت کې د ده خطاطي شهرت درلود په نستعلیق کې یې زیات مهارت ستایل کیده او د استادۍ په درجه خلک ورته قائل وو.

سید حسین سید تقریباً شل کاله پرله پسې د کندهار د مطبوعاتو په مدیریت کې کله د مطبعې د منتظم او کله د طلوع افغان د مرستیال په حیث کار کړی.

نوموړی د ۱۳۲۸ ش کال د حوت په میاشت کې په کندهار کــې وفــات شــو او پخپله پلرنۍ هدیره کې خاوروته وسپارل شو.

ښاغلي سید حسین د هغو کسانو په باب چې ناحقه دعوه په قسم خوړلو ګټې د دوی له خولې وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۲-۱ د سید حسین سید د نظم نمونه:

دعوه مې وګټله

زه هر مشکل تېروم — او هر عاقل تېروم
شاهدان تل تېروم — دوه او درې شل تیروم
کلی پربل تېروم — کلی پرخپل تېروم
زه څه پروا نه لرم — لحاظ د چا نه لرم
منم خاطر د قرآن — باک د بابا نه لرم
دعوه مې وګټله — ملامتیا نه لرم(۶: ۷۰۷)

۲-۲۳ ملا محمد شریف جانان کاکړ

ملا محمد شریف جانان کاکړ، د کندهار د ملا عبدالعزیز(چې په صوفي کاکا مشهور و) زوی، د ملا عبدالسلام لمسی، د ملا مهربان کړوسی، د ملا راحت کوسی او د ملا اخترکودی دی.
ملا اختر د سدو، سدو، د سیدو، سیدو اخترزی، ابراهیم زی، علی زی سنځرخیل کاکړ دی.
په کندهار کې د اسحقزو په کوڅه کې په ۱۳۱۴ هـ ق کال کې زیږیدلی او د کاکړو په کوڅه کې لوی شوی او هلته یې استوګنه کوله. مذهبي او دیني زده کړې، ریاضیات، صرف،نحو، تفاسیر، فقه او نور علوم یې د خپل ورور ملامحمد شفیع (وفات ۱۳۲۶ هـ ش/۱۳۶۷ هـ ق) څخه ترلاسه کړل.
کله چې په ۱۳۰۰ هـ ش کال کې تجارتي ښوونځی لومړی وار په کندهار کې تاسیس شو ښاغلی ملا جان هلته په ښوونه او روزنه مقررشو. قرأت، دینیات، فارسي،پښتو،عربي،حساب، تاریخ، جغرافیه او نور مضامین یې درس ور کاوه.
د اماني دورې د یوې تذکرې له مخې ملاجانان آخوند په ۱۳۰۱ هـ ش کال د مکتب تجار ښوونکی او د شلو کالو زلمی ښوول شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته په احمدشاهي او تیمور شاهي ښوونځیوکې ښوونکی مقررشو. یـو وار کندهار ته نږدې د کدې په سیمه کې د سر ښوونکي په حیث مقرر شوی دی.
د ښوونکي مجله ۱۵، ۱۶ او ۱۷ شماره د کندهار د پیاوړي او سابقه دار ښوونکي د پیژندګلوی په لړکې پر اته لسم مخ د ملاجانان کاکړ کندهاري په باب داسـې لیکي: ښاغلی جانان تر دغه وروسته د ښې او پخې لیکنې په سوب د کنـدهار د طلوع افغان په اداره کې محرر وټاکل شو، خو هلته هم د ښـوونځي څخـه لیرې نه دی پاتې شوی او د پښتو درسو ښوونکی و، د ډیرو کلونو د پاره یـې د پښتو قرأت لوست پرمخ بیولی، په ۱۳۳۵ هـ ش کال کې بیرته د زرغونې آنا په ښوونځي کې ښوونکی مقرر شو.
په افغانستان کې د ثور د خوني کودتا، او تاریخي کش و بګیر له سببه نوموړی د نبوي(ص)
عمل په تکمیل هجرت ته اړشو، او د خپلې کورنۍ سره په ۱۳۶۴ هـــ ش کـال کې چمن ته مهاجرشو.څلور میاشتې ناروغه و، او د ۱۳۶۴ هـ ش کـال د اسـد میاشتې په ۲۲ نیټه په حق ورسیده او د چمن په زړه هـدیره کـې خاوروتـه و سپارل شو.

۲-۲۳-۱ د ملا محمد شریف جانان آثار

ملاجانان کندهاری یو لوی لیکوال او شاعر، تکړه مفسر،فصیح او بلیغ خطیـب و. اکثر اجتماعی، انتقادي، اصلاحي نظمونه او نثرونه یې وار په وار د کندهار په طلوع افغان اخبار کې نشر شوي دي او د یو شمیر علمي او ادبي کتابونو مؤلف او مصنف و، چې ځینې مهم آثار یې په دې ډول دي.
۱ ـــ حسن البیان من تفسیر القرآن، په ۱۳۵۰ هـ ش کال یې پیل کړی د قرآن شریف تفسیر دی. د سوره البقره آیـه"رزقا لکـم فلاتجعلـوالله انـداد و انـتم تعلمون" پورې په زړه پورې ژباړه او تفسیر لري.
۲ ـــ زین البیان من تفسیر القرآن، چې په ۱۳۸۷ هـ ق/ ۱۳۴۶هـ ش کال کـې یې پیل کړی خطي نسخه یې ۴۳۴ مخونه لري او ۱۳۹ خطبې په کې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـــ د حج شریف احکام، د حج د مناسکو په باب په پښتو کې بشپړ اثر چې د ۱۹۹۶ م کال په فبروری میاشت کې د حبیبي اکادمۍ چمن له خوا پــه ۳۹۹ مخونو باندې چاپ شو.

۴ ـــ بهار جانان، په ۱۳۰۸ هـ ش / ۱۳۴۸ هـ ق کال کې یې تألیف کړی خطي نسخه یې ۲۷۴ مخونه لري، دکندهار دبیلابیلو پښتو شاعرانو لرغـونی شـعري جونګ دی چې ځینې برخې یې ځو ځو واره له چاپ راوتلې دي.

۵ ـــ اکبرنامه(ژباړه) د ۲۰۱۱ م کال چاپ.

۶ ـــ ارمان جانان، د حاجي ملاجانان آخوند مردف دیوان دی چې خو را په زړه پورې اشعار پکې دي.

۷ ـــ عبرت نامه، ۳۳ نقلونه لري، په ۱۳۳۴ هـــ ش کـال کـې یـې لیکلـې،د ګلستان سعدي په ډول لومړی یوقصه راوړي بیایې نتیجه په درو شعرونو کـې راوړي.

۸ ـــ یادداښتونه، بیلابیل یادداښتونه دي چــې ځینــې پکــې بیخــي مهــم او تاریخي یا دداښتونه دي.

۹ ـــ سفرنامې، د حج او ځینو نورو ځایونو حال دی چې په خوره بنه پراته دي.

۲-۲۳-۲ د ملاجانان د نظم یوه نمونه:

پس له حمد ه له صلواه د غه عرض دی
پښتنو وروڼو ته کاندمه وینا
که څوک زما څخه یوپوښتنه دکتاب کړي
چې دا څرنګه کتاب جوړ کړی چا
دا کتاب اکبر نامه نومیږي یاره
په نامه د اکبر خان سو مسمی
اکبر هغه سړی چې نر زمری و
دی و زوی د دوست ماد خان غوندې پاچا(۱۱: ۱۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۴ عبدالخالق واسعی

د دې تذکر بل لیکوال مولانا عبدالخالقی واسعی دی له نجیب وروسته په ځینو پښتو تذکرو کې د نوموړي د سوانحو په هکله هم معلومات راغلي دي.

عبدالخالق واسعی د ۱۳۱۹ هـ ق کال د روژې د میاشتې په شلمه د کندهار ښار د بامیزو په کوڅه کې زیږیدلی او د مرحوم حبو آخونزاده په مشهوره علمي کورنۍ کې لوی شوی او روزل شوی دی.

نوموړی د کندهار له پوهو او مشهورو عالمانو او لیکوالو څخه دی، په تیره بیا په شرقي او عربي علومو کې یې لوی لاس در لود.

د ده مرحوم پلار مولوي عبدالواسع، نیکه یې مولوي عبدالرؤف او ور نیکه یې عبدالرحیم آخونزداد چې د نامتو علامه حبیب الله آخونزاده مشهور په "حبو آخونزاده " زوی دی هم له خورا نامتو پوهانوڅخه تیر شوی دی.

عبدالخالق واسعي د ۱۳۶۰ کال د حوت میاشتې په وروستۍ نیټه د ور پیښې ناروغۍ له امله په ابن سینا روغتون کې وفات شو.

۲-۲۴-۱ د عبدالخالق واسعي د ماموریت دوره:

نوموړي د ۱۳۰۰ هـ ش کال څخه ماموریت پیل کړی لومړی ماموریت یې د قضاتو د مکتب معلمي او ور پسې د (مرکه پښتو) غړی و او بیا دوه کاله وروسته د کندهار د ګنج په مکتب کې او وروسته په ۱۳۰۶هـ ش کال هلته د متوسطه مکتب معلم و.

په ۱۳۱۲ هـ ش کال په کندهار کې د "د پښتو انجمن" په نامه یوه ټولنه تأسیس شوه، یوغړی یې دی هم و. په ۱۳۱۸ هـ ش کال کې د انیس د هفته وار اخبار د تحریر غړی و، په ۱۳۲۰ هـ ش کال کې د راډیو د ریاست د پښتو تراجمو آمر او وروسته د مطبوعاتو د مستقل ریاست د آژانس په مدیریت پورې مربوط د پښتو د دار الترجمی د مدیر په حیث مقرشو. په ۱۳۲۲ هـ ش کال کې د پښتو ټولنې د عضو په نامه کندهار ته ولاړ او په عین حال کې یې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کندهار په مطبوعاتو کې د معاون په حیث او کله به یې د مدیر په غیاب کــې د کفیل په حیث وظیفه اجراکوله او په همدغو ورځوکې د احمد شاه بابا په لیسه کې د دولسم صنف د منطق او ادبیاتو معلم هم و. د ۱۳۳۰ هــ ش کال د جــدي په میاشت کې د پښتونستان د تحریک په سلسله کــې د (ورور ږغ) د مجلــې مسوول چلوونکی او مدیر هم وټاکل شو. د ۱۳۳۵ هــ کال دیخوا د پښتو ټولنې د عضو په توګه په دغه ټولنه کې د لغاتو د مدیر په حیث مصروف و او له هغــه وروسته په مشرانو جرګه کې سناتور شو.

۲-۲۴-۲ د ښاغلي واسعي ترجمې او تالیفات:

۱ــ د تألیف په نامه د ده لومړی اثر د پښتو د متعدي مصادرو مجموعه ده چــې د پښتو مرکې د عضویت په زمانه ده ټول پښتو مصادر ټول کړي او د مصــدر د پښتو مرکې د نورو آثارو سره ورک دي او بیایي څــه نــوم او نښــان چانــه دی لیدلی.

۲ــ بل اثر یې چې باید تألیف ورته وویل شي د " پښتو خود آموز" د متلو برخه ده، داکتاب د پښتو د زده کړې د پاره دی او د جمعیت له خوا تألیف شو چــې په کمیسیون کې دی هم و او د پښتو متلونو برخه د ده ده او د طلوع افغان پــه مطبعه کې چاپ شوی دی.

۳ــ د ده بل اثر د پښتني دودونو د کتاب د کندهار د پښتنو دودونــو برخــه ده چې ده لیکلې ده او د کتاب مهمه برخه هم هغه ده. داکتاب پښتو تولنې چــاپ کړی دی.

۴ــد ده په ترجمه کړو آثارو کې یو کتاب د (بشپړه ویناوې) په نامه دی چې د مصري مشهور لیډر سعد زغلول د (جوامع الکلم) ترجمه ده او تر اوسه نه دی چاپ شوی.

۵ـــــ د (روح الاجتمــاع) ترجمــه ده چــې د فرانســوي اجتمــاعي عــالم او فیلسوف(ګوستاولوبون) د فرانسوي تألیف د عربي ترجمې څخه پښــتو شــوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. دې دواړو کتابونو د مطبوعاتو د ریاست د ۱۳۲۰هـ ش کال په تراجمـوکې جایزه اخیستې ده.

۶ـ نړۍ په دو زرم کال کې د (العالم فی عام ۲۰۰۰) پښـتو ترجمـه ده چـې د پښتو ټولنې له خوا نشر شوی دی.

۷ـ شخصیت څنګه وده کوي؟ د (کیف تتکامل الشخصیه) پښتو ترجمه چې د پښتو ټولنې له خوا نشر شوی دی.

۸ـ روح التربیه چې د مصر د یوه لوی لیکوال تألیف دی او له عربي څخه پښتو شوی دی.

۹ـ روح الاعندال چې په فرانسوي تألیف شوی او بیا په انګلیسي ترجمه شوی او وروسته عربي ته را اړول شوی او بیا په پښتو ترجمه شوی دی.

۱۰ـ (علم النفس او د هغه اغیزې په ښوونه او روزنه کې) دا کتاب د مصر د یـو علمي شخصیت فکري تألیف دی چې له عربي څخه پښتو شوی دی.

۱۱ـ (الصحافه) د محمود سمهاني مصري تألیف چې له عربي څخه پـه پښـتو ترجمه شوی دی.

۱۲ـ (د حصون حمیدیه) پښتو ترجمه داکتاب د یوه مشهور ترکي عالم تـألیف دی او موضوع یې اسلامي عقاید او معتقدات دي کتاب اصلاً په عربـي تـألیف شوی دی.

۲-۲۴-۳ د ده د نظم نمونه:

تیاره او ښکلا

تـــل یـــې ګـــوره چـــې تیـــاره او ښـــکلا
دوه عنوانونـــــه د غـــــروب پرکتـــــاب
ځیـر ورتـه ګـوره چـې ښـکلا هـر ماښـام
لـــه تـــابیلیږي د تیـــارو پـــه حجـــاب
ټولـــه نـــړۍ بانـــدې آرام شـــي حـــاکم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې لمر پښــه کیښــیږدي د غــروب پــر رکــاب
څـــوچې سهارشـــي تیـــارې مـــخ ونیســـي
بیر تـــه عـــالم د ژونـــدون اورکـــړي کبـــاب
لمـــــر د افـــــق پـــــرژۍ جلـــــي ولیکـــــل
چـــې عـــالم ړونـــد دی هـــم مغـــرور هـــم خطـــا
آیـــا د ژونـــد فنـــا زوال نـــه وینـــي؟
لکـــه تیـــارو چـــې زمـــا رڼـــا کـــړه تـــالا
کشـــکي لمـــر خپـــل تـــاریخ لـــیکلای همـــیش
چـــې څـــه پیـــړۍ دې رژیـــدلي پخـــوا؟
د لمـــر نظـــام تـــه یـــو حیـــرت اخیســـتی
ختو،لویدو یـــې ســـودایي کـــړه دنیـــا(۷: ۱۳۳۷)

له اوسني لیکوال وروسته په پښتو کتابښود کې هم د عبدالخالق واسعي د دوه آثارو یادونه شوې ده:

۱ـ شخصیت څنګه وده کوي(ژباړه) ، کابل،پښتو ټولنه،۱۳۴۰ ش کـال ،دولتـي مطبعه.

۲ـ نړۍ په دوه زرم کال کې(ژباړه)،کابل پښـتو ټولنـه، ۱۳۳۶ ش کـال،دولتي مطبعه.(۲۰: ۲۶۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۵ قاضی عبدالصمد

د دې تذکرې بل ليکوال عبدالصمد دی چې د ده په باب هم يوڅــه معلومــات راغلي دي، زما د معلوماتو له مخې د دې تذکرې له ليکــوال وروســته يــوازې سرمحقق زلمي هيواد مل په خپل کتاب فرهنگ زبان و ادبيــات پشــتو کــې د قاضی عبدالصمد په باب نور معلومات راوړي.

قاضی عبدالصمد په ۱۲۶۶ هــ ش کال کې په کندهار کې زيږيدلی دی،په پښتو او فارسي ژبو يې نظم او نثر ليکلی نوموړی د ويښ زلميانو د ملي نهضت غــړی و او په ۱۳۳۸ هــ ش کال کې وفات شو.

۲-۲۵-۱ د قاضی عبدالصمد د نظم نمونه:

چې محيط يې ټوله ګوړوي څوک به يې ناکا په فرياد سم

که معمار هرڅو قابل وي کوږ اساس نه سي په باد سم(۲۳: ۳۱۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۶ محمد رسول مسلم

د دې تذکرې بل ليکوال ښاغلی مسلم دی چې د ده په باب همپوره معلومات نه دي ورکړل شوي.

له نجيب وروسته په ځينو پښتو تذکرو کې د مسلم د سوانحو په باب دا معلومات راغلي دي.

محمد رسول مسلم دميرزا محمداعلم زوی، د محمد کرم نمسی په خته کاکړ او په کندهار کې زيږيدلی دی.

نوموړي خپل تحصيلات په خصوصی ډول له خپل پلار څخه پای ته رسولي دي چې د خپل وخت ښه عالم، مشهور خطاط او په انګريزي او اردو ژبو پوه سړی وه.

ښاغلی مسلم له ۱۳۰۴ هـ کال څخه تر ۱۳۰۷ هـ کال پورې د کندهار په لومړني ښوونځي کې ښوونکی وه او په ۱۳۰۸ هـ کال کې د ښاروالۍ د مصارفاتو په څانګه کې لومړی کاتب وټاکل شو او په ۱۳۰۹ هـ کال کې د ګمرک د مديريت د ليکنې لومړی کاتب و، په ۱۳۱۱ هـ کال د ملکي شفاخانې د مدير په حيث کار کاوه او په ۱۳۱۴ هـ کال کې د هرات د پښتو د کورس لوی ښوونکی د مدير په رتبه وټاکل شو.

له ۱۳۱۹ هـ کال څخه تر ۱۳۲۱ هـ کال پورې د کندهار د تجارت په اتاق کې منشي و.

په ۱۳۲۲ هـ کال کې يې د (وطن) شرکت د پر يس فابريکې د څانګې د مامور په حيث وظيفه واخيسته.

په اوسني ليکوال کې د محمد رسول مسلم له خولې د طبيعي خصوصياتو په باب داسې راغلي:

"زما طبيعي خصوصيات

۱ـ له ترينګلي سړي څخه مې بد راځي، ځکه چې پخپله ترينګلی نه يم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ له هغه چا څخه چې لکه مچ په هره کاسه کې بې سته لوېږي بد وړم، ځکـه چې په خپله هرځای نه یم.
۳ـ له هغه چا څخه چې له خلکو څخه د خیرانې او قلمانې یا بله توګه پیسـې اخلي ډېر نفرت لرم، ځکه چې پخپله مې په عمر کې دا جک نه دي وهلي.
۴ـډېر شاکی سړی مې نه دی خوښ، ځکه چې پخپله که لږوي کـه ډېـره وي قناعت پرلرم که لنده را ورسیږي خوښه که نه په وچه مې هم خوانـه بـدیږي، ښه لباس مې ډېر خوښ دی مګر په معمولي لباس هم نه شرمیږم.
۵ـ په دخانیاتو او نشه را وستونکو شیانو کې د هیڅ شي عملي نه یم. "
ښاغلی مسلم د پښتو ژبې لیکونکی او اجتماعي شاعر دی، خو شعر یې تر نثـر ډېر دی. په عربي او اردو ژبو هم پوهیده او ښه د مطالعې څښتن دی.
د ښاغلي مسلم اجتماعي او تنقیدي شعرونه د هیواد په جرایدو کې پـه تېـره بیا د طلوع افغان په ورځپاڼه کې ډېر خپاره شوي دي.

۲-۲۶-۱ د محمد رسول مسلم د شعر نمونه:

د محمد رسول مسلم د نظم یوه نمونه:

زمـــا وروره ســـې بـــه ویښ پـــه دوران کلـــه
خلقو خپلې چـارې وکـړې تـه چـاره کـې د ځـان کلـه؟
سـه بیـداره سـر اوچـت کـړه قافلـه واړه رهـي سـوه
په یوه سـر سـفرکیږي چـې رهـي سـې کـاروان کلـه؟
اتفـــاق کـــه دیانـــت دی لـــه قرآنـــه هـــدایت دی
مسلمان و ځان تـه وايـي عمـل کـړې پـه قـرآن کلـه؟
فلـــک ورکـــړه وهرچاتـــه پرقـــدر بانـــدې یـــې برخـــه
پرمقصـــد د پښـــتانه بـــه و څرخیـــږي آســـمان کلـــه؟
نه شکوه سته لـه آسـمانه نـه لـه بـل چاګیلـه مـن یـم
لـه خپـل لاسـه را رسـیږي پربـل چـادی تـاوان کلـه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کوښښ سره رسیږي د انسان مقصد ترپایه
خود پخوده دی حل سوی مشکل امر آسان کله؟
لوی نقصان دی په وطن کې خیانت او نفاق وروره
چې ورک نه سي له مابینه یوزړه کیږي افغان کله؟
خوله درونیسه "مسلمه" ته چا داسې رښتیا ګوی کړې
اوس عالم خوشحاله کیږي د رښتیا په بیان کله؟(۷: ۱۲۳۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۷ محمد انور نومیالی

محمد انور نومیالی د دې تذکرې یو بل لیکوال دی چې مرحوم نجیب یې په باب ډیر لږ معلومات راوړي د تذکرې له معلوماتو ښکاري چې ښاغلی نومیالی د دې تذکرې د لیکلو پرمهال ځوان او د فرهنګ میدان ته یې تازه مخه کړې وه وروسته یې بیا پښتو ادب ته ډیر خدمتونه کړي دي چې ما د اوسني لیکوال او تر ډیره بیا د کندهار له یو شمیر فرهنګیانو څخه د ده په هلکه معلومات راټول کړي چې دلته یې راوړم:

محمد انور نومیالی د حاجي ملا محمد نعیم اخوند زوی،د غلام محی الدین لمسی په خټه الیزی، د کندهار ښار کې د معروف ولسوالی د الیزو په یوه روحاني کورنۍ کې نړۍ ته سترګې پرانیستې دي.

محمد انور نومیالي د وخت د متداوله او مروجه علومو زده کړې له خپله پلاره، چې ملا طبیعته سړی و او همدارنګه د سیمې له نورو استادانو څخه او د جنوبي پښتونخوا په مدرسو کې تر سره کړې دي . ځواني یې په طالب العلمۍ او ملایۍ کې تېره شوې ده. د وخت داستبداد ناسم چلند او دغه راڼه ستوري ته ، د کومې تعلیمي ـــ تحصیلي موسسې د فراغت د سند چې له دوستانو سره به یې په مجلسو کې په هکله ورته د ((کاغذ)) خطاب کاوه ، د دغه کاغذ د نه درلودلو بهانه نیوله ، او د تورتمپالو له خوا د ده د پرمختګ مخنیوی د دې سبب شو چې د څه مهال لپاره د انزوا او ګوښه نشینۍ حالت اختیار کړي . د علمي القابو د وېش پر مهال د کاندید اکاډمیسین پر لقب نومول شوی . محمد انور نومیالي د ژبو د زده کړې په برخه کې ښه وړتیا درلوده، پر پښتو او فارسي ژبو سربېره یې اردو، عربي، انګریزي، روسي او ډنمارکې ژبې هم ښې زده وې او د دغو ژبو له اخذونو څخه یې ښه استفاده کولای شوه.

استاد نومیالي د کندهار ښار په بیلابېلو ښوونځیو او لېسو کې د اد ب او منطق د استادۍ وظیفه درلوده . وروسته کابل ښار ته په راتګ سره یې څه موده په

(c) ketabton.com: The Digital Library

گمرک کې وظیفه واخیسته، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز سره یــې همکــاري درلوده، د ۱۳۵۷ کال د غويي میاشتې تر پاڅون وروســته د بیهقــي د کتــاب خپرونې موسسې د ریاست دنده ور په غاړه شوه. نوموړی د افغانستان د علومو اکاډمۍ غړی هم پاتې شوی، څېړنو یې رسمي بڼه نیولې وه او د علومو اکــاډمۍ د ختیځ پېژندنې انستیټیوټ غړی او بیا مشر وټاکــل شــو . د تېــرې پېــړۍ د وروستۍ لسیزې په لومړیو کــې یــې د نــورو څېړنــو لپــاره د منځنــۍ اسـیا هېوادونو،لکــه ازبکســتان او تاجکســتان تــه ســفرونه کــړي دي . دا چــې د تاجکستان حالت او زموږ د هیواد حالت یو له بله په سیالۍ کې کم نه وو، نو له مجبورۍ ورځې د روسیې د پتر بورگ او بیا د مسکو ښار ته مســافر شــو . پــه مسکو کې یې څو ځله خواره واره افغان فرهنگیــان راټــول کــړل او د افغــان فرهنگي ټولنو بنسټ یې کیښود .

نوموړی پر ۲۰۰۰ ز کال ډنمارک ته هم مهاجر شوی دی.

محمد انور نومیالي د انساني ژوندانه په اړه خپل ځانگړی فلسفي ـــــ اخلاقــي لید لوری او دریځ درلود، په رښتینولۍ او سپېڅلتیا مــین و، د فکــري اســتغنا څښتن و . د انسان لپاره د انساني فکر او په انسانستان کې د اوســېدو ټینــگ پلوی و . هوډمن و، خوځنده و، استراحت طلب نه و، آن په دغسې عمر کې چې ډېر نور خلک د راحت غوښتونکي شي، ده په نورو څېړنو او د خپلو پخوانیو، د زلمیتوب د نیمگړو او نابشپړو څېړنو په بشپړېدو پسې متې رانغښتې وې . ده د خپل ژوند په اوږدو کې د هېواد د یــو شــمېر ډېــرو ویــاړمنو فرهنگیــانو د استادۍ ویاړ درلود . خپل ډېر اثار یې د ټایپي ـــ طباعتي غلطیــو لــه خطــره ساتلي او خپله یې په لاس په ښکلي لیک کښلي دي، چې د پوره حوصــلې او ښه ذوق څرگندونه یې کوي.

له افغان مطبوعاتو سره په ځانگړې توگه د کندهار د طلوع افغانه سره یــې لــه هماغه ځوانۍ راهیسې ښه پاللــه . د علومو اکاډیمۍ په چوکاټ کې د څېړنیزو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرژو سربېره يې پښتو ژبه په نورو ډېرو ښو او ارزښتمنو اثارو وپسولله . په پښتو ژبه کې د تخونو يا د روسي ادب د «چستوشکو» ژانر د رامنځته کولو پلوی وو . د هېواد په دننه او بهر کې يې د مطبوعاتو له لارې د چاپ شوو ليکنو او څېړنو شمېر ښايي سلګونو ته ورسيږي . د ژوند په وروستيو کې يې ليکنې پخپله په کمپيوټر کمپوزولې او بېلابېلو وېب سايټونو ته به يې د خپراوي لپاره استولې . د محمد انور نوميالي سياسي لوری د کيڼ لاسو له لوري سره يو وو.

کانديد اکاډميسين محمد انور نوميالي د ۲۰۰۶ ز کال د اکتوبر د مياشتي پر ۴ (د ۱۳۸۵ ل کال د تلې پر ۱۲) د ۷۹ کالو په عمر په ډنمارک کې د زړه د دربدو لامله له دې نړۍ سترګې پټې کړې . د ده جنازه لومړی له ډنمارک څخه د اسلام اباد له لارې د افغانستان پلازمېنې کابل او بيا کندهار ته ولېږدول شوه او د ۲۰۰۶ ز کال د اکتوبر پر ۱۷ د کندهار پوهنتون په ساحه کې خاورو ته وسپارل شوه.

۲-۲۷-۱ د محمد انور نوميالي چاپ شوي آثار:

۱ـــ انسان او تکامل (ژباړه)، د کابل چاپ.

۲ـــ هند د لومړي کميونيزم څخه تر مر ئيتوب پورې (ژباړه).

۳ـــ د پښتو ادبياتو د تاريخ يوه تيوريکه طرحه (څېړنيز اثر ، کابل).

۴ـــ د وېش سيستم (څېړنيز اثر ، ګستتنر ، کابل).

۵ـــ د افغانستان توکمونه (ژباړه، سريزه او تعليقات ، کابل).

۶ـــ ميتودولوژي تاريخ (ژباړه، سريزه، لمنليکونه او تعليقات ، کابل).

۷ـــ د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي (څېړنيز اثر ، مسکو).

۸ـــ د کوډو سرنوشت د علمي پلټنې په رڼا کې (څېړنيز اثر ، مسکو).

۹ـــ الپې ليلا يا زر او يوه شپه ، لومړی ټوک (د ختيځ د نامتو ولسي کيسو ژباړه ، مسکو).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰ــــ الپې ليلا يا زر او يوه شپه ، دوهم ټوک (د همدغو نکلونــو د ژبــاړې بلــه برخه ، مسکو).

۲-۲۷-۲ د ښاغلي نوميالي ځينې ناچاپه آثار

۱ــــ الپې ليلا يا زر او يوه شپه ، (د همدغو ولسي کېسو د ژباړې پاتې برخې په دريم ټوک کې چاپ شوې ده).

۲ــــ باڼدار لومړی مجموعه (د ده له خــوا پــه پښــتو ژبــه کــې د تخونــو يــا چستوشکو د نوي ژانر په قالب کې د خوندور نظمونو ټولګه).

۳ــــ باڼدار دوهمه مجموعه (د همدغه تخونو دوهمه ټولګه ده).

۴ــــ هزار ويک قتقتک (د تخونو يوه بله ټولګه ده .)

۵ــــ هغه پلا او دا پلا (يوه سفر نامه ده .)

۶ــــ زما د پوهنې حدود د حقيقت په مخ کې (د ژوندانه په باب د ده د فلسفي نظر يو يوه ټولګه ده چې پر ۱۹۵۶ ز کال کښل شوې وه .)

۷ــــ د افغانستان د ايتنوګرافی په باب يوه پلټنه.

۸ــــ د مختلفو موضوعاتو په باب يو شمېر نا چاپه مقالې

۲-۲۷-۳ د نوميالي د نثر نمونه:

انسانستان

ممکنه ده چې انګلستان به مو ډېر اوريدلی وي، هندوستان دغسې، عربستان هم دغسې، او يو بل " ستان " هم دغسې خو نن زموږ خوښه ده چې تاسې لــه (انسانستان) څخه هم خبر سئ او د يوې مختصرې جغرافيې په ســاحه کــې د هغه حدود و وينئ.

د (انسانستان) جغرافيه البته داسې نه ده چې د ملتو، نژادو اوبو، غرو خطوطــو او ملکيوتو په توسط تشکيلېږي بلکې دغه جغرافيه هغه فاصــلې تشــکيلوي چې انسان او د طبيعت عالم يې سره جلا کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(انسانستان) په ټولو اصولو کې له دا نورو (ستانو) سره فرق لري مثلاً انګلستان هغه چې يوازې د انګلسانو منافع په کې ساتلې وي او بل چاته کــه يــې ضــرر ورسيدی خو واوا، که نه ګټه خويې په هيڅ ډول نه وررسيږي مګر انسانســتان هغه دی چې په ده کې د ټولو انسانانو او د ګرده بشر منافع خوندي کيږي.
په دا نورو(ستانو) کې خو ژوند د يوې دعوی نــوم دی لــه بلــه ســره او د يــوه جنجال نوم دی له ځانه سره خو په (انسانستان) کې نه څوک پرچــا د تعــرض فکر لري او نه څوک د چا په مقابل کې ځان حمايه کوي. هلته په هرځای کې و هيچاته هيڅوک خارجي نه ايسي بلکې هرځای د سړي خپل کور دی. که دچا سره د (انسانستان) اراده وي نو په دې خبره پوهيده هم ورته په کار دي چــې ځينې عادات چې په دا نورو (ستانو) کې د خلکو شخصيت تشکيلوي هلته ډير قيمت نلري او نه د چا په درد خوري بلکې که له چا څخه صادرســي نوښــايي چې د (انسانستان) په شفاخانو کې تر معالجې لاندې سې ځکه که د چا خيــال وي چې هلته يو انسان پربل يوه بابايي وکړي او آغــايې دې پــر وړغــوي خــو داسې کار هلته کورټ ممکن نه دی او که يو انسان د بل په مقابــل کــې ځــان اصيل ګڼي او هغه بل بدل ورته ايسي نو داسې بدل خلک هم هلته ژوند نســي کولای او که څوک د بل په اذيت کې قدرت ړغوي خو داسې همه غرض خلــک هم يو انسان غواړي چې بل يو د ځان مريي وساتي نو داسې ســاهوګان هــم هلته نسي چليدای او که څوک غواړي چې د بل د لاس په حاصــلو کــې ځــان چاغ کړي نو داسې تجارت هم هلته په (انسانستان) کې کور نلري اوکه څــوک غواړي چې پربل باندې سرلوړ ونيسي داســې ناقابــل ســرونه هــم هلتــه نــه پيداکيږي او که څوک ميل لري چې بل ته ځان تيټ کــړي خــو داســې تيــټ کسان هم هلته څوک نه پيژني لنډه داچې د دانورو ستانو"هغه جری چې ژوند يې تريخ کړی دی هلته پريوه مخ درک نلري".

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (انسانستان) ټوله بشري ادراکات او انساني ملکات داسې کارنه ورکوي لکـه پـه دانورو"ستانو" کې چې آموخت ورسره نيول سوی دی بلکــې هلتــه د فکـر طرز، دسليقي جريان، د عمل سلوک او د غرائزو ميل په داسې ترتيب چليــږي چې په دا نورو "ستانو" کې تصنيف سوي روحيات د هغو معرفي نسي کولای او نه د (انسانستان) انسان دې موجوده روحياتو تراوسه پورې ليــدلی دی. هغـه انسان بيخي د دې انسان تصور نسي کولای څکه تعدي، حرص،غضب، تجــاوز، استعماريت، خود خواهي، قتل، غارت، تعصب او نور د دې انســان لازم صــفات کورټ نه پيژني او نه ورسره آشنا دی.
لنډه داچې د (انسانستان) اوسيدونکي بيل روحيات لري او بيل استدلال. کـه چا هغه انسانيت وليدی نو ښايي چې موجوده ســړيتوب وژحيوانيــت وايســي څکه هلته ژوند يو محترم مضمون دی او د ژوند د جمال د پاره بشري جريــان شروع دی چې ژوند د ژوند د پاره په خپله طبيعي ساحه کې وپالل سي.
په (انسانستان) کې هيڅ داسې چارې نسته چې په ژوند کې بې ګټې وي بلکې د ژوند عملي نظام يې د ګردو پرنفعه ولاړ دی او علم يې لــه طبيعــي حقيقــي احساسه ښخه ترکيب سوی دی.
هرهغه شان چې يو انسان له بله ښخه جلا ساتي او يــايې پــه جنــګ ورســره اچوي داسې عوامل د (انسانستان) د ښمنان دي او هر هغه ايجابــات چــې يــو انسان پربل ګرانه وي او ور نيژدي کوي يې هغه د (انسانستان) دوستان دي.
(انسانستان) په خپل ځان کې د انسانيت د ارتقاء او د انساني ذهنيت د تکامل هغه مرحله بلله کيږي چې د ژوند تکفل کوي د ژوند په معنی!
نو ژوندی دې وي انسانستان (۷: ۱۳۳۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۲۸ میرحیدر حیدری

میرحیدر حیدری د دې تذکرې بل لیکـوال دی چـې ښـاغلي نجیـب یـې د تحصیل دورې، د ده د کورنۍ، د ماموریـت دورې او د مطبوعـاتو سـره د ده د پېژندګلوی تر عنوانونو لاندې معلومات راوړي دي، ترکومه چې مـا د ښـاغلي حیدري پسې کومې تذکرې او آثار کتلي دي د ده په باب مې معلومات نـه دي پیداکړي له همدې امله د نوموړي په باب د تذکرې په اصلي متن کې په راغلـو معلومات بسنه کوم.

۲-۲۹ محمد رسول پښتون

د محمدرسول پښتون په باب مو د پښتو معاصر لیکوال تذکرې په اصلي مـتن کې معلومات ولوستل ، په نورو پښتو تذکروکې د پښتون د سـوانحو پـه بـاب معلومات نه دي راغلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۳۰ عبدالعلي مستغني

د پښتو ادبياتو د معاصرې دورې ليکوال د عبدالغني مستغني د سوانحو په باب د دې تذکرې د نورو ليکوالو په نسبت زيات معلومات راوړي دي د ده د زوکړې او وفات تاريخ او همدرانګه د نوموړي د ماموريت په هکله معلومات راوړل شوي دي. دلته زه غواړم هغه معلومات وړاندې کړم چې ښاغلي نجيب په دې تذکره کې ورته اشاره نه ده کړې او په نورو پښتو تذکرو کې د ده باب راوړل شوي دي.

د عبدالعلی مستغنی شاعري له ۱۳۱۵ هـ ق کال څخه شروع شوې او بيا د مړينې تر وخته يې راز راز مطالب او مضامين په قصيده او غزل شکل کې ځای کړي دي چې يوه برخه يې اجتماعي او اخلاقي او نور عشقي او ادبي دي د ده اشعار زياتره په " سراج الاخبار" او " کابل مجله" کې چاپ شوي دي.

ښاغلي مستغني د پښتو او پښتونولۍ سره زياته مينه در لوده، په تيره بيا د پښتو ژبې لوړتيا سره يې زياته مينه او خاصه علاقه درلوده او خپله داعلاقه يې خو ځلي پخپلو اشعارو کښې ښکاره کړې ده.(۷: ۱۲۲۳)

سرمحقق زلمي هيوادمل هم په خپل اثر فرهنګ زبان و ادبيات پښتو کې د مستغني په باب ليکلي:

عبدالعلی مستغني د سراج الاخبار افغانيه د ادبي برخې محرر وه د حبيبيې مکتب معلم او په وروستيو کې د کابل ادبی انجمن غړی شو.د ده متفرق اشعار د هيواد په اخبارونو کې نشر شوي دي همدارنګه د مستغني د پښتو او دري غزلياتو او قصايدو ديوان چاپ شوی دی د نوموړي ليکلي موضوعات، ملي، اجتماعي، اخلاقي او عشقي رنګ لري.(۲۳: ۴۷۱)

همدارنګه استاد حبيب الله رفيع هم پخپل اثر پښتو کتابښود کې د مستغني دوه آثار معرفي کړي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۳۰-۱ د مستغني آثار:

۱ـ د عبـدالعلی مسـتغنی دیوان(پښــتو او دري)، کابـل، د پـوهنې وزارت ـ ددارالتألیف ریاست،۱۳۳۸ ش کال.

۲ـ قصاید مستغني (پښتو او دري)، عبدالکریم مستغني، د ملي دفـاع وزارت مطبعه ،۱۳۴۲ش کال.(۲۰: ۲۳۱)

۲-۳۰-۲ د عبدالعلی مستغني د نظم نمونه:

خپــل ځانونــه بــه قربــان کــړو نــه دیــار خپــل
هـــر د یـــار دیـــار کوڅـــه بولـــو دیـــار خپـــل
چـــې د خپـــل دیـــن و دولـــت پـــه لار مـــړ نـــه شـــي
څـــه ژونـــدون دی هغـــه بولـــو ننـــګ و عـــار خپـــل
هـــر میـــدان چـــې د خپـــل ځـــان پـــه وینـــو رنـــګ کـــړو
پـــه قـــانون یـــې د نظـــام بولـــو ګلـــزار خپـــل
پـــــه دنیـــــا و آخـــــرت بـــــه ســـــرفراز وي
نظـــامي چـــې وي محکومـــه د ســـالار خپـــل
ســـپاهي دې د خپـــل ســـر بهـــا خـــوړلې
د مـــوږ ســـر او مـــال قربـــان دی تـــر ســـرکار خپـــل
نصـــیحت مـــوږ تـــه پـــه کـــار نـــه دی ناصـــحه
تـــه پـــه کـــار خپـــل دانـــا تـــر یـــې مـــوږ پـــه کـــار خپـــل
مســـتغني بـــه ځـــان قربـــان تـــر خپـــل ملـــت کـــا
موافـــق بـــه د ګفتـــار کانـــدي کـــردار خپـــل

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۳۱ فضل اکبر بېنوم

د پښتو معاصر لیکوا اثر وروستی لیکوال بینوم دی د دې ښاغلي په باب هــم د استاد عبدالقدوس نجیب په(پښتو معاصرلیکوال) تذکره کېلږ معلومات راوړل شودي دي، له دې تذکرې وروسته ترکومه ځایه چې ما پښــتو تــذکرې کتلــې یواځې په اوسني لیکوال کې مې د نوموړي په باب معلومات ومونډل:

ښاغلی فضل اکبر بینوم مشهورپه حضرت پاچاګل صاحب دپښتونستان دلوی او ستر مجاهد دترنګزو دحاجی صاحب مشرزوی او داشنغر دمشــهور بــزرګ بودلي بابا نمسی په ۱۸۸۷ز کال پخپل کلي ترنګزو کې زیږیدلی دی او وروسته تر هغه چه دهغه وخت متداوله دیني تحصیل یې پخپل کور او نورو ځایو کــې په خصوصي توګه سرته ورساوه ، د خپل مجاهد پلار په پیــروۍ یــې دجهــاد میدان ته ودانګل.

هغه وخت یی د انګریزي استعمار پر خلاف جهاد کاوه او وروسته دپاکســتاني استعمار او تجاوز په مقابل په مبارزه بوخت شو، شپه او ورځ یــې پرځــان یــوه کړې وه، دخپل قوم او خپل وطن د آزادۍ دســاتلو دپــاره یــې د پاکســتان د حکومت ګولیو،بمونو او توپونوته ټټرسپر کړی و او دپښتو نستان په باجوړ کــې دملي مجاهدینو او آزادۍ غوښتونکو لارښوونه یې کوله.

ښاغلي همیش خلیل پخپل کتاب کې دبینوم دپخوانیو جهادونوداسې یادونــه کوي: پیرنګیانو چې دبونیر فتح کولو په غرض هندوستانی فوځ دغه علاقې ته ولیږلو نو حضرت بادشاه ګل صاحب فضل اکبر بینوم دخپل پلار پــه هــدایت د آزادو قبایلو دمجاهدینو یو لښکر داستعماري طاقت دمقابلی په غــرض خپــل قیادت کښې واخستو د ۱۹۱۴زکال دجولای میاشت وه چې پــه ســر کــاوۍ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملندري د ړومبۍ او دويمې معرکې دمسلسل جهاد نه پس يې انګريزي فوځونه په شا کړل.

آزادو قبايلو کښې له ۱۹۱۵ نه تر ۱۹۲۰زکال پورې مجاهدينو دخارجي طاقت خلاف خپل جنګونه جاري وساتل، دغه دوران کښې يوه بله لويه غزا د انګريزانو خلاف په شبقدر وشوه، دغه غزا کښې هم لکه ړومبۍ مجاهدين سرخ رويه او کامياب شول.

په ۱۹۳۷ز کال کې چې صاحب حاجي صاحب د ترنګزو وفات شو نو دآزادو قبايلومجاهدينو او نمايندګانو په يوه خوله حضرت بادشاه ګل خپل روحاني پيشوا تعين کړ.

د ۱۹۳۷زکال نه تر ۱۹۴۷ کال پورې بادشاه ګل صاحب غازي آباد کې په خانقاه معلی ناست وو ، او دمهمندو قيادت به يې کولو. په ۱۹۴۶ز کال کې دحکومت افغانستان په دعوت کابل ته راغی.

د۱۹۴۹ز کال په فبروری مياشت کې چې په کراچۍ کې دموتمر عالم اسلام غونډه کيدله نو بينوم صاحب دپښتونستان دقبايلو د نماينده په حيث په هغې غونډه کې ګډون درلود او يو وخت د جميعت العلمای اسلام سرحد مشر هم ټاکلی شوی و.

ښاغلی بينوم دسياسي مذهبي او قومي لارښودنو او مصروفيتونو سره دپښتو ژبې د ادب سره هم ډيره مينه لرله او په پښتو کې دشعرونو ديو بشپړديوان خاوند دی.

ښاغلی هميش خليل دده د شعري مقصد په باب کی داسی ليکي:

"ديوسياسي رهنما او مذهبي پيشوا نه علاو بادشاه ګل صاحب په حيثيت ديو شاعر هم دملک اوملت خدمت کوي، دا اولوالعزم شاعر لکه د اکثرو قومي شعراوو د خپل وطن او قوم ديو ځلانده راتلونکي ارماني دی . خپلو نظمونو کې قوم ته د وطن ساتلو اودفاع کوښښونو دتلقين سره سره دميرځمنو د ناپا کو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارادو خبرداری هم ورکوي او د خپل عالی عظمت شان او ناموس دساتلو پيغام هم."(16: 73)

سرمحقق عبدالله بختاني خدمتگار په پښتانه شعرا پنځم ټوک کې د فضل اکبر بينوم د وفات کال او د ده د آثارو په باب معلومات وړاندي کړي:

فضل اکبر بينوم چې په (پاچاګل صاحب) مشهور وه د ژوند وروستی کلونه يې په افغانستان کې تيرکړل.

نوموړی د ۱۳۵۴ هـ ش کال د مرغومی په دوهمه نيټه په کابل کې وفات شو او جنازه يې د کاپيسا ولايت دکوهستان ولسوالۍ د نوآباد کلي پـه هـديره کـې خاورو ته وسپارل شوه.

سرمحقق بختانی خدمتګار ليکی" چې لس دولس کاله د مخـه د اشـعارو يـو ديوان يې ما ليدلی دی."

همدارنګه پوهاند رښتين ليکي "چې د ۱۳۱۹ هـ ش کال په آخره کې ما د ده يو وړوکی د يوان ليدلی وه بيا په ۱۳۲۲ هـ ش کال کې يو بل لوی ديوان مو وليـد چې تر ۶۰۰ مخونو زيات و او نژدې دولس زرو بيتونو ته رسيږي. په دې ديـوان کې قومي،ملي،سياسي، تاريخي، عشقي، تصوفي،اجتماعي او خلاقي مضـامين او د پښتو شعر اکثرې نمونې لکه، غزل، رباعي، قطعه، قصيده، مثنوي، ترجيـع بند او نور راغلي دي."(13: 1558)

۲-۳۱-۱ دبينوم دکلام نمونه:

وطن وايی

زه خوستاعزيز وطن يم

چه مې خرڅ نکړې په بل

ګوره ما چې بربنډه نکړې

چې زه ستا کړم پټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر نعمت چې زما ستادی
څه به خورې چې شم دبل
څه فایده به درله وکړې؟
بیا په تیر ساعت ژړل
دخپل باغ میوې هغه خوري
چې دبل کړي ترې شړل
که زه نه وم ارمان به وکړې
وي به تا له شرمیدل
تر بیت دی ستا په ماکې
زما تا باندی کول
مشترک په دې مفاد یو
مه کوه دې کې خلل
دا کول دلیونو دي
په خپل ځان توره وهل
کوم پښتون دی چې کړی ګورې
خپل کا له نه غیر بلل
تا ته چا ویلي دا دي
چې پښتون داسې کول
پښتون تا باندې مین دی
قربان تا باندې دی تل
دغماز خبرې مه اوره
بینوم دا تا ته ویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

د دې تيزس په بشپړولو سره ما وکولای شول چې د پښتو شاعرانو او ليکوالـو يوه داسې تذکره خپلو فرهنګي حلقوته وړاندې کړم چې تراوسه نه وه پژنـدل شوې. په تذکره کې د راغليو ۳۱ تنو شاعرانو او ليکوالو په باب مې يـو لـړ لازم معلومات ترکومه ځايه چې مقدور وم سره راټول کړل او د تذکرې ليکـوال پـه باب مې هم په مقدمه کې مواد راوړل.

په افغانستان کې د پښتو ادبياتو پـه معاصـره دوره کـې دا (د پښـتو معاصـر ليکوال) دريمه تذکره ده البته بايد ووايم چې د معاصرې دورې قديمه تـذکره په ۱۳۱۶ او۱۳۱۷هـ ش کلونو کې ليکل شوې ده، نـوم يـې دی د پښـتو ننـي ليکوال دا تذکره استاد خادم او استاد رشتين دواړو په ګډه جوړه کـړې، د دې تذکرې څه برخې مرحوم خادم د کابل کالنۍ د ۱۳۱۸ هـ ش کال په ګڼـه کـې چاپ کړې دي د دې تذکرې لومړنۍ برخې د کابل کـالنۍ د ۱۳۱۶او ۱۳۱۷ هـــ ش کلونو په کڼو کې خپرې شوې دي. بله تذکره عبدالرزاق زهير ليکلـې د ده تذکره په فارسي ژبه ده او نوم يې دی،شعرای معاصر پښتو چې تراوسه نـه ده چاپ شې او خطي نسخه يې د افغانستان په ملي آرشـيف کـې خونـدي ده او دريمه همدا تذکره ده.

په مقدمه کې همدارنګه د تذکرې د معرفۍ علاوه د تذکرې مأخـذ، د تـذکرې ليکوال، د تذکرې د تدوين هدف، دکار ميتـود او د موضـوع شـاليد پـه بـاب معلومات راغلي دي.

ورپسې د تذکرې اصلي متن راغلی او وروسته تعليقات راوړل شوي دي.

دا تيزس به د ادبي محققانو او د معاصر دوران د ادبي مؤرخانو لپاره کـار آمـد وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مناقشه

پدې برخه کې هڅه کوو، ټولو هغو احتمالي پوښتنو ته لنډځوابونه وومو، چې دمناقشې یا له تیزس نه د دفاع پرمهال ناستو ممتحنه غړو ته پیداکیږي.

ښايي ځينو دوستانو ته پوښتنه پیداشي، چې د دې تذکرې د تدوین اهمیت څه دی؟ په دې تذکره کې د کومې سیمې شاعران معرفي شوي؟ دغه تذکره په کوم وخت کې لیکل شوې ده؟

آیا دا تذکره تراوسه چاپ شوې یانه؟ د تذکرې لیکوال څوک دی؟ آیا په تذکره کې لیکوالان او شاعران د الفبا په ترتیب سره راغلي که نه؟ په تعلیقاتو کې شاعران او لیکوالان په څه ډول معرفي شوي دي؟

اوس نو پورتينو پوښتنو ته په ترتیب سره ځوابونه وایو.

د دې تذکرې له تدوینه زموږ هدف دادی، چې د پښتو د معاصرې دورې تذکرې لیکنې ټولې ورکې کړی سره یوځای شي او دا سلسله زموږ په فرهنګي تاریخ کې خوندي شي.

ما په همدې خاطر دا تذکره تدوین کړه، سره له دې چې د دې تذکرې ځینې لیکوالان او شاعران تر دې د مخه په نورو پښتو تذکرو کې معرفي شوي دي، خو بیا هم ځینې داسې لیکوالان او شاعران پکې شته چې تراوسه بل ځای نه دي معرفي شوي.

په دې تذکره کې د افغانستان د مختلفو سیمو د شاعرانو شرح حال راغلی چې ډیری د کندهار سیمې اوسیدونکي دي او د لیکوال هم عصر اشخاص دي.

د پښتو معاصر لیکوال دا تذکره د دیرشمو کلونو په جریان کې لیکل شوې ده.

یاده شوې تذکره تراوسه په مستقل ډول چاپ شوې نه ده اما په طلوع افغان اخبار کې په مسلسل ډول نشر شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تذکرې لیکوال عبدالقدوس نجیب نومیږي چې په ۱۳۰۲ هـ ش کال دکندهار د بابړو په کوځه کې زیږیدلی او د پښتو ژبې یو تکړه لیکوال تیر شوی چې د دې تذکرې علاوه ګڼ شمیر نور آثار یې هم لیکلي دي اود ۱۳۸۴ هـ ش کال دچنګاښ دمیاشتي پر شپاړسمه د ۸۲ کلنۍ په عمر دسرطان د ناروغۍ له امله د امریکا د متحده ایالاتو د کلفورنیا ایالت د لاس انجلس ښار د(Wephill) ویپ هیل په روغتون کی وفات شو.

همدارنګه باید وویل چې په دې تذکره کې راغلي ۳۱ شاعران او لیکوالان تر اولسم شخص پورې د دوی د تخلص د هجا پراساس معرفي شوي دي، مګر پاتې شاعران او لیکوالان بیا په دې ترتیب نه دي معرفي شوي. ما هم د تذکرې ترتیب په نظر کې نیولو سره په تعلیقاتو کې هر شاعر ته نمبر ورکړی او سوانح مې ورته بشپړې کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي پايله

د دې تيزس د ليک چارې هم د يوه هدف لپاره تر سره شوې دي، اصلی هــدف يــې دادی چې عبدالقدوس نجيب په نامه ليکوال چې د کندهار ولايت اوسيدونکی دی د ديرشمو کلونو په جريان کې يې دا تذکره ليکلې ده او تر دې دمه په مستقل ډول نه ده چاپ شوې ، اما په طلوع افغان اخبارکې په مسلسل ډول نشر شــوې ده پــه دې خاطر چې په تذکره کې د معرفي شويو شاعرانو او ليکوالــو ســوانح بشــپړې نــه وې اړتياوه څو د دوی سوانح بشپړې اوپښتو فرهنګي حلقو ته وړاندې شي دا يو هدف او بل هدف يې دا دی چې د ماستری تحصيلي دورې په پای کې د تيــزس لــه بشــپړلو وروسته د ماستری سند په ترلاسه کولو سره د دې سند له امتيازاتوڅخــه اســتفاده وکړم.

مرحوم نجيب په دې تذکره کې ۳۱ تنه شاعران اوليکوالان معرفي کــړي دي، دغــه شاعران د ښاغلي نجيب د زمانې خلک وو چې ډيری له دغــو هغــه وخــت تــازه پــه فرهنګي فعاليتونو پيل کړی وو، په وروسته کلونوکې يادو شويو فرهنګيانو د پــام وړ فرهنګي فعاليتونه کړي، کتابونه يې ليکلي اوګڼ شمير آثار يې تأليف کــړي دي، پــه همدې خاطر ما د دې تذکرې د بشپړلو لپاره تصميم و نيوه چــې تيــزس پــه بانــدې وليکم، دغه موضوع مې له فهرست سره يوځای د کابــل پوهنتــون دژبــو او ادبيــاتو پوهنځي ته وړاندې کړه وروسته د بورد له خوا و منل شوه، په تيزس مې کار پيل او د استاد سرمحقق زلمي هيوادمل تر لارښونې لاندې مې پــه درې برخو(مقدمــه،متن او تعليقاتو) کې بشپړ کړ.

د تيزس په لومړۍ برخه (مقدمه) کې د موضوع اهميــت، د کــار ميتــود ، د موضــوع شاليد او د تذکرې ليکوال په باب معلومات ، د تذکرې اصلی متن او وروسته تعليقات راوړل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندیزونه او سپارښتنې

۱ـ د دې تذکرې له متن څخه معلومیږي چې د هیواد په بیلابیلو پښتنو سیمو کې ښایي داسې لیکوالان او شاعران تیر شوي وي، چې په هیڅ پښتو تذکره کې د هغوی شرح حال نه وي راغلي که په دې هکله هم محصلینو ته د مونوګراف یا تیزس موضوع ګانې ورکړلې شي او د دغوشاعرانو او لیکوالانو په باب څیړنه وکړي د پښتو ژبې د ادبیاتو په غنامندۍ کې به ګټور تمام شي.

۲ ـ د دې اثرعلاوه د ښاغلي عبدالقدوس نجیب ځینې نور ناچاپ آثار هم شته چې تدوین ته اړتیالري که کار په باندې وشي ډیره ښه ده.

۳ـ لکه څرنګه چې مخکې مو وویل دا تذکره تراوسه په مستقل ډول چاپ شوې نه ده، دا تذکره باید چاپ شي.

۴ـ په تذکره کې د هغو لیکوالو په باب چې په نورو تذکرو کې نه دي معرفي شوي که د دوی د ژوند او فرهنګي فعالیتونو په باب محصلینو ته مونوګرافونه ورکړل شي ښه ده.

۵ـ په پښتو ادب کې ښایې دې ته ورته نورې تذکرې هم موجودې وي او د ځینو دلایلو له امله ناچاپ پاتې وي که پیدا شي ، د تدوین لړۍ یې پیل شې او پښتو فرهنګي حلقوته معرفي شي، د پښتو ادبیاتو تاریخ به لا بډایه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مأخذونه

۱ ــــ آریا،محمد نجیم. (۱۳۷۸هــ ش). محمــد هاشــم میونــدوال. کابل:میونــد نشراتي مرکز.
۲ ــــ اوریا،نورالله. (۱۳۹۰ هــ ش). باغوان(د ماســتری تیــزس). کابــل: دکابــل پوهنتون.
۳ ــــ ایوبی،محمد نادر. (۱۴۲۴ هــ ق). اقتصادي نظریات. لاهور:اکرم پریس.
۴ ــــ ایوبی،محمد نادر. (۱۴۲۹ هــ ق). سیاسي نظریات. لاهور: اکرم پریس.
۵- بینوا،عبــدالرووف. (۱۳۴۰ هـــ ش). اوســنی لیکــوال(لــومړی ټــوک). کابل:دمطبوعاتو مستقل ریاست.دولتي مطبعه.
۶ ـــــ بینوا،عبــدالرووف. (۱۳۴۱ هـــ ش). اوســنی لیکــوال(دوهــم ټــوک). کابل:دمطبوعاتو مستقل ریاست.دولتي مطبعه.
۷ ـــــ بینوا،عبــدالرووف. (۱۳۴۶هـــ ش). اوســنی لیکــوال(دریــم ټــوک). کابل:دمطبوعاتو مستقل ریاست.دولتي مطبعه.
۸ ــــ بینوا،عبدالرووف. (۱۳۸۸ هــ ش). د زړه خواله.کابل:د سرحدونو قومونو او قبایلو چارو وزارت.
۹ ــــ بینوا،عبدالرووف. (۱۳۶۰ هــ ش). د افغانستان نومیالي.کابل:د اطلاعــاتو او کلتور وزارت د نشراتو ریاست.
۱۰ ــــ ټولنه،پښتو. (۱۳۴۲ هــ ش). پښتانه شعراء (دریم ټوک).کابــل: د علومــو اکاډمی.
۱۱ ــــ جانان،محمد شریف. (۲۰۱۱ ز). اکبرنامه. کوټه: چمن پرس.
۱۲ ــــ حبیبي،عبدالحی. (۱۳۹۱ هــ ش) . پښتانه شعراء. کندهار:د علامه رشــاد خپرندویه ټولنه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ ـــــ خــدمتگار،بختانی. (۱۳۶۷ هـــ ش). پښـــتانه شــعراء (پـــنځم ټـــوک). کابل:دافغانستان دعلومو اکاډيمي.
۱۴ ـــ خــدمتګار،بختانی. (۱۳۵۷ هـــ ش). پښـــتانه شــعراء (څلـــورم ټـــوک). کابل:دافغانستان دعلومو اکاډيمي.
۱۵ ـــ خواخـــوږی، محمـــدابراهيم. (۱۳۸۶ هـــ ش). د مينـــې ورمـــې. کابـــل:د خواخوږي ادبي او کلتوري ټولنه.
۱۶ ـــ خليل،هميش. (۲۰۱۰ ز). پښتانه ليکوال. پيښور:يونيورستي پبلشرز.
۱۷ ـــ رشاد،عبدالشکور. (۱۳۵۹هـ ش). مخارج الحروف. کابل: د افغانستان د علومو اکاډمي د ژبو اوادبياتو انستيتيوت.
۱۸ ـــــ رشاد،عبدالشـــکور. (۱۳۸۹هـــــ ش). جغرافيـــايي يادابنـــتونه. کندهار:دعلامه رشاد اکاډمي.
۱۹ ـــــ رفيـــع، حبيـــب الله. (۱۳۸۵ هـــ ش). زنـــدان خـــوږلي اديبـــان. کابل:دافغانستان قلم ټولنه.
۲۰ ـــ رفيع، حبيب الله. (۱۳۵۶ هـ ش). پښتو کتاب ښود. کابل:د بيهقي کتاب خپرولو موسسه.
۲۱ ـــ رفيع، حبيب الله. (۱۳۶۰ هـ ش). د استقلال څلورمه جبهه.کابل:د امان کتاب خپرولو موسسه.
۲۲ـــ روهيال، مطيع الله. (۱۳۹۴ هـــ ش). (مرکـــه). کابـــل: کابـــل پوهنتـــون. چهارشنبه د عقرب شلمه نيټه.
۲۳ ـــ هيوادمل،زلمی. (۱۳۵۶ هـ ش). فرهنګ زبـــان و ادبيـــاتو پښـــتو.کابل:د پوهنې وزارت د تأليف او ترجمې رياست.
۲۴ ـــ هيوادمل،زلمی. (۱۳۶۵ هـ ش). فرهنګ ادبيات پښتو(جلد دوم). کابل: دولتي مطبعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننه او کور ودانی

د افغانستان ملي تحریک له هېواد پال او فرهنګپال شخصیت ښاغلي (میر حمزه سامیزي) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر چاپ ته یې اوږه ورکړه. ملي تحریک ویاړي چې د علمي اثارو د چاپ لړۍ یې پیل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له ټولو درنو هېوادوالو څخه په خورا درنښت هیله کوو چې په خپل معنوي او مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

یو ځل بیا د دې اثر له لیکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه کوو چې د دې اثر د لیکلو او چاپولو جوګه شول.

په فرهنګي مینه

د افغانستان ملي تحریک

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان ملي تحریک
www.melitahrik.com

د خپرونو لړ: ۱۰۷

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library